

H

Habakuk *Abakuk.

Habrona [= průchod, přechod nebo protější místo], oasa 11 km s od Aziongaber, na níž se utábořili Izraelci na cestě z Egypta do Palestiny [Nu 33,34n]. Dnešní 'Ain Defiyeh.

Had. V Palestině se vyskytuje asi 33 druhů hadů, z nichž většina je neškodná. Zato jedovatost několika druhů je smrtelná [Nu 21,6; Ž 58,5; Př 23,32]. Pokud se v Bibli mluví o hadech, je nejvýš sporné, je-li míněn některý, zoologicky určitý druh. Nicméně badatelé s oblibou o takovou identifikaci usilují. Tak se mluví o »hadu litém« [prý = kobra] v Dt 32,33; Iz 11,8; Jb 20,14.16 a j. O způsobu jejich života a nalezišti viz Am 5,19; Dt 8,15; Gn 49,17; Př 30,19; Kaz 10,8 a j. V Gn 49,17 se mluví o »hadu rohatém«, arabsky *šiffūn*, hebr. *šeffōn*, lat. *Vipera cerastes*, který byl v Thébách pokládán za posvátné zvíře. Byl šedé barvy a nad každým okem měl roh. Název »had ohnivý« se snad vztahuje na palčivost, způsobenou uštknutím [Nu 21,6,8]. Iz 27,1 a Jb 26,13 mluví o mořském hadu jako o protibožské bytosti. Jsou to zbytky mythologických prvků ve SZ.

Otisk babylonského pečetiho válečku s domnělým vyobrazením „pádu Adama a Evy“. Dvě božské bytosti sedí u stromu života, nalevo je had. Pečetitko spíše představuje hrdinu Gilgamesova eposu Utnapištim (akkaadský Noe) a jeho ženu, kterým had ukradl strom života.

Ochočování hadů a provádění kouzel s nimi je prastarého původu [Ex 7,9; Ž 58, 5–6; Kaz 10,11; Jk 3,7]. Ke krocení se užívá hubdy na flétnu, již někteří hadi podléhají [na př. brejlovec indický a j.]. Někteří hadi však jsou nezkroutilní. Jsou proto nazýváni hluchými [Ž 58,5].

V bibli byl pokládán had za princip zla, za ducha urputnosti a neposlušnosti. Podle Gn 3,1 v pojetí apoštolově [2K 11,3.14] ďábel

užil hada, aby svedl Evu [sr. Ř 16,20]. Odtud název »starý had« [Zj 12,9] a zlořečenství »prach žrátí budeš« [Gn 3,14; Mi 7,17]. – Mojžišem vztyčený had na poušti byl snad symbolem vítězství nad zlem [Nu 21,9]. Velmi pozoruhodná je aplikace na »povyšení Syna člověka«, J 3,14. Později Izraelci tohoto hada, kterého vztyčili v chrámě, modlářsky uctívali pod jménem Nechustam [*nechuštán* = měděný had]. Ezechiáš tuto modlu zničil [2Kr 18,4]. – »Had ohnivý létající« je snad symbolem svrchovaného nebezpečí anebo blesku nebo bytostí mythologických [Iz 30,6; 14,29 mají »draka ohnivého létajícího«]. Snad také sz serafové byli původně okřídlenými hady. Mezi egyptskými památkami se vyskytují na nádobkách skulptury hadů s ptačími křídly a ženskými nadry [symbol bohyň plodnosti]. Se symbolem zla souvisí i vychytralost a lstivost, o níž se mluví v Gn 3,1 a Mt 23,33. Ježíš ukazuje na opatrnost hadů v Mt 10,16. Myslí se tu patrně na jejich plachost [L. Köhler].

V Egyptě byl had uctíván jako božstvo plodnosti, zdraví a života vůbec. Do dnešního dne lékaři a lékárny užívají hadího symbolu na označení oboru své působnosti, což má jistě vztah k starověkým kultickým představám hada jako božstva zdraví. Ale i v Palestině byla objevena pozdně bronzovinná svatyně v *Gázer [Gezer] s bronzovým hadem jako kultickým předmětem. V Řecku v některých svatyních chovali dokonce i živé hady. Zdá se, že i mnohé prameny souvisely s hadím kultem [sr. Neh 2,13, »studnice draková«].

Ještěrka, jež se přisála k ruce Pavlově na Melitě [Sk 28,3], byla asi zmije obecná [Vipera aspis], jak naznačil už Karafiát ve svém překladu.

*Bazilišek, *Drak, *Leviatan.

Hadač, vykladač snů a znamení. O egyptských hadačích se dovídáme z vypravování o Josefovi a událostech před vyjitím Izraelských z Egypta [Gn 41,8]. Izraelcům v zaslíbené zemi bylo hadačství zakázáno [Lv 19, 31; 20,6; Dt 18,11; 1S 28,3; 2Kr 23,24; Iz 44,25; Jr 27,9]. Měli plně spoléhat na vůli Boží. O výkladu snů však Gn 40,8 ;41,16 se praví, že »Boží jsou výkladové«. Podle 2Tm 3,8 se egyptští hadači z doby Mojžíšovy jmenovali Jannes a Jambres. V celém Orientě bylo hadačství velmi rozšířeno [Dn 4,4]. Kraličti někdy totéž hebr. slovo překládají »mudrc« [Dn 1,20] nebo »čarodějník« [Ex 7,11]. V době římské bývali hadači potulní astrologové [hvězdopřavci] většinou z Malé Asie, kteří se také zabývali ranhojičstvím a věštbou. *Čarodějník, *Hadačství.

[194] Hadačství-Hafaraim

Hadačství, hádání bylo rozšířeno za všech dob a u všech národů. Starý Orientálec téměř v každém úkazu přírodním viděl odpovědi na své zvědavé otázky o pravděpodobném výsledku svých podniků, ať válečných nebo jiných. Mimořádná moc byla však přisuzována drobopravectví [haruspicium], ptakopravectví, astrologii [hvězdopravectví] a věštění ze stromů [2S 5,24]. U starých Sumerů byla věštěna budoucnost házením dřeva [sr. Kaz 11,3]. V bibli je mnoho zmínek o různých formách hadačství jako skrze šipy [střely 1S 20,20n; 2Kr 13,15n; Ez 21,20], posvátné losy [1S 14,40n], hůl [Oz 4,12], koflík [Gn 44,5], obrazy [Za 10,2; 1S 15,23], játra [Ez 21,21], sny [Dt 13,2n; Sd 7,13; Jr 23,32], vítr a mraky [Kaz 11,4] a j. méně jasné náznamy [viz Bič II., 150nn]. K známému oddílu Gn 44,5 připojují někteří výkladem popisy t. zv. »pohárového orakula«, jak je známe z mimobiblických textů. Koflík se naplnil vodou až po okraj. Nato byly do něho házeny zlaté nebo stříbrné plátěčky s podobiznou tazatelovu. Podle toho, jak se tato podobizna zrcadlila ve vodní hladině, hádalo se na osudy tazatelovy. Jindy byl nad pohár umístěn prsten na niti. Podle výkvyvů a doteků prstenu jak poháru, tak hladiny vodní se soudilo na budoucnost tazatelovu. Snad byly do poháru nalévány také dvě tekutiny a ze vzniklých obrazů byla věštěna budoucnost. Jindy bývala voda různými čarami a zaklínáním připravena k věštecké činnosti a p. Mojžíšův zákon zapovídal jakékoliv hadačství [Dt 18,11], protože bylo spojeno s pohanským kultem a zařikáváním, vedlo od důvěry v Boha a bylo výrazem snahy obejít pravoplatné Boží rozhodnutí [sr. 1S 15,22n]. Hadači patřili k oněm »činitelům nepravostí«, o nichž je v bibli často řeč. Bůh opatřil svůj lid jinými prostředky k zjevení své vůle. Jen tenkrát, když je opuštěna poslušnost Božích zákonů, odstoupí i jeho zjevení. Pak se lidé obracejí k hadačům; stejně za dnů Ježíšových a první církve [Sk 8,9 Šimon Mágus, Sk 13,6.8 Barjesus, Sk 19,13.19; L 11,19] jako za dnů našich.

Hadad *Hadar.

Hadadezer, Hadarezer [= Adad je moc], syn Rohobův a král území Soba v Sýrii, kterému David překazil rozšíření panství až k Eufratu. 2S 8,3nn vypočítává velký počet zajatců a značnou kořist, které David na této výpravě získal. Tuto kořist ještě rozmnožil porážkou spojenců H-ových ze syrského Damasku. Z H-ových měst Betách a Berot dovezl do Jerusalema velmi mnoho mědi spolu se zlatými štíty bojovníků H-ových [2S 8,3–13; 1Pa 18,3–10]. Tohi, hetejský král území Emat, které trpělo pod nájezdy H-ovými, poslal zvláštní poselstvo s mnohými dary, aby blahopřálo Davidovi k vítězství. Později se spojil H. s Ammonitskými proti Davidovi. Vojska H-ova vedl Sofách, který byl v bitvě poražen a zabit. Králové, závislí na H-ovi, uzavřeli

s Davidem mír [2S 10,6–19; 1Pa 19,16–19. Jména v obou oddělech jsou poněkud odlišná, ale mají tytéž hebr. kofeny].

Hadar, syn Izmaelův [Gn 25,15], který je v 1Pa 1,30 nazýván Hadad, stejně jako v hebr. textu též v Gn 25,15! Hebr. R a D byly často zaměňovány při opisování i překládání.

Hadassa [= myrta], původní židovské jméno královny Ester [Est 2,7].

Hádati se, hádka. Těmito slovy překládají Kraličti různé hebr. a řecké výrazy, z nichž každý má své zvláštní zabarvení. U L 9,46 šlo o slovní půtku nebo výměnu názorů, jež byly výsledkem »přemýšlování srdce« [v. 47; sr. 5,21n]. Hádky ve v. 46 i přemýšlování ve v. 47 jsou označeny týmž řeckým slovem [dialogismos]. U J 6,52 se mluví o vzájemném [slovním] »boji« Židů, Sk 15,2 o »diskusi« mezi Pavlem a Barnabášem na jedné a delegáty příšlymi ze Židovstva [Judstva] na druhé straně; ve v. 7 se týmž slovem [zētēsis], označuje Kral. »vyhledávání«. Tétož slova ve spojení s jiným, označujícím »slovní bitvy«, užívá i 1Tm 6,4 a ve v. 5 připojuje jiný výraz, pohrdlivě označující neustálé a jalové hádky. Pisatel tu má na mysli přebujení debat o slovní vyjádření víry, vzniklé zejména působením t. zv. gnostických vlivů v církvi, ale ohrožující církev vždycky, když se nutná péče o myšlenkovou přesnost zvrhne v přecenění slovního výrazu samého o sobě. Takové hádky vedou k závisti, sváru, urázkám, zlým podezřením [Kral. »zlá domněnka«] a stálým třenicím. Jsou výrazem nedůvěry ke »zdravým slovům Pána Ježíše Krista« [v. 3 Žilka] a projevem lidské vášně [Jk 4,1]. Zvlášť vedoucí církve nemá být svárlivý [1Tm 3,3; 2Tm 2,23n]. Ne, že by nemusel bojovat, ale způsob boje není tělesný [2K 10,4]. V R 14,1 nejde ve skutečnosti o »hádky o otázkách«, nýbrž o kritické posuzování pohnutek mdlého u víře [Žilka: rozsuzování jeho myšlenek]. Toto souzení vnitřních pohnutek slabého u víře patří pouze Bohu. U Joba jde převážně o dohadování s Bohem, jež podle Jobova názoru je nepřipustné, ač i zbožný člověk je k tomu náchylný, nedovede-li pochopit Boží yedení [Jb 9,3; 16,21; 23,7; 39,32; sr. Iz 1,18]. Člověk není roven Bohu. Jeho pravým postojem má být pokorná důvěra [Jb 13,15n]. V Tt 3,9 se mluví o »hádkách zákonních« [Žilka: boje o zákon]. Jde tu buď o otázky, jak dalece Zákon Mojžíšův má být životním pravidlem pro křesťana [sr. 1,10, kde se mluví o lidech, kteří zastávají obřízku] nebo o bludné teorie, které jsou dokazovány ze Zákona. *Otázka.

Haddai, jeden z Davidových hrdinů od potoka Gás [2S 23,30], nazývaný v 1Pa 11,32 Churai [záměna hebr. R a D byla velmi snadná].

Hafaraim [= dvě jámy?], pohraniční místo na území pokolení Izacharova [Joz 19,19], snad totožné s dnešním Chirbet el-Farrieh asi 9 km sz od Magedda. Jini se domnívají, že jde o místo ve vnitrozemí Izacharova území, nynější et-Tajjibeh sz od Betsan.

Haggit [= slavnostní, sváteční], jedna z Davidových manželek, matka Adoniášova [2S 3,4; 1Kr 1,5; 2,13; 1Pa 3,2].

Hachila [= temný, ponurý?], pahorek v lese Zifejských [1S 23,19n; 26,1–3] jv od Hebronu nedaleko Maonu, kam se uchýlil David, když utíkal před Saulem. Dnes není již možno zjistit, který pahorek se tímto jménem označoval.

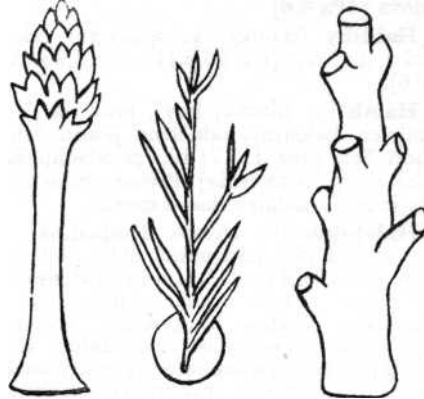
Hai [= zřícenina]. 1. Město ležící v. od Betel [Joz 7,2–4; 8,11], kde sídlil po nějaký čas Abraham před svým pobytem a po něm v Egyptě [Gn 12,8; 13,3]. Bylo to druhé město, kterého Izraelští dobyli po překročení Jordánu, ač pro krádež Achanovu byli z počátku odrazeni. Vykopávky z doby bronzovinné zde objevily vedle zbytků svatyně též dva kadidlové oltářičky a zuhelnatělý dřevěný kmen. Jde patrně o pahýl osekáného stromu, zasvěceného k počtě bohyně Astarot [t. zv. ašeru]. Město kvetlo ve 3. tisíciletí př. Kr., ale asi od r. 2000 zůstalo po celé jedno tisíciletí v sutinách. Neexistovalo tedy v době příchodu Izraele. Později, v době izraelské bylo sice znovu osazeno, ale nehrálo už nikdy důležitější úlohy. Toto významné zjištění archeologů nutí k zamyšlení nad biblickou zprávou. Připomeňme ještě, že v době, kdy Hai bylo zničeno [dávno před příchodem Izraele], vyrostlo a rozkvetlo Bethel. Je s podivem, že ze SZ nic neslyšíme o dobývání tohoto města Izraelskými, ač je dokázáno, že ve 13. století, tedy v době jejich příchodu, opravdu zničeno bylo! Jest tedy velmi pravděpodobné, že biblické podání pod jménem Hai míní Betel, tak smutně proslulé později jako svatyně králova [Am 7,13] a tím jako duchovní dědička někdejšího královského města Hai. V bližším sr. Bič II. 13n. – V Iz 10,28 a Neh 11,31 jméno Aiat a Aia označují staré Hai. Podle Ezd 2,28 z původních obyvatelů Hai a Bethel se vrátilo ze zajetí 223. x

2. Město Ammonitských nedaleko Ezebonu [Jr 49,3].

Háj, pohanské kultišťe, skládající se z posvátných stromů, jež bylo zakázáno káceti pod trestem smrti. Kraličti však slovem háj [podle vzoru Septuaginty] zpravidla překládají hebr. *ašera*, t. j. dřevěný kůl, stromový kmen s osekávanými větvemi, zasazený na počest bohyně

Kácení háje v dobytém městě.
Reliéf ze Senacheribova paláce v Ninive.

Ašery, posvátné kůly (= kral. „háj“). 1. Cyperský. 1000 př. Kr. 2. Kresba na keramice z Telí Betmirsim. 600 př. Kr. 3. Z cyperského kultického modulu. Asi 1100 př. Kr.

Astarot. Kůly byly symbolem této bohyně, která odešla do podsvětí [obraz zimy a smrti]. Věřící oplakávali její smrt zvláštními obřady a při jarní slavnosti vzkříšení se dopouštěli u těchto kůlů smilstva. Proto čteme o přisných výzvách k posekání hájů [Ex 34,13; Dt 12,3; 16,21; Sd 6,25nn]. Pod vlivem kananejského bálismu také Izraelci podléhali této modloslužbě hájů, jak je patrné na př. z 1Kr 15,13; 2Kr 13,6; 21,3.7; 23,6.7.14.15; Iz 1,29; 57,5; Mi 5,14; sr. 1S 22,6 aj.

Hák. V bibli se činí zmínka o některých druzích háků, z nichž nejdůležitější jsou tyto:

- a) hák rybářský, udice v podobě trnu [Am 4,2; Jb 40,21; Ab 1,15];
- b) vlastně kroužek, prostrkovaný skrze chrápe velké ryby, spojený s tyčí nebo hákem nebo řetězem, který sloužil k vytažení ryby na břeh [Jb 40,21.26; Ez 29,4] nebo k uvázání divokých zvířat [2Kr 19,28; Ez 19,2–4, kde Kral. mají řetěz; sr. Ez 38,4] nebo zajatců [sr. 2Pa 33,11];
- c) háky neboli hlavičky zlaté na sloupech stánku úmluvy [Ex 26,32.37; 39,33] a stříbrné [Ex 27,10.17; 38,12] k upevnění stánkových opon;
- d) hák třízubý, vlastně vidlička [1S 2,13n] na vyndávání masa z kotlíku nebo hrnce.

Hakatan [= malý nebo mladší], otec jakéhosi Jochanana, jenž se vrátil s Ezdrášem z Babylona [Ezd 8,12].

Hakkoz nebo bez hebr. členu *Kóz* [= trn]. 1. Potomek Aronův, jehož rod v době Davidově tvořil sedmou z 24 tříd, na něž byli kněží rozděleni [1Pa 24,1.6.10]. Potomci této rodiny snad se navrátili z Babylona, poněvadž se však nemohli vykázati rodokmenem, byli na čas zbaveni kněžství [Ezd 2,61n; Neh 7, 63n], nakonec však přece nějak svůj původ prokázali [Neh 3,21; Ezd 8,33].

[196] **Haklíky–Hanba**

2. Koz, otec Anubův a Hazobebův z pokolení Judova [1Pa 4,8].

Haklíky [sponky] ke spojování čalounů stánku úmluvy [Ex 26,6.11; 28,13; 36,13.18; 39,16].

Halak [= hladký, lysý], hora na jižních hranicích Palestiny, oddělená pouští Sin od pohoří Seir [Joz 11,17; 12,7 překládají Kral. Halak slovy »hora lysá«. Přesné umístění této hory je mezi badateli dosud sporné.

Halelujah [= chvalte Hospodina]. Jde o výzvu, již jsou nadepsány nebo podepsány žalmy 104–106, 111–113, 115–117, 135, 146–150, t. j. žalmy chvály a děkčinění, určené pro chrámovou službu. V pozdější křesťanské církvi bylo zvykem čísti tyto žalmy denně ráno. Způsob a význam této výzvy je naznačen nejlépe v Ž 106,48; »Na to rcíž všechen lid Amen, halelujah«. Žalm patrně zpíval zvláštní sbor zpěváků, načež lid radostně odpovídal »halelujah«, čímž dával výraz radostnému a nadšenému oslavování Hospodina. Ze SZA přešel tento výraz do NZa [Zj 19,1–6, kde je úvodem k vítěznému písní] a odtud do křesťanské hymnologie.

Halěř. 20 halěřů je jeden šekel [v Kral.: lot], t. j. 16,37 g [Lv 27,25]. »Lot svatyně« nebo »váha svatyně« bylo normální závaží, chované ve stánku úmluvy [Ex 30,13]. 60 lotu = 1 mina neboli libra [982 g]. Halěř = šart [L 12,59; 21,2; Mk 12,42]. Byl to nejmenší peníz. As [assarion = 8 šartů] byl měděný. *Peníze, *Míry a váhy.

Halže [Gn 38,18.25], znamená asi náhrdelník, na němž visel pečtní prsten nebo

Kněz Pa-ur z doby Merenptaha I. je ozdobován zlatým náhrdelníkem s pečetičkem. Nástěnná malba z Theb.

ochranný amulet v podobě půlměsíčku [vliv východu]. Perlové halže neboli točenice [Pis 1,10] byly nošeny kolem krku. Madiánští dokonce krky velbloudů opatřovali halžemi [Sd 8,21.26]. Patrně byla halžím připisována ochranná moc. Nešlo tedy původně jen o ozdobu, ač později se patrně na původní význam zapomnělo.

Hamdan [= příjemný, žádostivý], syn Dizanův, z rodu Ezauova [Gn 36,26], který v 1Pa 1,41 má jméno Hamran [D a R bylo v hebr. často zaměňováno při opisování].

Hammedat agagský, otec pověstného *Amana, nepřítele židovského [Est 3,1.10; 8,5; 9,24].

Hamon [= žhnoucí, rozžhavený], místo na hranicích území pokolení Asserova, asi 16 km j od Tyru poblíž pobřeží moře Středozemního [Joz 19, 28]. Bylo zde uctíváno, božstvo Balhamon [sr. Pis 8,11].

Hamrám [1Pa 1,41], syn Dizanův. V Gn 36,26 má jméno *Hamdan.

Hamuel [snad = horlivost, vřelost Boží?], syn Masmův z pokolení Simeonova z rodiny Saulovy [1Pa 4,26].

Hamul [= politovaný, ušetřený], mladší syn Fáresův, zakladatel kmene z pokolení Judova [Gn 46,12; Nu 26,21; 1Pa 2,5].

Hanba [hanbiti se, zahanbovatí] má v Kral. překladu dvojitý význam: 1. Ohanbí [v cizojazyčných překladech: nahota Gn 9, 23; Ex 20,26; Lv 18,7; Iz 47,3; Jr 13,26; Ez 16,37; Na 3,5; Zj 3,18; 16,15] nebo předkožka mužského pohlavního údu [Gn 17,11].

2. Potupa, opak *slávy, kterou nejjobsažněji popisuje Jb 29,20–25 [sr. 4,3–4]. Je to především ochromenost [Ž 69,21] a prázdnota duše, jež nikomu není požehnáním. Hebr. výraz pro h-u znamená také vyprahlost [Ž 22,16]. Být zahanbenu je totéž, jako být poraženu [Jr 46,24; 48,1; 50,2; Ez 32,30]. Porážka je hanbou [Oz 10,6], ale hanbou pro proroka je i nedostatek »vidění« [Mi 3,7] nebo falešné »vidění« [Za 13,4]. Každý neúspěch je hanbou [Jr 2,26; 6,15]. Hanba poznamenává tvář člověka [Jr 7,19; 51,51; Ž 44,16]; proto přikrývá hlavu [2S 15,30; Jr 14,3n; 2S 13,19]. Jen nevěstka si hlavu nezastírá [Jr 3,3]. Zkomolený obličej je h-ou [1S 11,2], rovněž zkomolené tělo [Sd 1,6n] nebo ostříhání vousu, brady [2S 10,4–5].

Bůh sám uvádí do h-y [zahanbuje Ž 44, 10.14; 119,116; Iz 45,24n; 1K 1,27; 1J 2,28]. Je tedy h., spojená obvykle s výsměchem druhých, znamením Božího soudu. Neúroda a hlad jsou hanbou [Ez 36,30]. Být zahanbenu může znamenat také být zklamán ve svém doufání [Jr 2,36; Ž 69,7; Iz 20,5; 30,3; Jr 48,13; Iz 1,29; R 9,33; 1Pt 2,6; R 5,5]. Ale také lidé mohou přivádět sebe i jiné k hanbě [Ž 40,16; Př 10,5; 17,2; 29,15; L 14,9], a to činím i slovy. Neboť u orientálce mělo slovo právě tak jako *jméno téměř magickou moc. Když Goliáš pohaněl vojsko Boha silného, dolehlo toto pohanění na Izraele jako kletba,

takže se »ulekl a bál velmi«. Teprve David »odjal« toto pohanění [1S 17,10.26.36]. Kříž byl pokládán za mimofádnou hanbu [potupu Dt 21,23; Ga 3,13]. Ježíš podstoupil tuto potupu, aby přinesl spásu [Žd 12,2]. *Styďte si se.

Hanebnost [hanebný] je to, co nějak souvisí s hanbou a působí *hanbu [Oz 2,5; Ju 13]. »Hanebný« v Gn 34,7 je překlad hebr. výrazu, který znamená *bláznavost [Jb 42,8], tedy něco, co odporuje pravému poměru k Bohu i lidem [Př 15,21; 1S 25,25]. Kral. totéž slovo jinde překládají výrazem »nešlechtnost« [Sd 19,23n; 2S 13,12].

Hanění [haněti, pohanění] znamená pomluvu [1Tm 3,7], utrhaní [Mk 15,32; Mt 5,11; 27,44; L 6,22], jimž byl vydán Ježíš Kristus, ale s ním i jeho učedníci [1Pt 4,14]. Podle Žd 11,26 Mojžiš nesl na sobě při osvobozování národa totéž pohanění, jež Kristus podstoupil při svém výkupném díle. Možná však, že tu jde o přesvědčení, vyvěrající z víry ve věčnost Kristovu. Podle toho Kristus sám osvobodil Izraele prostřednictvím Mojžišovým a tak sám trpěl tím, čím procházel Mojžiš. Čtenáři ep. Žd jsou vyzýváni, aby nesli totéž pohanění jako Kristus [13,13; 10,33n sr. Ž 89,51n].

Haniel [= Bůh se slitovává]. 1. Kniže z pokolení Manassesova, který byl spolu s jinými pověřen rozdělováním zaslíbené země mezi jednotlivá pokolení [Nu 34,23]. 2. Syn Ullův z pokolení Asserova [1Pa 7,39].

Hanlivý [= hanlivý]. Kral. tak překládají v Ř 1,30 řecké slovo, které v 1Tm 1,13 tlumočí jako »ukrutník«. Vlastní význam je »zpupek«, ten, kdo slovem nebo skutkem překračuje hranici určenou mu Bohem a jeho zákonem. Příslušné podst. jméno [hybris] označovalo v řečtině zejména skutky i smýšlení vyzývavě se přičítající všemu, co je obecně uznáváno za dovolené a dobré, zejména ovšem činy vyzývavého a krutého násilí. Z tohoto základního významu se pochopí, proč totéž slovo mohlo na jedné straně označovat urážlivé, potupné řeči, na druhé straně kruté skutky. Příslušné sloveso »počinati si zpupně« překládají u Mt 22,6; Sk 14,5 jako »posměch učiniti« [Žilka: potupiti], v L 11,45 »lehkost učiniti« [Žilka: urážeti]; podst. jméno pak jako »pohanění« [2K 12, 10; Žilka: násilnost]. xx

Happizez, potomek Aronův, jehož rodina se stala osmnáctou ze 24 kněžských tříd Davidových [1Pa 24,15].

Hara, krajina v Assyrii, jmenovaná v souvislosti s řekou *Gozan a místem *Chabor [1Pa 5,26]. Jde tu patrně o hory Médské. 2Kr 17,6; 18,11 se sice mluví o »městech« Médských, ale LXX má »hory Médské«. Hebr. 'aré [města] a háré [hory] se vyslovovalo téměř totožně, takže snadno mohla vzniknouti záměna. Do těchto hor byla přestěhována pokolení Rubenovo, Gádovo a polovice pokolení Manassesova za »assyrského krále *Tiglatfalazarac«.

Hárán. 1. Třetí syn Táře, nejmladší bratr Abrahamův [Gn 11,26.27]. Měl tři děti: syna

Hanebnost–Hazel [197]

Lota a dvě dcery, Melchu, ženu Náchorovu, a Jeschu. Hárán se narodil v Ur Kajdelských a zemřel tam ještě za života svého otce [Gn 11,28].

2. Levita, syn Semeiův, vnuk Gersona, syna Leví [1Pa 23,9] za času Davidových.

Harar [?] = horal, přízvisko několika bojovníků Davidových [2S 23,11.33; 1Pa 11, 34n], kteří snad pocházeli z nějaké samoty H. v horách.

Haret, les v Judstvu, ve kterém se skrýval David [1S 22,5], když na radu proroka Gáda odešel z jeskyně *Adulam v Masfa Moabského. Mnozí považují dnešní Chirbet choresa [větší ruina s malou basilikou] jižně od Tell-ez-zif [1S 23,15n] mezi Karmélem a Juttou za totožnou s H.

Harfa *Hudba.

Haroset [= řezbou vynikající?] pohanské [Sd 4,2] v s. Palestině, z. od jezera Meromského, sídlo Zizary, velitele vojska Jabína, krále kananajského. Izraelitě, vedeni Deborou a Barákem [Sd 4,13.16], honili vozy a vojsko Zizarovo až do H. Někteří kladou H. nedaleko řeky Kíson proti Karmélu, 25 km ssz od *Mageddo.

Harum z kmene Judova, otec Acharchelův [1Pa 4,8].

Hasenua, otec Hodaviův z pokolení Benjaminova [1Pa 9,7]. *Senua.

Hasesontamar [Gn 14,7], staré jméno pro Engadi. Vyskytuje se ve vypravování o vpádu Moabských a Ammonitských za judského krále Jozafata [2Pa 20,2]. Také bývá ztotožňováno s Tamar [Ez 47,19; 48,28], 32 km zjz od jižního cípu Mrtvého moře na cestě z Hebronu do Elat.

Hatach, jeden z komorníků krále Asvera, jenž byl ustanoven za služebníka královny Ester [Ěst 4,5.10].

Havot Jair *Vsi Jairovy.

Havran, v bibli většinou krkavec, úhrnné jméno pro sedm druhů havranů, kteří byli považováni za nečisté [Dt 14,14; Lv 11,15], protože se živili mrtvolami [Př 30,17]. Podle Gn 8,7 krkavec, vyslaný při potopě z korábu, se nevrátil. Patrně našel dost potravy na plovcích zdechlinách. V Jb 38,41; Ž 147,9; L 12,24 se ukazuje, že i havran, jeden z nejžravějších ptáků, denně najde svou potravu, což je dokladem zvláštní Boží péče. Podle 1Kr 17,2–7 krkavci živili Eliáš u potoka Karit. Vykladači upozorňují na to, že písmena, označující v hebr. havrana, jsou táž jako ve slově, které označuje Araba. Většina vykladačů však na základě LXX a Vulgáty je přesvědčena, že tu jde o skutečné havrany. V Pis 5,11 opěvuje se černá barva havraniho peří. Rozpětí křídel krkavcových je až 1 m.

Hazel [= Bůh vidí], podle Am 1,4 typické jméno králů damašských [vedle Benadada]; dvořenin Benadada II., krále damašského. Byl poslán svým pánem k Elizeovi, aby vyzvěděl, zda se uzdraví. Elizeus mu však

[198] Hazebaim–Hebrejský

předpověděl, že Benadad umře. Zdá se, že H. sám přispěl k tomu, aby Benadad zemřel [2Kr 8,7n].

Ve SZ-ě se jméno jeho vyskytuje na třech význačných místech. Podle 1Kr 19,15–17 byl Eliaš poslán k Damašku, aby pomazal H-e za krále. H. je považován za nástroj Boží k potrestání modloslužebníků Bálových. Druhá zmínka je v 2Kr 8,7n. Je těžké chronologicky harmonizovat obě místa. Z nápisu assyrského víme, že r. 842 a 838 assyrský král Salmanazar [859–824] napadl H-e a vynutil na něm poplatky. V jednom z nápisů je zmínka také o Jehu jako o poplatném králi. Třetí zmínka vypravuje o boji H-ově u Rámot Galád proti spojeným vojskům Jorama, krále izraelského, a Ochoziáše, krále judského [2Kr 8,28n; 9,14n]. Z 2Kr 10,32n je patrné, že H. zvítězil. Podle 2Kr 13,3–7 dolehla ruka H-ova těžce na Izraele. H. napadl Filištínské, dobyl města Gát a táhl proti Jerusalemu. Judský král Joas se vykoupil chrámovým pokladem [2Kr 12,17n]. Teprve po jeho smrti [2Kr 13,24n] se Izraelci vyprostili z područí H-ova.

Hazebaim *Pochetet.

Házení prakem [Sd 20,16] bylo cvikem nabyté umění pastýřů [David a Goliáš]. V době královské tvořili prakovníci zvláštní oddíl ve vojsku [2Kr 3,25]. *Prak.

Hazerot [= ohrady, nádvoří Nu 11,35; 33,17], jedna ze zastávek Izraelců na poušti po odchodu z Egypta. Snad totožná s arabským 'Ain Chudra asi 58 km sv od hory Sinai. Památná tím, že zde sestra Mojžíšova Maria onemocněla malomocenstvím [Nu 12,15]. Je nejisté, zda Dt 1,1 míní totéž místo.

Hazobeb, syn Kózův z pokolení Judova [1Pa 4,8]. V jinojazyčných překladech je H. jmenován pouze Zobet bez hebr. členu ha-.

He, páté písmeno hebr. abecedy. V Ž 119, 33nn označuje počátek oddílu, v němž každý verš v hebr. začíná touto písmenou.

Hébal [Ebal]. 1. Hora v Palestině 938 m vysoká, dnes nazývaná Džebel eš-Šemali. Podle rozkazu Mojžíšova mělo být na této hoře prohlášeno zlořečenství pro neposlušnost Zákona [Dt 11,26–29], kdežto na protější hoře *Garizim mělo být vyhlášeno pozhnání těm, kdo zákona Božího budou poslušni. Garizim ležela na jihu [starosemitský symbol pozhnání a života]. H. na severu [symbol prokletí a smrti]. Na hoře H. bylo 12 obilných kamenů a na nich 12 zlořečení [Dt 27,4.14–26; Joz 8,30n]. Mezi horami H. a Garizim leželo Sichem [poblíž dnešního Nablusu], a to tak, že H. bylo na straně severní, Garizim na straně jižní. Na vrcholu H. je malá mohamedánská svatyně prý s lebkou Jana Křtitele. Zbytky starověké svatyně jsou patrné na mnohých místech. Vyhledka z H. umožňuje rozhled od Hebronu až po Jerusalema.

2. Ébal [Hebal] je také jméno idumejského

pokolení [Ebal, syn Sobalův, vnuk Seirův], které snad někdy bydlelo na blízkou hory [Gn 36,23; 1Pa 1,40]. *Ebal, *Obal.

Hebénový, ebenový, vnitřek ebenového stromu [Diospyros], který je velmi tvrdý, těžký a černý, užívalo se ho k táfování a v řezbářství. Podle Ez 27,15 synové *Dedanovi obchodovali s tímto dřevem na trzích tyrských. Bylo dováženo z Indie, Ceylonu a Habeše.

Heber [= jinostrannost, zámezný kraj].

1. Patriarcha, syn Sále, pravnuke Semův [Gn 10,24; 1Pa 1,18], otce všech synů H. [Gn 10, 21]. H. je podle biblického podání praotcem jak hebrejců [Gn 11,16–26], tak jektanovských Arabů [Gn 10,25–30] a některých aramejských kmenů z Náchora [Gn 11,29; 22,20–24]. Původně šlo o obyvatelstvo za Eufратem [vých. od Eufratu sr. Joz 24,2n.14n].

2. Vnuke patriarchy Asser, syn Beriův [Gn 46, 17; 1Pa 7,31], z něhož pochází čeled' Heberská [Nu 26,45].

3. H. Cinejský *Cinejšti.

4. Gádovec, bydlící v Bázan [1Pa 5,13].

5. Syn Elpálův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,12].

7. Syn Sasákův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,22.25].

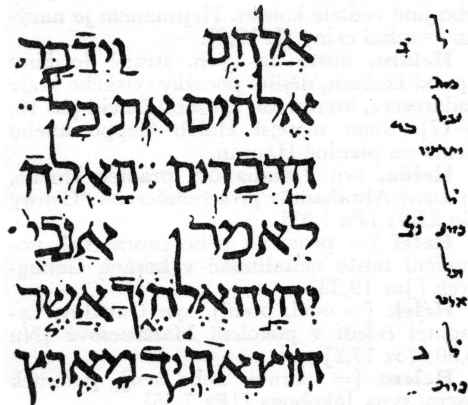
Hebrejský, jméno, jímž pohané s určitou dávkou opovržení označovali Izraelce [Gn 39, 14; 41,12; Ex 1,16; 2,6; 1S 4,6.9; 13,19; 14,11] anebo Izraelci sami sebe vůči cizincům [Gn 40,15, kde mají Kral. Židovský; Ex 1,19; 2, 7; 3,18; 5,3; 7,16; 9,1.13], aby tak vyjádřili, že přišli »z oné strany« [zeber ha-nahar = za řekou Joz 24,2n] řeky [Eufratu], t. j. z *Harán [Gn 11,31]. Biblická genealogie [Gn 10,21.25; 11,14n] prohlašuje H. za potomky *Hebera. Prof. Sayce se domnívá, že slovo h. je původu babylonského a že znamená »obchodníka«, který chodil za obchodem sem a tam přes řeku. Jiní toto slovo vykládají z hebr. kořene, znamenajícího »vázati«. Tedy: zajatec, námezdník. Jiní zase v tomto označení vidí název pro cizince, kočovníka, vpadávajícího do kulturní země, tedy bezdomovce [sr. Bič 1, 72n pozn.]. V klínových dopisech Tell-el-amarnských se mluví o Chabirech, o nichž máme zprávy už z druhé poloviny 3. tisíciletí. Už tehdy byly Chabirové zoldněři v Bábelsku. Všeobecně se má za to, že tito Chabirové jsou totožní s H. Kolem r. 1400 př. Kr. ohrožovali egyptské vasaly v Palestině [bydleli v »horách«, t. j. v ponoří efráimském]. Celkem lze mít za to, že h. neoznačuje nějaký určitý národ [*Heber 1], nýbrž cizince, kočovníka nebo toho, kdo se [dobrovolně?] vydal do cizích služeb, kdo vstoupil do otroctví. Tomu odpovídá i užívání jména ve SZ, jenž činí rozdíl mezi Hebrejci a Izraelem. Někteří H-ově jsou mimo svazek Izraele [1S 13,7; 14,21; Nu 24,24], jiní však jsou v tomto svazku [Ex 2,11n; Jon 1,9]. Vyloužit to lze jednak tím, že *Izrael je původně pojem náboženský, ne etnický, jednak tím, že H. je pojem juridický, označující, jak jsme viděli, toho, kdo [dobrovolně?] vstoupil do

otroctví [Ex 21,2n; Jr 34,8–14; 1S 14,21]. Ponenáhlu ovšem pronikal etnický význam tohoto slova.

O náboženství starých H-ů, pokud měli vztah k Izraeli, máme jen dohady a náznamy ve SZě. Podle Joz 24,2 »sloužili bohům cizím«. Zdá se, že jejich božstva byla v těsném spojení s čeledí nebo kmenem [božstvo bylo Otcem, Bratrem, Příbuzným] a že mezi těmito božstvy zvláštní postavení měl *El*. Abraham zná božstvo *El Šaddaj* [Kral. »Bůh silný, všemohoucí« Gn 17,1; Ex 6,3]. Toto jméno se zpravidla vykládá z assyrštiny jako »Hora« nebo »Vyvýšený«. Přibereme-li k tomu jména jako *El 'eļjōn* [= Bůh silný nejvyšší, Gn 14,18] a *El 'ólām* [= Bůh silný, věčný, Gn 21,33], vidíme, že představa Boha u starých Hebrejů byla velmi vyspělá. Bič [II,200] upozorňuje též na starohebrejské božstvo Bethel [Jr 48,13; Gn 31,13, kde český překlad je nejasný], jehož kult se udržel až do prvních století po Kr. Při všech různých představách však zůstávalo po vědomí, že jde o Boha otců, který se zjevuje různě, ale při tom zůstává neproměnný.

Pokud jde o jazyk těchto přistěhovalců, zdá se být jisto, že přejali jihokananejskou semitskou řeč domorodých obyvatel, jazyk kananejský [Iz 19,18]. Nejde tedy o nějakou zvláštní hebrejskou řeč [sr. Bič III,26nn]. Později, zvláště po návratu ze zajetí babylonského, tato kananejščina byla nahrazena aramejštinou.

V době postarozákonní slovo *h.* označovalo »hebrejštinu« jako »svatý jazyk« na rozdíl od příbuzné aramejštiny a rovněž starohebrejské písmo na rozdíl od »assyrského« a řeckého.

Hebrejské kvadrátní písmo. Počátek Desatera (opatřeného masorou). Z 9. stol. po Kr.

Starohebrejského písma bylo užíváno až do exilu. Od zajetí babylonského převzali Židé písmo aramejské, jež přetvořili v ozdobné písmo kvadrátní [čtvercové]. Ale starohebrejské písmo zůstalo ještě dlouho v užívání, zvláště na židovských mincích a u Samaritánů, dokonce až po naše dny. Abeceda měla 22

Hebron [199]

souhlásek; původně se psalo bez označování samohlásek. Označování samohlásek bylo zavedeno až v 6.–7. stol. po Kr. Knihy sz jsou až na některé výjimky, psané aramejsky [Dn 2,4–7; Ez 4,8–6,18; 7,12–26; Jr 10,11], napsány hebrejsky.

Slovem *h.* byl v této době [judaistické] označován také lid izraelský, pokud se mluvilo o nejstarších jeho dobách. Zdá se, že toto označení bylo také zdvořilejším a vznešenějším označením Židů, zvláště těch, kteří bydleli anebo pocházeli z Palestiny a jejichž mateřštinou byla aramejščina.

V Kral. překladu NZ-a se slovo *h.* ne vyskytuje, ač v řeckém textu je několikrát uvedeno. Kral. říká »židovský« [L 23,38; 19,13.17.20; Sk 21,40; 22,2; 26,14]. Jde tu o označení aramejštiny, jež v denním životě zatlačila hebrejštinu. Ve Zj 9,11 a 16,16 se snad myslí na hebrejštinu SZ-a. Rovněž Sk 6,1; F 3,5 překládají Kral. i Žilka řecký výraz *hebraios* jako Žid; v 2K 11,22 Kral.: Židě, Žilka: Hebreové. Hebreové [Židě] ve Sk 6,1 jsou asi Židě narození v Palestině, kteří tvořili ve sboru zvláštní, přirozenou skupinu, protože se navzájem lépe znali a mluvili aramejsky, kdežto »Rekové« [hellenisté] byli židovští přistěhovalci z diaspory, mluvící řecky. Právě pro svou neobeznámenost s prostředím mohli být snadno při sociální péči přehlédnuti. Rovněž ve F 3,5 a 2K 11,22 jde asi o zdůraznění palestinského původu Pavlova nebo o to, že jeho vlastní mateřská řeč byla aramejská. Stejně lze vykládat i název epistolů k Židům [Hebreům]. Jde snad o skupinu Izraelců, zavlečených z Palestiny do Itálie [sr. Žd 13,24].

Hebron [=? svaz, jednota, spolek]. 1. Starodávné město palestinské Kariat Arbe [Gn 35,27n], ležící 39 km j od Jerusalema na horách judských [Joz 15,54] v úrodné rovině při vchodu do širokého údolí [Gn 37,14]. Město samo leží ve výšce 927 m nad mořem. Podle Sd 1,10; Nu 13,23 zde v nejstarších dobách [město je o sedm let starší než egyptské Tanis (Soan)]; jeho stáří lze sledovat až do r. 1680 př. Kr., kdy tu snad byli usazeni Izraelci kolem hlavní svatyně Hyksů] sídlili Enakité Achiman, Sesai a Talmaj. Podle jejich otce Arbe [Joz 15,13; 21,11], nejmocnějšího z nich, dostalo město jméno. Podle Gn 23,2n; 25,10; 49,32; Nu 13,29–30 byli praobyvateli H-u nikoli Enakité, nýbrž Hetité. Ovšem, pro pisatele těchto míst Hetité znamenali patrně totéž, co Kananejci [Ez 16,3.45; Joz 1,4]. Jméno H. může též znamenati »město Habirů« [Hebreů *Heber] nebo být odvozeno od hebr. 'arba' = čtyři [titož cesty, tedy křižovatka]. Od pradávna zde byla křižovatka obchodních cest z Gázy do vnitrozemí, z Egypta přes Bersabé a od Rudého moře k severu. Jini překládají Kariatarbe jako Čtyřměstí, ale tyto překlady nic nevykládají a ani gramaticky nevyhovují.

V dějinách Izraele vystupuje H. do popředí

[200] Hedbávi-Helkat

nejprve za Abrahama. Ještě dnes se zde ukazují posvátné duby v Mamre [Gn 18,1nn]. Podle staré stradice zde byl také posvátný pramen. Nad jeskyní Machpelah, v níž odpočívá prach Sáry, Abrahamův, Izákův, Jákobův, Rebecky a Líc, byla vztyčena mešita El Haram [Gn 23,9.11.17.19; 25,9; 49,30n; 50,13]. Podle pověsti dala císařovna Helena postavit nad jeskyní Machpelah křesťanskou basiliku, mohamedáni pak nad troskami basiliky mešitu. Ale vstup do jeskyně je i mohamedánům zakázán. Mešita je obehnána zdi 60 x 34 x 18 m.

Podle Joz 10,3,36; 11,21n porazil Jozue kananejského krále hebronského Ohama, podle Sd 1,10 dobyli města Judští. Bylo přiděleno kněžím a ustanoveno za jedno z měst *útočištných [Joz 20,7; 21,10–13; 1Pa 6,54–57]. Při dobývání se zúčastnila i čeleď Kálefova, která bydlela v městě až do doby exilu [1Pa 2,42–49 sr. Nu 13,22–24; Dt 1,19–46; Joz 14,6–15].

I v historii Davidově má H. značnou úlohu. Zde byl David provolán králem izraelským a sídlil zde sedm a půl roku [2S 2,1–4; 5,5]; zde dal pochovat Abnera [2S 4,12] a Izbozeta; zde pomstil jeho vražedníky [2S 4,8–12], dav pověstiti jejich mrtvolu u rybníka h-ského. Povstání Absolonovo začalo přízračně v tomto posvátném městě [2S 15,7n].

Později slyšíme o opevnění H-u od Roboáma [2Pa 11,10]. Za exilu dostalo se H. do ruky Edomců. Po návratu ze zajetí bylo znovu kolonizováno Židy [Neh 11,25], dostalo se však znovu do područí Edomců, konečně však bylo dobyto Judou Makabejským [1Mak 5,65]. Herodes nad hroby praotců vybudoval svatyni. Druhá stála prý 3 km s. odtud u posvátného stromu Abrahamova v Mamre. Za války židovské bylo vypáleno od Vespasiana. R. 1167 se stalo sídlem biskupským; r. 1187 bylo dobyto mohamedány. Dnes se jmenuje El Chalil, t. j. Přítel Slitovníkův podle Abrahama, jemuž se dostalo tohoto čestného názvu už v Iz 41,8 [sr. Jk 2,23]. R. 1903 mělo město 20.000 obyvatel v sedmi čtvrtích. Z tohoto počtu bylo 1500 Židů. Obyvatelstvo se dnes vedle rolnictví a vinařství žije průmyslem sklářským a výrobou kožených vaků na vodu. Za starověku zde kvetlo hrnčířství.

2. Syn Kahat [Ex 6,18; Nu 3,19; 1Pa 6,2; 23,12], praotec levitů hebronských [Nu 3,27; 26,58; 1Pa 23,19].

Hedbávi, hedvábi. Toto slovo se vyskytuje dosti často u Kralických i v Lutherově překladu, ač na skutečné h. se myslí snad jen v Ez 16,10n [hebr. *mešit*] a ve Zj 18,12 [řecky *séríkon*, lat. *sericum* podle starověkého jména pro Čínany]. H. totiž bylo úplnou vzácností ještě v době římského císařství. Bylo uvedeno na západ teprve po výbojích Alexandra Velikého a placeno rovnou vahou zlata. Jeho výroba se ujala na západě teprve v 6. stol. po Kr. za vlády Justinianovy. Karafiát ve

svém překladu klade tam, kde Kral. mají h., slovo kment [Ex 25,4; 26,1 a 31; 35,6 a j.]. Jde tu o nejjemnější plátno, které Izraelci měli obětováni ke zhotovení bohoslužebných rouch pro stánek.

Hefer [= jáma, zvěd nebo zklamání!?!].

1. Syn Galádův, zakladatel čeledi Manasse-sovské [Nu 26,32; 27,1; Joz 17,2].
2. Syn Ashurův z pokolení Judova [1Pa 4,6].
3. H. Mecheratský, jeden z rytířů Davidových [1Pa 11,36].

Hegai, komorník a strážce ženského domu při dvoře Asverové [Est 2,3,8.15].

Hegla, dcera Salfádova, vnučka Heferova z pokolení Galádova [Nu 26,33].

Hejtman. Tímto slovem překládají Kral. několik různých hebr. slov, jež označují velitele vojska [1S 14,50; 2S 10,16] nebo velitele vojenského oddílu [IKr 16,9] nebo velitele nad tisícem [Nu 31,14.48; 1S 8,12; 17,18; 18,13; 2S 18,1] nebo velitele královské tělesné stráže [Gn 37,36; 2Kr 25,8; Dn 2,14; Jr 37,13]. V době předkrálovské byli hejtmany náčelníci kmenů a pokolení [knížata Ex 18,25; 2Pa 25,5], později však byli nahrazováni pověřenými vojevůdci, nejčastěji příbuznými královými [1S 14,50; 2S 2,8 a j.]. V době předkrálovské nebylo stálého vojska. V době královské lze mluvit o veliteli družstva, čtyři, roty a praporu. Římské vojsko se dělilo na legie, každá pod šesti tribuny [= hejtmany Sk 21, 31]. Legie byla rozdělena na 10 kohort [= »zástupů« Sk 10,1], nebo »houfů« [Sk 27,1] po třech manipulech. Manipul = 2 setniny po 50 až 100 mužích, podle toho, jak byla legie silná. Legie = 30 manipulů = 60 setnin. V NZ jde obvykle o t. zv. »tisíceníky«, tribuny nebo jiné velitele kohort. Hejtmanem je nazýván i vrchní čelný [L 19,2].

Helám, místo na vých. straně Jordánu záp. od Eufratu, dějiště porážky syrského krále Hadarezera, kterou mu způsobil David [2S 10, 16–17]. Snad nynější Haleb-Aleppo anebo Alema na planině Hauran.

Helda, syn *Madianův, praotec kmene, příbuzný Abrahamův prostřednictvím *Cetury [Gn 25,4; 1Pa 1,33].

Helef [= proměna nebo proražení], pohraniční místo neftalímské v horách Galilejských [Joz 19,33].

Helek [= úděl, podíl], syn Galádův, zakladatel čeledi v pokolení Manassesově [Nu 26,30; Joz 17,2].

Helem [= zdraví, nebo sen], potomek Assera, syna Jákobova [1Pa 7,35].

Helí [= sz Elí], otec Josefa, muže Marie [podle rodokmenu u L 3,23], matky Ježíšovy. *Rodokmen Ježíšův.

Helidad [= Bůh miluje?], kníže z pokolení Benjaminova, jeden z těch, kteří byli pověřeni rozdělením zaslíbené země mezi jednotlivá pokolení [Nu 34,17,21].

Helkat [= podíl], místo na hranicích území Asserova [Joz 19,25], vyhrazené levitům z pokolení Gersonova [Joz 21,31]. V 1Pa 6,75 má jméno Hukok.

Helkat Hassurim [= pole protivníků nebo skalisek], místo smutné pověsti u rybníka *Gabaon, kde byl sveden zápas čtyřia dvaceti mladíků [z každé nepřátelské strany dvanáct], který skončil smrtí všech zápasících a velkou bitkou, v níž zvítězil Joáb, velitel vojska Davida, nad Abnerem, velitelem vojska Saulova [2S 2,12–17].

Helkiáš [= Hospodin je úděl, částka dílu sr. Ž 16,5], jméno, jež se často vyskytuje ve SZ–ě. 1. H., otec Eliakima, správce domu Ezechiášova a vyjednaváč s *Rabsakem, vojevůdcem Senacheriba, krále assyrského [2Kr 18,18.26.37; Iz 22,20; 36,3.22].

2. Nejvyšší kněz v době Joziášově [2Kr 22,4–14; 2Pa 34,9–22]. Podle rodokmenu v 1Pa 6,13 byl synem Sallumovým, podle Ezd 7,1 předkem Ezdrášovým. Za jeho úřadování došlo k velké reformě, jejímž podnětem byla kniha Zákona, nalezená v chrámě. Jde tu patrně o podstatnou část knihy Dt [2Kr 22,8]. Na základě této knihy vydal král Joziáš rozkaz k vyhubení modloslužby se všim modloslužebným zařízením [2Kr 23]. Po dlouhé době byly v Jerusalemě opět slaveny fáze v 18. roce panování Joziášova.

3. Levita z čeledi Merari, syn Amzův [1Pa 6,45n].

4. Jiný levita z čeledi Merari, syn Chosův [1Pa 26,11].

5. Otec Gemariášův, kterého poslal král Sedechiáš s listem k zajatcům do Babylona [Jr 29,3], současník Jeremiášův.

6. Kněz z Anatot, otec Jeremiášův [Jr 1,1].

7. Jeden z těch, kteří stáli po pravé straně Ezdrášově, když lidu četl zákon. Byl to snad levita a kněz [Neh 8,4].

8. Jeden z předních kněží, kteří se navrátili z Babylona se Zorobábelem [Neh 12,7], zakladatel čeledi [Neh 12,21].

Helmondeblataim, místo, kde se zastavili Izraelci na pouti mezi potokem Arnon a horami Abarim [Nu 33,46] na rozmezí tří cest.

Helle [= on chválil], otec soudce Abdona [Sd 12,13.15].

Helon nebo Holon. 1. Nějaké město v krajině Moábské, jehož poloha nebyla dosud zjištěna [Jr 48,21]. Leželo patrně na jih od Hesbonu, ježto je jmenováno spolu s městem *Jasa. – 2. Město na horách Judských mezi Gosen a Gilo [Joz 15,51]. – 3. Kněžské město jižně od Hebronu [Joz 21,15], snad totožné s 2. – 4. Otec Eliabův, kníže kmene Zabulon [Nu 1,9; 2,7; 7,24.29; 10,16].

Hemam, syn Lotanův z rodu Ezauova [Gn 36,22].

Héman [= pravý?]. 1. Syn Mácholův [1Kr 4,31], pověstný v době Šalomounově svou moudrostí.

2. Syn Záře z pokolení Judova [1Pa 2,6], snad tentýž jako 1.

3. Syn Joelův a pravnuk proroka Samuele z čeledi Kahat, »zpěvák« [1Pa 6,33; 15,16–22], hlava synů Choré. Je s Azašem a Étanem [podle 1Pa 25,3 s Jedutunem, sr. 16,41n]

Helkat–Hermon [201]

původcem hlasité hudby chrámové na loutny a měděné cimbály. Podle 1Pa 25,5 je H. nazván »prorokem královým ve slovích Božích«. V nadpisku k Ž 88 se mluví o H. Ezrachitském. Skladatel Ž 89 se nazývá Etan Ezrachitský. Někteří se domnívají, že jde o tutéž osobu. Pravděpodobně je H., syn Mácholův, totožný s H., zpěvákem. Rodokmen v 1Pa 6,18.33 má ukázati, že H. jako všichni slavní mužové bibl. patří k rodu levitskému.

Her [= bdící], 1. Prvorozený syn Judu v [Gn 38,3], »zlý před očima Hospodina. I zabil jej Hospodin« [Gn 46,12]. Není známo, jaké povahy byl hřích H–ův. Ale vzhledem k tomu, že jeho žena byla Kananejka, možno souditi, že se zúčastnil kananejských modloslužeb [Nu 26,19; 1Pa 2,3].

2. Potomek Judův, syn Sěla, otec Lechův [1Pa 4,21].

Heran, potomek Efraimův, zakladatel čeledi Heranské [Nu 26,36].

Heres [= slunce], hora v kraji Aialon [Sd 1,35], kde též byla svatyně Hirsems [= město slunce = Betsemes Joz 19,41n].

Heri [= bdící?], syn Gádův, zakladatel čeledi Heritské [Gn 46,16; Nu 26,16].

Hermas, křesťan v Římě, jemuž Pavel posílá pozdrav [Ř 16,14]. Podle tradice byl jedním ze 70 učedníků, později prý se stal biskupem v Dalmácii a spisovatelem »Pastýře«. Tato kniha vidění byla ve 2. stol. pokládána za rovnocennou s Písmem. Zdá se však, že se tradice mýlí ve ztotožňování H. z Ř 16,14 s pisatelem »Pastýře«. Jméno H. se velmi často vyskytuje v seznamech otroků.

Hermes, řecké božstvo, jehož lat. jméno bylo Merkur [Sk 14,12]; jméno křesťana v Římě, jemuž Pavel posílá pozdrav [Ř 16,14, kde Kral. mají gen. Hermena]. Není totožný s Hermou [Hermas] v téměř verši.

Hermogenes [= pocházející z Herma], maloasijský křesťan, který spolu s Frygellem se odvrátil od Pavla [2Tm 1,15].

Hermon [= ‚svaté‘, nedotknutelné pohoří], nejjižnější a nejvyšší [asi 2770–2860 m] pásmo Antilibanonu, které kdysi tvořilo sev. hranici Amorejské říše krále *Oga [Dt 3,8; 4,48; Joz 12,1], později sev. hranici říše Izraelské [1Pa 5,23]. Pod Hermonem byla hraniční svatyně Dan [Nu 34,3nn; Joz 15,1n; Sd 20,1]. Feničané nazývali H. Sarionem nebo Sirionem [Dt 3,9; Ž 29,6], Amorejští jí říkali Sanir [Ez 27,5]. Ve SZ je jednou též pojmenování Siôn [není-li to chybné čtení za Sirion, Dt 4,48], jindy Balhermon [Sd 3,3; 1Pa 5,23], snad proto, že tam byl uctíván Bál, jak nasvědčují ruiny svatyně božstva slunce na jednom z jeho vrcholů [Kasr 'antar]. Podle zasněženého vrcholu [v zimě nad 1000 m je H. trvale pokryt sněhem; v září z bílé sněhové čepice zůstávají jen bílá místa] utvořena jsou nynější jména Džebel eš-šaik [praděd] a Džebel el teldž [sněžník]. H. je složen z vápence, prolnutého žilami čedičovými sopečného původu.

[202] Heródés

Mohutné vrstvy sněhu napájají mnohé řeky a říčky, z nichž nejdůležitější pro bibl. zeměpis je Jordán, jehož jeden ze tří pramenů vyvěrá ze záp. úpatí H-u ve výši 520 m nad mořem Středozemím. Chladné vrstvy vzduchové, táhnoucí z H-u na Palestinu, způsobují často vlhké srážky. Proto žalmisté opěvují H. jako původce vláhy a rosy [Z 42,7; 89,13; 133,3 sr. Pís 4,8]. Na svazích H-u až do výše 1400 m se daří víno; ve vyšších polohách roste divoký mandlovník s jedlými plody. Nádherné jedle a sosny byly známy na H. už v době Ezechielově [Ez 27,5]. Ze zvířete zde žijí lišky, vlci, řídce medvědi a leopardi. Vyhlička odtud poskytuje pohled na Libanon, Damašek, Týr, Karmél, hory Galilejské a jezero Tiberiádké. Některé z osamělých úpatí Hermonu bylo prý jevištěm proměnění Páně [Mk 9,2].

Heródés je jméno několika palestinských králů a vládařů původu idumejského. Když r. 125 př. Kr. byli Idumejci podrobeni Janem Hyrkánem Makkabejským, přijali nucené obřizku a tak se stali formálně Židy. Moci nabyl rod Herodovců za zmatků posledních vládců izraelských z rodu makkabejského. Zakladatelem dynastie byl Idumejec Antipater, kterého makkabejský vládce Alexander Jannaios dosadil za správce nad Idumeou. Antipater využíval sporů mezi syny Alexandrovými, neschopným Hyrkánem a mladším, energickým Aristobulem II., dovedl naklonit Řím na stranu slabšího Hyrkána proti Aristobulovi. Včas přešel od Pompeia k Caesarovi, dosáhl římského občanství r. 47 př. Kr. a do Galileje dosadil svého 25 letého syna,

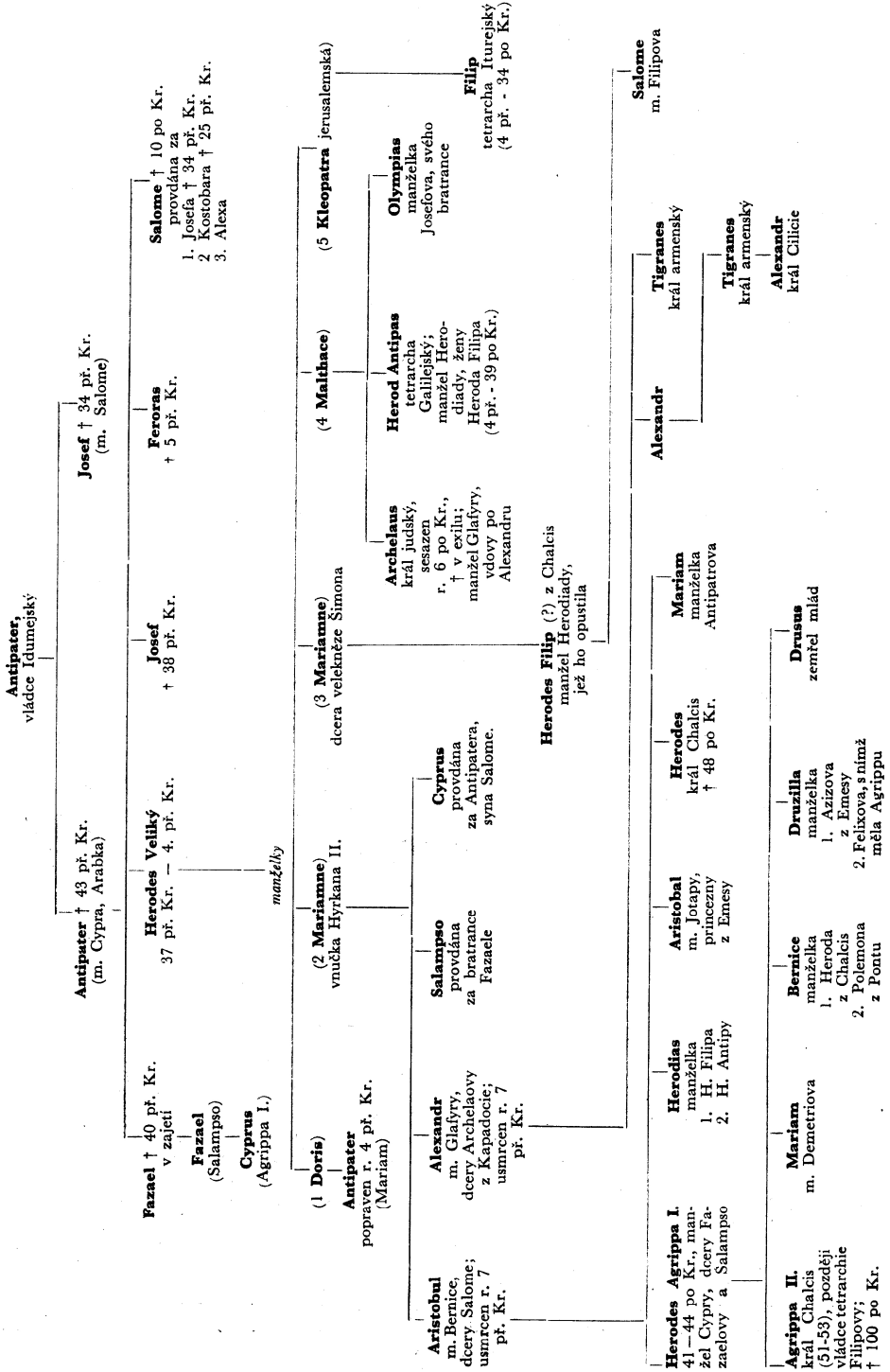
1. Heroda Velkého. Byl to jeden z neschopnějších a nejchytřejších Herodovců. Nedosáhl ovšem svého panství bez bojů a vražd. Několikrát musel utéci. Na posledním útěku do Říma vymohl si na římském senátu výnos, jímž byl ustanoven králem judským [r. 39 př. Kr.]. Poslední makkabejský král Antigonus, syn Aristobula II., byl popraven v Antiochii v ležení římského vojska [r. 37]. Následovalo mnoho hromadných poprav přesto, že H. se oženil s vnučkou Hyrkánovou Marianinou, aby si získal přízeň lidu. Svého švakra, sedmáctiletého velekněze Aristobula, dal uskrtnit v lázních, když viděl, jak lid o slavnosti stánků r. 35 př. Kr. demonstrativně jásal, spatřiv jej ve vsi velekněžské slávě. R. 30. popravil starého osmdesátiletého Hyrkána, osobně navštívil nového císaře Augusta na Rhodu a vrátil se jako potvrzený král judsky, jehož říše sahala od Damašku až po Egypt. Vládl až do r. 4 př. Kr. Aby se zavděčil Římanům, vystavěl v Jerusalemě divadla a pořádal hry, jež urážely židovský náboženský cit. R. 22 př. Kr. přestavěl také přístav, který k počtě císařově nazval Caesareou [sr. Sk 23,23n], později Sebastos Limen. Zavodňoval ji dvěma vodovody, z nichž jeden měl zřídlo 4 hodiny cesty od města.

Herodes byl nepochybně vladař nad prů-

měr bezohledný a krutý. Starí historikové zaznamenávají jeho intriky i vraždy, zejména členů vlastní rodiny, které i v tehdejší tvrdé době působily pohoršení. Vypravuje se, že i císař Augustus kdysi prohodil, že by dal přednost býtí Herodovým vepřem než synem. Při vši bezohlednosti byl to však člověk schopný, který zejména dovedl zdatně plnit úkol, který mu přiklála římská vláda v rámci své východní mocenské politiky: být východní baštou impéria a zároveň podporovat snahy Augustovy o rozšíření jednotné řecko-římské [hellenistické] civilisace v celé této oblasti. V rámci této politiky prováděl H. své četné velké a nákladné stavby. Právě tím však zvyšoval nedůvěru a odpor Židů proti této pohanství přátelské politice i proti své osobě. Vnější okolnosti a rozvoj Judstva za jeho vlády byly šťastné; mír na všech stranách zajištěn, obchod kvetl, blahobyt rostl, a populařita H-ova za hranicemi vrhala tu a tam i paprsek světla na národ, jemuž vládl. Znovu-vybudoval Samaří r. 27 př. Kr., jež k počtě císaře přezval na Sebaste. Dával dláždít silnice, upravoval tržiště a jako stavebník zasahoval i za hranice země. Jerusalemu, který se v 5. stol. rozprostíral pouze na 16 ha půdy, rozšířil na 71 ha. Palác H-ův měl 3 věže. H. dovedl leckdy hájiti práva Židů. Ale lid nemohl uvěřit, že jde při tom o čisté pohnutky a odpíral přijímati dobrodiní od přítele pohanů. Ani opěťované osvobozování od daní a vydatné podpory materiální v případech neštěstí nedovedlo vyvolati lásku u národa; ani skvělá oprava a obnova chrámu od r. 19 př. Kr. s nádherně upraveným prostranstvím a s náspy a podpěrnými zdmi, vysokými až 47 m [*Chrám Herodesův sr. J 2,20], nedovedla získati srdce Židů, ježto byli přesvědčeni, že by mnohem raději stavěl chrám pohanský než židovský [Cornill]. I mince židovské, jež za Jannaie byly dvojjazyčně, za H. měly už jen řecký nápis. Tak se v Judstvu vytvářela revoluční situace. Když H. onemocněl, začaly šlehati plaménky odporu na všech stranách. Nad hlavním vchodem do H-ova chrámu byl zlatý orel jako odznak římské nadvlády. 40 žáků vysoce vážených farizeů Judy a Matouše vylezlo na bránu a rozbilo zlatého orla v domnění, že H. už skoná. Byli ihned zatčeni a se svými dvěma učiteli upáleni v Jerichu, v jehož blízkosti se H. léčil v horkých sirmých lázních [Callirhoe]. Jeden z jeho synů [Antipater] zajásal, když se doslechl o smrti otcově. Ale byla to předčasná zpráva a syn zaplatil svůj jásoť životem. Teprve na jaře r. 4 H. zemřel nikým neoplakáván ve věku 70 let. Za svého života měl H. deset manželek, devět synů a pět dcer. Poslední jeho vůle zněla, že země má být rozdělena mezi tři syny, kteří zůstali na živu: Archelaa, jemuž mělo připadnout Judstvo, Samaří, Idumea s titulem královským, mladšího Antipu s Galileou a Pereou, a Filipa s nejsevernější částí země [Bataneou, Trachonitis, Auranitis a Itureou] [L 3,1].

2. H. Antipas narodil se asi r. 20 př. Kr.

RODOKMEN DOMU HERODOVA.

[204] Heródés

jako syn H. Velikého a Samaritánky Malthaky, byl vychován v Římě s pozdějším křesťanským učitelem Manahanem [Sk 13,1]. Podle poslední vůle otce byl stal čtvrtákem [tetrarchou],

Peníz Herodesa Velikého.

t. j. drobným, svrchovanosti římské podřízeným vladařem v Galileji a Pereji, usídlil se nejprve v Seforis, které znovu vybudoval a opevnil, potom v Tiberiadě, již vystavěl na starém pohřebišti [proti zásadám židovským; Ježíš nikdy toto město nenavštívil]. K počtě Tiberiovu město nejen pojmenoval, ale vybavil amfiteatrem a nádherným palácem, zdobeným zvířecími figurami. Byl vladařem Ježíšovy vlasti [L 23,7], takže Pilát považoval za svou povinnost poslati Ježíše před soud tohoto H-a už proto, že byl na slavnosti fáze [= velikonočního beránka] v Jerusalemě [L 23,6n]. H. A. byl patrně velmi zchytralým člověkem [Ježíš ho nazývá »liškou« L 13,32], který neměl příliš vysoké poněti o mravnosti. Nejprve se oženil s dcerou arabského krále Aréty [toto jméno je snad pouze titulem královským jako faraó u Egyptánů], potom však se spojil s *Herodiadou, dcerou zavražděného syna H. Velikého Aristobula, sestrou H. Agrippy I. a manželkou nevlastního bratra, jinak neznámého H., který se snad též jmenoval Filip, ačli ho evangelisté omylem nezaměnili s tetrarchou Filipem [Mt 14,3; Mk 6,17n]. Podle Mt 14,3n ovládala Herodias svého manžela tak, že ho přiměla k zavraždění Jana Křtitele [L 3,19]. Na tuto vraždu nezapomněl Antipas po celý život, jak patrně z Mt 14,1n; Mk 6,14–16; L 9,7–9. Přitom však byl tak dalece otrlý, že dovedl pronásledovat Ježíše a vysmívat se mu [L 13,31; 23,8–12; Sk 4,27], když se s ním setkal tváří v tvář. Ježíš v Mk 8,15 varuje před kvasem Herodovým. Patrně tu myslí na jeho přívržence mezi Židy [t. zv. Herodiani]. Arétas, chtěje potrestati pohanění své dcery, vtrhl vojensky do území H-ova a způsobil nevěrnému manželu úplnou porážku. Od naprostého zhroucení zachránil H-a pouze zákrok římské vlády. Během války snad přechodně se dostala pevnost Machaerus, kde byl vězněn Jan Křtitel, do moci H-ovy. Na nátlak ctižádostivé ženy odebral se H. A. po druhé do Říma [po r. 37 po Kr.], aby si na císaři Kaligulovi vymohl titul královský, který již předtím obdržel jeho švagr Agrippa. Ale na zákrok právě

tohoto Agrippy nejen že nedosáhl tohoto titulu, ale byl zbaven vůbec vlády v Galileji a odsouzen do vyhnanství nejprve do Lyonu a pak do Španěl. Jeho žena jej doprovázela do vyhnanství, kde oba zemřeli [H. A. r. 39 po Kr.].

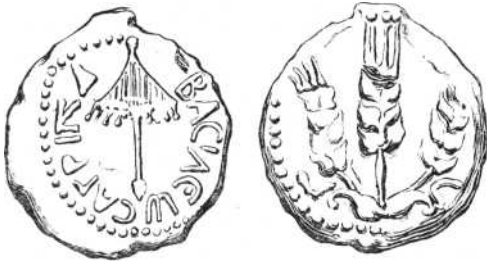
3. H. Archelaos, narozený kolem r. 21 př. Kr., vychovaný se svými bratry v Římě, dostal podle poslední vůle otce Judstvo, Samaři a Idumeu. Měl míti titul královský, toto ustanovení závěti Římané však nepotvrdili, a A. se musel spokojit titulem ethnarcha. Římská vláda totiž nepřála upevňování polosamostatných státních útvarů uprostřed říše. Mimo to Archelaovi bratři Antipas a Filip vystoupili v Římě jako sokové, a také 50 zástupců židovského národa prohlásilo, že si vůbec nepřejí rodu H-ova na trůně [sr. zmínku v podobenství Ježíšově L 19,14]. Pokus o povstání proti A. byl však krvavě potlačen, při čemž bylo 3.000 Židů popraveno. A. proslul častým sesazováním a dosazováním nejvyšších kněží v Jerusalemě. Po devíti letech na závazné stížnosti Židů a Samaritánů u císaře Augusta byl A. zbaven trůnu, vypovězen do Vienny v Gallii a jeho jmění zabaveno ve prospěch římského státu. Země pak r. 6 po Kr. byla dána pod přímou správou římskou. Spravovali ji římscí úředníci s titulem prokurátor a se sídlem v Caesarei [pátým prokurátorem byl Pilát]. Před převzetím země do své přímé správy dali Římané [legát syrský Quirinius čili Cyrenius] vykonati podrobný soupis za účely daňovými [sr. L 2,1–2], což vyvolalo velký neklid mezi židovským obyvatelstvem [sr. Sk 5,37].

Peníz Herodesa Archelaa.

4. H. Filip se svou povahou výrazně odlišoval od ostatních Herodovců. Josefus Flavius jej popisuje takto: »Byl dobré povahy a laskav k poddaným a bez ctižádostivosti. Za svého života nikdy neopustil zemi. Cestoval vždy s malým průvodem a svůj vladařský trůn dal nositi za sebou, aby mohl ihned rozhodovat o žádostech kohokoliv, kdo jej potkal«. Pátral po pramenech Jordánu, přestavěl Paneu a Bethsaidu. Paneu nazval Caesareou Filipovou, Bethsaidu Julius k počtě císařovy dcery [Mt 16,13; Mk 8,27]. Bezdětné manželství ho pojilo se Salome, dcerou Herodiadinou. Zemřel r. 34 po Kr. Vládl 37 let, nezanechal dětek. Císař Tiberius připojil jeho zemi k syrské provincii.

5. H. I., Agrippa, narozený r. 10 př. Kr. jako syn Aristobulův a Bernice, vnuk H. Velikého, bratr Herodiady, byl vychován v Římě s pozdějším císařem Kaligulou, na nějž měl značný vliv, což se ukázalo zvláště tehdy, když jej jako císaře odvrátil od úmyslu vztyčiti v jerusalemském chrámu svou sochu. R. 37 stal se vládařem s titulem královským nad územím zemřelého H. Filipa a Lyzaniáše Abilinského [L 3,1], r. 39 po sesazení Antipově dostal ve svou správu také Galileu a Pereu, r. 41 pak veškeré území bývalého H. Velikého. Tak projevils císař Klaudius vděčnost za to, že Agrippa, náhodou přítomný při smrti Kaligulově v Římě, měl vynikající účast při jeho nastolení na trůn císařský. Království židovské bylo znovu obnoveno v původním rozsahu.

Peniz Herodesa Agrippy.

Agrippa byl lehkomyšlný, světský, ale také dobrsrděčný, okouzlující člověk, jako vladař velice dbal o zachovávání Zákona, čímž si získal mezi Židy přízeň. Pronásledoval také křesťany. Za něho byl popraven o velikonočních r. 44 Jakub, bratr Janův, a Petr jen zázrakem byl uchráněn před tímž osudem [Sk 12, 19–23]. Agrippa se staral i o vnější blaho národa. Využíval svého vlivu u Klaudia a byl by upravil a dobudoval i hradby jerusalemské, kdyby mu to byl Řím nezakázal. Zemřel náhle r. 44 v Caesarei za zvláštních okolností ve věku 54 let [Sk 12, 19–23], zanechav tři dcery [Berenici, Mariam a Druzillu] a sedmnáctiletého syna

6. H. II., Agrippu, plným jménem Marka Julia Agrippu, který po delším pobytu v Římě, kde si hleděl získat přízeň, dostal ve správu knížetství Chalkis na záp. svahu Antilibanonu, až do té doby spravované jeho strýcem Herodem, bratrem Agrippy I. [r. 48]. S tímto knížetstvím dostal i právo ustanovovati nejvyššího kněze v Jerusalemě. R. 53 po Kr. obdržel královský titul a správu tetrarchie kdysi Filipovy a Lyzaniášovy. Toto jeho panství bylo rozšířeno od císaře Nerona novým územím. Byl úslužným služebníkem římských císařů a palestinských prokurátorů. Žil prý v intimním poměru se svou vlastní sestrou Berenicí. Ve Sk 25,13n.16 čteme, že vytvořil u prokurátora Festa návštěvu, sotva se tento ujal svého úřadu. Ve fénickém Berytu vztyčil sloupy s obrazy císařů, postavil divadlo, čímž si proti sobě popudil Židy, kteří ho už tak dost nenáviděli

pro svévoli, se kterou ustanovoval nejvyšší kněze. R. 66 vypukla válka židovská. H. II., Agrippa stál na straně Římanů. V Caesarei Filipově dokonce pohostil Vespasiana, když táhl na Jerusalema. Za odměnu mu bylo jeho správní území rozšířeno. Po pádu Jerusalema se odstěhoval s Berenicí do Říma, kde byl poctěn hodností praetora. XX

Herodiani, pravděpodobně vlivná skupina Židů, která byla příznivě nakloněna vládnoucímu domu herodesovskému a obávala se, že by Ježíš mohl ohroziti tuto vládu. Proto je vidíme mezi odpůrci Ježíšovými z kruhů farizeů [Mt 22,16; Mk 3,6; 12,13]. Už z tohoto spojení s farizeji vyplývá, že H. nebyli náboženskou sektou, jak se dříve za to mělo. Varuje-li Ježíš v Mk 8,15 před kvasem Herodesovým, myslí tím na špatný vliv jejich životního zaměření, na jejich duchovní a mravní tupost, jež žádá znamení [Mk 8,12], nevidouc je v osobě a činech Ježíšových.

Herodias, dcera Aristobula, syna Heroda Velkého, a jeho manželky Mariam, vnučky Hyrkána II., nevlastní sestra Heroda Agrippy I. Nejprve byla provdána za H. z Chalcis, s nímž měla dceru Salome [Mt 14,3; Mk 6,17], kde se buď nedopatřením nebo na základě některé jinak zapadlé zprávy manžel Herodiasin nazývá Filip. *Rodokmen domu Herodova]. Pak se přidržela svého nevlastního strýce H. Antipy. Na její podnět byl sťat Jan Křtitel [Mt 14,8–11; Mk 6,24–28; L 3,19n]. Byla to žena ctižádostivá, která nakonec doprovázela svého milence do vyhnanství v Lyonu, kde také zemřela.

Herodion, křesťan, snad rodem Žid a propuštěný otrok Herodův. Pavel jej pozdravuje mezi ostatními křesťany, jmenovanými v R 16,11.

Het, Hetité, mohutný národ s vysokou kulturou, který mezi r. 2000–1200 př. Kr. soupeřil s Egyptány, Assyřany i Babyloňany o prvenství politické. Podle vykopávek v Malé Asii [zvl. v bývalém jejich hlavním městě Chatti – odtud jejich jméno – nebo Chattušaš, dnešním Bohgazkoi mezi řekou Halys a Iris] a podle řeči, kterou z četných klinopisných textů rozluštil Bedřich Hrozný, patřil ve své nejvyspělejší době převážně k národům indoevropským [hetejské *da-a-an* značí tolik jako české part. praes. dada, dadouc, dadouce; *va-a-dar* je het. název vody; *uga* značí totiž co latinské *ego* = já]. Byli to lidé velkého ohnutého nosu, vlivu to smíšení s domorodým obyvatelstvem původu churrijského, nízkého čela dozadu sraženého, vynikající politikové, kteří se dobře vyrovnali zakladatelům veleříše egyptské a babylonské. Podle vyobrazení na pomnicích nosili těžké kabáty, sahající po kolena, a jejich boty, na špičce ohnuté vzhůru, prozrazují, že přišli odněkud ze studeného podnebí, kde se vyskytoval sníh. Od těchto t. zv. »klinopisných«
Hetitů [či jednodušeji Chattijců, srov. Bič I. 116nn] se liší t. zv.

[206] Het–Hetité

»hieroglyfíční« Hetité [Chetejci], kteří se udrželi v severní Sýrii až do r. 717 př. Kr. Na ně se vztahují zpravidla sz zmínky o »Hetejských«, aniž lze ovšem říci, že by se SZ držel přísně rozlišení národnostního! Spíše mu jde o určitý okruh náboženský, charakterizovaný tímto označením.

Starý Zákon se velmi často zmiňuje o Hetejských a synech Het [Gn 10,15; 26,34; 36,2; Ex 3,8.17; Joz 1,4; Sd 1,26; Ez 16,3; 1Kr 10,29; 2Kr 7,6 a j.]. V Gn 10,15 je zmínka o jejich otci Kanánu. Podle Gn 23 bydleli H. v Hebronu, kde od nich Abraham koupil jeskyni Machpelah za pohřebiště své ženy. Podle Nu 13,29n obsadili H. hory Kanánské. Podle Gn 26,34 se Ezau oženil s Hetitkami Juditou a Bazematou. Za doby Soudců docházelo ke sňatkům mezi Izraelci a H. [Sd 3,5n; sr. Ez 16,3.45]. Jeden z velitelů vojska Davidova byl Uriáš Hetejský [2S 11,6]. V 1Kr 9,20 jsou H. jmenováni spolu s Amorejskými jako důležití obyvatelé palestínští. Ovšem i podle SZ–a měli H. svá hlavní sídla v Sýrii [Joz 1,4 tvrdí, že země h. sahala až k Eufratu]. Čteme, že za Šalomouna sídleli H. v sev. Palestině. Odtud měl Šalomoun i svou h. ženu [1Kr 11,1]. Jinak byli H. za Šalomouna uvedeni »pod plat« [2Pa 8,7–9]. Už ze SZ–a je tedy patrné, že H. tvořili kdysi mocnou říši, která je jmenována spolu se Syrskými [1Kr 10,29; 2Pa 1,17] a Egyptskými [2Kr 7,6].

Egyptské prameny mluví mezi r. 1500–1190 př. Kr. [18.–20. dynastie] o mocném království Cheta, které zápasilo s Egyptem o vliv nad Sýrií. Už Thutmoses III. [1501 až 1447] dobýval Sýrii až k hornímu Eufratu a přijal dary od h. krále. Později však začali H. útočit na Egypt. Faraónové 19. dynastie Seti I. [1318–1299] a Ramses II. [1299–1232] bojovali s H. R. 1294 př. Kr. byla bitva u Kadeše na Orontu, v níž Egyptané poznali sílu H-ů. Ramses II. r. 1278 uzavřel spolek s h. králem Chattušilišem III. a později si vzal za manželku jednu z h. princezen. V té době

h. král navštívil osobně Egypt. Kolem r. 1190 podlehla h. říše t. zv. »přimořským národům«, k nimž patřili i Filištinští a j.

Hetitský pěšák z doby Ramses a II. Z relievu v chrámu v Abydu.

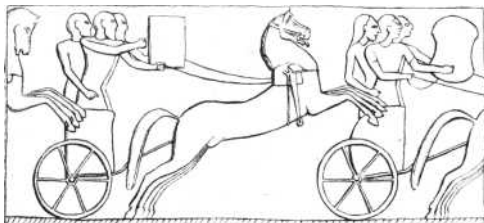
Assyrské a babylonské nápisy klínové mluví o lidu Chatti, který způsobil mnoho trápení Babyloňanům, Assyřanům a Egyptanům ve druhém a prvním tisíciletí př. Kr. R. 1594 př. Kr. tito Chatti zaplavili Akkad-Babylonii a učinili konec dynastii slavného zákonodárce Chammurabi. Po r. 1110 př. Kr. podle babylonských pramenů byli H. omezeni už jen na krajiny kolem Karchemiš na horním Eufratu. Sargon II. r. 717 př. Kr. zničil říši H., ale ještě Nabuchodonozor II. [605–562] užíval názvu H. pro obyvatelstvo celé Sýrie.

Stručné dějiny. Kolem r. 2300 akkadský král Naramsin, nástupce Sargonův, bojoval vítězně proti 17 králům, mezi nimiž byli také h. králové z Boghazköi a Kültepe. To je první

Hetitská pěchota zajatá Egyptany u Kadeše. Z egyptského relievu Ramsesa II. v Thebách.

zmínka o H-ých v dějinách. Kolem r. 2100 byl tento národ již nastěhován do Malé Asie, kde učinil konec nadvládě Assyřanů v Kappadocii. R. 1670 př. Kr. h. král Tlabarnaš se zmocnil maloasijského území až k moři. Tento

Hetitská válečná jízda z doby Ramsesa II. Relief z chrámu v Abydu.

král a jeho choť byli tak slavní, že jejich jména [Tlabarnaš a Tavannanaš] byla dávana všem h. králům jako v Egyptě jméno faraona. H. v té době [kolem r. 2000–1500] podnikali výpravy do Mesopotamie, Sýrie a j. Arménie a učinili z Boghazköi [Chatti] hlavní město, kde zanechali po sobě obrovský archiv hlíněných destiček [r. 1911–12 jich bylo při vykopávkách nalezeno na 13.000]. R. 1594 vyvrátili říši Chammurabovu. Kolem 1685 patrně spolu se syrskými Churrijci se zmocnili Egypta. Měli tedy snad takto účast na vytvoření dynastie t. zv. Hyksů.

Nové období h. dějin začíná r. 1460. Kolem r. 1385 př. Kr. vládl skvělý král Šuppiluliumaš, jehož rod po 200 let upevňoval říši válkami, smlouvami a sňatky. Šuppiluliumaš vládl nad celou Sýrií, kde zarazil rozpínavost egyptskou, a rozšířil říši až k Libánu. Dokonce ovdovělá egyptská královna se ucházela o ruku jednoho ze synů Šuppiluliumašových těmito slovy: »Zemřel mi muž. Nemám syna. Ty jich máš mnoho. Dáš-li mi jednoho z nich, bude mým manželem«. H. princ skutečně jel do Egypta, ale na cestě byl zavražděn. Nástupce Šuppiluliumašův Muršiliš II. [kolem r. 1345 př. Kr.] usiloval o další ovládnutí Malé Asie. Jeho syn a nástupce Muvattališ porazil u Kadeš na Orontu egyptského faraóna Ramsesa II. Jeho nástupce Chattušiliš III. uzavřel s Ramessem II. smlouvu, podle níž byla rozdělena nadvláda nad územím syropalestinským mezi obě velmoci [r. 1278]. Kolem r. 1190 nastává konec h. říše. Zůstala jen malá království »chetejská« v Karchemiš a j. Ale i ta byla vyvrácena r. 717 Sargonem II.

Umění a kultura. V podstatě nutno rozeznávat původní domorodé obyvatelstvo maloasijské t. zv. prótohetity [Chattany]. K nim přibylí asi od r. 2300 indoevropští Lújané a Chetejci a později ještě Chattijci [nazývání též Néšané]. Původní řeč Prótohetitů nebyla ani semitská ani indoevropská [patřila do řečové oblasti Kaspické] a zůstala

Hetité [207]

dlouho liturgickým jazykem vedle pozdější indoevropské chattijštiny. Staří Chattijci byli nejen výbornými staviteli, ale také znamenitými zpracovateli kovů. V umění vynikali však Chetejci nad Chattijce. Zvláštní hieroglyfické písmo, bohatá literatura klínového písma, četné pomníky ze soch, státní smlouvy, diplomatická korespondence na hlíněných destičkách, annály králů, jejich provolání a obdarovací listiny, pevná organizace politická, administrativní a vojenská – to vše svědčí o vysoké kultuře tohoto tak různorodého národa. H. zákoník, který přeložil a uveřejnil B. Hrozný, má asi 200 paragrafů. Jeho ustanovení jsou mnohem mírnější než zákona Chammurabova nebo i Mojžíšova, pokud u tohoto ucpeme jen na stanoveném trestu a neptáme se po důvodech náboženských. Trest smrti je u Chattijců velmi řídký.

Obchodovali s celým Orientem. Pěstovali hlavně ječmen a pšenici, dobytek a včelařství. Pivo vyráběli ve velkém množství a byli milovníky vína. Stříbrné peníze byly váženy. Náboženství. Ačkoliv H. vytvářeli svou samostatnou kulturu, přece jen podléhali cizím vlivům zvláště v oblasti náboženské. Státní smlouvy se dovolávají všech možných božstev, »tisíce bohů«, boha povětrnosti [Tešub] a bohyně slunce [Chepit]. Božstvo polí se jmenovalo Telepinuš, jeho žena Chatepinuš. Velmi důležitým božstvem mužných ctností byl Inar [řecky *anér* = muž], kterého uctivali 112 způsoby, bůh Indra, kterého si zřejmě vypůjčili v Indii, otec bohů Kumarpiš. Vedle těchto božstev uctivali H. nebesa, zemi, hory.

Hetitské božstvo. Relief na městské bráně v Boghazköi. 14. stol. př. Kr.

[208] Heteus Hišpanie

řeky, zvláštního boha domácího krbu [Kulšeš] a hrobu [Mahneš] a mnoho místních božstev. Je to náboženství přírodní se všemi bohoslužebnými obřady a zvyky [očisťování, oběti, modlitby, exorcismus, zkoumání jater, letu ptáků atd. k určení osudu]. Oblíbeny byly různé myty šumersko-akkadské, zvláště babilonský mythus o Gilgamešovi, jehož vypsání bylo nalezeno na 15 hliněných destičkách, nalezených v Boghazkoi. [Většinou podle dr. Hrozného v Encyclopaedia Britannica.]

Heteus [Ex 23,28; 33,2; 34,11; Dt 7,1; 20,17] *Het.

Hevejský [= obyvatel stanů?], kananejský kmen, jehož praotec podle rodokmenu v Gn 10,17 byl Heveus, šestý syn Kanána, syna Cháмова [1Pa 1,15]. Bydleli v horských údolích v okolí Gabaaonu a Sicheu a na sever až k pramenům řeky Orontes na Libánu [Joz 11,3; Sd 3,3] a na úpatí Hermonu v zemi Masfa [Joz 11,3]. V době návratu Jákovova do Kanánu vládl Hevejským jakýsi Emor Hevejský [Gn 34,2; 33,19]. Když Izraelci dobývali zemi, uzavřeli s Hevejskými, kteří užili lsti a dobrovolně se poddali, zvláštní smlouvu [Joz 9,7; 11,19]. Ještě v době Davidově měli v sev. horách svá sídliště [2S 24,7]. Za Salomouna jich bylo využito, pokud bydleli na území izr. království, při stavebních pracích [1Kr 9,20–22; 2Pa 8,7n].

Poněvadž v hebr. textu a v řeckém překladu SZ-a [LXX] se na několika místech místo Hevejští čte slovo *Horejští, domnívají se někteří badatelé, že jde o přepsání a že všude jde o Horejské, nebo že Hevejští, kteří obývali stany, tvořili podskupinu Horejských, kteří podle lidového výkladu jména sídlili v jeskyních. Doložit to však nelze.

Hevilah [hebr. Chavilá], země, kterou obtéká rajská řeka Pison [Gn 2,11n]. Zřejmě s jinou H. hraničilo území izraelské [Gn 25,18]. Saul zde porazil Amalechitské [1S 15,7]. Badatelé nejsou jednotni v lokalisování této záhadné země. Hledají ji někde v sousedství země *Ofir [1Kr 10,11] v Arabii. H. byla bohatá na zlato a drahokamy bdélium a onyx.

Hezion [= vidění], otec Tabremmonův a děd syrského krále Benadada [1Kr 15,18].

Hiddekel, řeka v ráji, tekoucí k vých. straně assyrské země [Gn 2,14]. Dn 10,4 nazývá ji »řekou velikou« a LXX ji ztotožňuje s řekou Tigris, jež se dnes jmenuje *digle* [assyrsky Idiklat; hebr. jméno Hiddekel je zřejmě ozvěnou assyrského Idiklat]. *Tigris.

Hiel [? = božstvo necht' žije], obyvatel bethelský, který za Achaba znovu opevnil Jericho. Je sporné, zda v 1Kr 16,34 jde o oběť [do základů byl zazděn jeho syn Abiram, do bran Segub], anebo o neštěstí, které by vysvětlovala kletba Jozuova [Joz 6,26].

Hierapolis [= posvátné město], město v maloasijské Frygii, uvedené v Písmě pouze

v Ko 4,13 zároveň s Kolossami a Laodiceou. Tato tři města ležela v nevelké vzájemné vzdálenosti v údolí na soutoku řek Lykos s Meandrem. H. proslulo horkými prameny, jež v jeho okolí vyvěraly. Byla zde uctívána syrská bohyně Atargatis. Ssutiny města byly nalezeny u vesnice Pambrík Kalesi.

Higgaion [= hluboký zvuk, přemýšlení], slovo, vyskytující se v Ž 9,17 ve spojení se *Selah. Znamená asi výzvu k přemýšlování. V Ž 19,15; Pl 3,62 je totiž totéž slovo překládáno jako přemýšlování. Jiní se domnívají, že je to výzva k hudbě na harfu aneb jiný strunný nástroj. *Žalmy.

Hin je míra pro tekutiny. Rovná se 6 l. 6 hinů = 1 bat = 36 l [Ex 29,40; 30,24 a j.]. Dvanáctina hinu = 0,5 l slove log [»mírka« Lv 14,10.12.21]. »Nádoby alabastrové nardu« obsahovaly tuto míru [Mt 26,7; Mk 14,3; L 7,37]. Chómer = 10 batů = 360 l.

Hinnom nebo Benhinnom, »údolí synů Hinnom [údolí Hinnómovců]«, úzké, příkrými skalnatými svahy ohraničené hluboké údolí, obkličující Jerusalema na jz straně. První zmínka o tomto údolí je u Joz 15,8; 18,16, kde se popisuje hranice mezi pokolením Juda a Benjamin. Tato hranice šla údolím H. Na j. straně tohoto údolí vystavěl Šalomoun výsost Molochovi [1Kr 11,7], božstvu synů Ammonových. Uctívání této modly propukávalo mezi Izraelci zvláště za některých modlářských králů jako Achaze a Manassesa, kteří sami »provedli« své prvorozené syny ohněm v oběť Molochovi [2Kr 16,3; 2Pa 28,3; 33,6]. Toto místo se nazývalo Tofet, zde Izraelci »pálili své syny a dcery ohněm« [Jr 7,31], který byl stále udržován. Král Joziáš dal všechny tyto »slavnosti« odstranit [2Kr 23,10]. Do údolí byly pak sváděny splašky z Jerusalema a odtud do potoka Cedron. Zejména údolí Ge Hinnom se stala časem Gehenna, název pro peklo. Připomínalo dřívější lidské oběti a tím pekelný oheň věčně hořící. Údolí se stalo symbolem hříchu a kletby. Podle pozdně židovských názorů zde dojdou odplaty hříšníci [pohané], kdežto na Siónu budou přebývatí spravedliví. Na j. straně tohoto údolí je pověstné pole krve, Akeldama, koupené za peníze Jidášovy na hřbitov cizinců.

Híra Odolamitský, přítel Judu v [Gn 38,1.12.20].

Hirsemes [hebr. *ír semeš* = město Slunce], město na území pokolení Dan [Joz 19,41], snad totožné s *Betsemas.

Hišpanie, Hispanie, lat. Hispania, nejzápadnější část římské říše, přivtělená k říši postupně od r. 201 př. Kr. a rozdělena v několik provincií. Hispanie zahrnovala celé dnešní Španělsko i s Portugalskem. Umysl Pavlův navštívit Hišpanii [Ř 15,24.28] souvisí s jeho »misijní strategií«, t. j. s myšlenkou zvěst evangelia postupně, ale co možno rychle zasadit ve všech provinciích a tak nakonec v celém známém světě. V době napsání Ř

Pavel měl za to, že základy tohoto díla jsou na východní části říše [od Jerusalema až po Illyricum, t. j. Dalmácii 15,29] už vykonány, a proto se chystá rozšířit svou činnost na nejzazší západ, t. j. právě do H. Základnou tohoto přenesení misijního díla do západní poloviny říše má být sbor v hlavním místě impéria, v Římě; aby si k tomuto cíli naklonil římské bratry, píše Pavel svou slavnou epístolu R. – Ireneus i Tertullian dosvědčují, že do H. křesťanství vniklo velmi záhy. Podle Klimenta Římského, [kolem r. 96] a j. Pavel skutečně navštívil Španělsko. Je-li tomu tak, pak se to stalo po uvěznění Pavlova v Římě.

Hlad způsobuje nejprve pocit zmalátnělosti, svalové slabosti a zmenšené životní energie. Za starověku trpěli hladem zvláště obyvatelé Sýrie a Arabie, kde úroda závisela na množství deště, neboť skrovně říčky nejsou s to zavlažiti širé roviny. Nedostaví-li se vydatné deště v listopadu a v prosinci, je po úrodě, neboť v parném vedru nedostává se chlebovinám potřebné vlhky. I *Egypt děkuje za svou úrodnost vydatným deštěm [v habešských horách], jež rozvodní Nil a zaplaví úrodnou prstí celou krajinu. Nedostaví-li se toto zaplavení, hrozí neúroda, zvyšovaná zvláště vysušujícími východními a jižními větry. Země vyprahne a s nedostatkem úrody dostaví se hlad. Starý *Zákon* vypravuje po prvé o hladu v Gn 12,10. Abraham, který v této době bydlil východně od Bethel, odstěhoval se do Egypta. Za *Izáka*, nastal hlad po druhé, ale patriarcha našel útulek u Abimelecha, fil. krále v *Gerar [Gn 26,1n]. Pak čteme o hladu v Egyptě, »který byl na tváři vsí země« [Gn 41,53–57]. Prozřetelnými rekvizicemi v sedmileté době nadbytku zajistil Josef nejen Egypt, ale i okolní krajiny před smrtí hladem. Profesor Brughes objevil před několika lety hieroglyfické nápisy egyptské, které vypravují o tom, že se Nil sedm let nerozvodnil, následkem čehož vznikly nemoci a vypukl hlad. Podobného rázu byl také hlad v Samaří, který podle 2Kr 4,38; 8,1–2 trval také sedm let, ačli číslo sedm neznamena dobu neurčitou. O jiném hladu se zmiňuje Rt 1,1; 2S 21,1 a 1Kr 17,1nn. Hlad, popisovaný ve Sk 11,28, se obyčejně datuje rokem 45 po Kr. Za vlády Klaudiovy [41–54 po Kr.] vznikl hlad, který zachvátil celou říši římskou.

Hlad může být způsoben ovšem i krupobitím a jinými příčinami [kobyilkami, válkou, obléháním města, krupobitím – Ex 9,31; 10,15; Jl 1,4; Am 4,9; 2Kr 6,25; 25,3; Jr 21,9; 52,4–6; Pl 4,9n; sr. Dt 28,49–57].

Hlad byl vždycky považován za přímý trest Boží pro bezbožnost [1Kr 17,1; Ez 5,16; 14,13; Jk 5,17n]. Mezi hrůzami posledních dnů je jmenován i hlad [Mk 13,8; Zj 18,8]. Myšlenka hladu je zduchovněna u Amose 8,11, kde se mluví o hladu »slyšení slov Hospodinových [sr. 1S 3,1; 28,6; 2Pa 15,3n; Ez 7,26; Mi 3,5nn]. *Děšť.

Hlásati *Volati.

Hlásný, muž, jehož povinností bylo ohlašovati začátek a konec jednoho ze tří »bdění« nočních [1. od západu slunce do půlnoci, 2. od půlnoci do prvního zakokrhání, 3. od prvního zakokrhání do východu slunce, sr. Ex 14,24; Sd 7,19; Pl 2,19]. Současné byl strážným [2S 13,34]. U Dn 4,10,14,20 je tento hlásný ve spojení se »svatým s nebem«. [Sr. Iz 62,6]. Podle pozdější tradice jde tu o skupinu padlých andělů, jejichž úkolem, daným z milosti, je vyučovati člověčenstvo a vykonávati soud nad zemí.

Hlava podle biblického názoru byla sídlem života [sídlem rozumu bylo srdce], a proto se těšila mimořádné účtě, jak naznačují věty, v nichž hebr. »hlava« je často překládáno »život« [»strážný života – hlavy« 1S 28,2; »přikrýváš hlavu mou v čas boje« Z 140,8; »přisahati skrze svou hlavu« Mt 5,36]. Hlava jako sídlo života byla vyhledávanou válečnou kořistí [Sd 7,25; 1S 17,54,57; 2S 4,7n; 20,21n; 2Kr 10,6nn]. V této skutečnosti snad se obráží víra primitivů, že ukořistěná hlava přenáší na nového majitele i životní energii zabitého člověka. Usušené hlavy bývaly pokládány za amulety. Odtud lze vysvětliti, že hlava Saulova byla přibita v chrámě božstva Dágon [1Pa 10,10 sr. 1S 17,54]. Izraelci obětovali na oltáři i hlavu zabitého zvířete.

Přenesený význam hlavy je »vůdce«. Dt 28,13 [sr. Iz 9,14] se mluví o »hlavě a ocasu národa« a mluví se tím »první i poslední«, »vzácný a opovrzení hodný«. »Vyvýšiti, povýšiti něčí hlavu« znamená dáti úspěch a vítězství [Gn 40,13,19; Z 27,6; 110,6; sr. L 21,28; Iz 35,10]. »Nakloniti hlavu« = zemřít [J 19,30], »skloniti hlavu« = odpočinouti [Mt 8,20; L 9,58]. »Potřásati hlavou« je výrazem posměchu [Z 22,8; 44,15; 2Kr 19,21; Mt 27,39; Mk 15,29]. »Shromáždití uhlí řefavě na hlavu jeho« [Př 25,22] znamenalo asi pomstu [sr. Gn 19,24; Z 11,6]. Sr. Ř 12,20, kde je vše chápáno ve smyslu Př 24,17n. »Vložití ruku na svou hlavu« bylo znamením smutku [2S 13,19; Jr 2,37] stejně jako posypání hlavy popelem a prachem [2S 1,2; Pl 2,10] nebo prostě přikrytí hlavy [2S 15,30; Est 6,12; Jr 14,3n]. »Odkrýti hlavu«, t. j. odvinouti turban a nechat vlasy neupravené, bylo znamením truchlení [Lv 10,6; 13,45; Ez 24,17]. »Holení hlavy«, obecný zvyk na východě [Jb 1,20; Iz 15,2; 22,12; Ez 7,18; Am 8,10] na znamení smutku [znetvoření hlavy], bylo zakázáno kněžím [Lv 21,5] a v určité formě všem Izraelcům [Lv 19,27; Dt 14,1]. Souviselo to s odporem proti pohanskému kultu [tammúzska-adonisovskému], kde znetvoření hlavy bylo podstatnou složkou.

Oholení hlavy bylo dovoleno jen v určitých případech na znamení smutku [Dt 21,12] anebo nazarejského znečištění [Nu 6,9; Sk 18,18] a levitského očišťování [Nu 8,7]. Jinak však oholená hlava [Kral.: lysina] byla zna-

[210] Hlávka–Hlučení

měním Božího soudu [Iz 3,24; 22,12]. »Vzkládání rukou na hlavu« bylo jednak symbolickým odezdáváním života při oběti [Lv 16,21], jednak výrazem pozhánání [Gn 48,14] a zasvěcení [Nu 27,23; Sk 6,6]. Hlava člověka je totéž jako člověk. Spáchá-li zločin, trest a soud postihne jeho hlavu [IS 25,39; Neh 4,4; Ž 7,17; Ez 9,10; 11,21; 16,43; Sk 18,6].

Poněvadž hlava byla pokládána za orgán, jenž ovládá všechny životní projevy a udržuje pohromadě celé tělo, snadno pochopíme nz přesvědčení, že Kristus je hlavou těla církve [Ef 1,22n; 4,15n; Ko 1,18; 2,10.19] a tedy jejím životním principem. V podobném smyslu je muž hlavou ženy [1K 11,3; Ef 5, 23nn]. Tímto obrazem je vyjádřena naprostá životní spjitost a jednota Kristova s církví, ale také jeho svrchovanost, jeho panství nad církví. Tím obraz »hlavy« doplňuje a zpřesňuje obraz církve jako těla Kristova, známý z Ř 12 a 1K 12. Kristus je »úhelní hlavou«, t. j. kamenem, v němž se sbíhají zdi a jenž tyto zdi spojuje a udržuje [1Pt 2,7; Ž 118,22 sr. Mt 21,42 a par.]. Vymout tento kámen znamená zhroutil stavby. V církvi má Kristus–hlava své tělo; v ní je Kristus přítomen na tomto světě. On sám si své tělo vzdělává [buduje] svým Duchem [Ef 2,15; 4,12. 15n]. Toto budování anebo lépe »vrůstání« těla do hlavy u víře, v poslušnosti a v lásce je nebeským cílem života církve.

Ovšem Kristus je také hlavou všeho stvoření [Ko 1,15–18; 2,10]. Tím, že je Kristus hlavou církve, dostalo i stvoření svého Pána [Ef 1,22], který mu ovšem byl ustanoven od věků [Ef 3,9n], ale teprve v církvi se stalo zjevným toto odvěké tajemství Boží, jehož obsah je cílem »dějin«, totiž, aby v Kristu bylo shromážděno všecko v jedno, věci nebeské i zemské [Ef 1,10].

Hlávka [Ex 9,31] botan. capitulum [stroubol], druh hroznovitého květenství. Len, o němž je tu řeč, začal tvořiti už semenný obal [tobolky].

Hlavně, stč. oharek, ohořelé poleno, k němuž jsou v Iz 7,4 přirovnávání králové Rezin a Pekach. Před Bohem už jen doutnají svým hněvem a jejich oheň už není nebezpečný. Am 4,11 [sr. Za 3,2] je Izrael přirovnáván k »hlavní, vychvácené z ohně«, t. j. v posledním okamžiku před úplným shořením.

Hledající, hledati v náb. slova smyslu označuje především činnost »Syna člověka«, který usilovně jde za ztracenými a zahynulými, aby je zachránil tak, jako pastýř ztracenou ovci a žena ztracený groš [L 19,10; 15,4nn. 8; Mt 18,12]. Tito ztracení patří Ježíši Kristu, a proto je hledá. Recké sloveso se ovšem může překládati také »vyhledávati, žádati« a vyznačuje to, co Bůh vyžaduje. Bůh trpělivě hledá ovoce na »fíku«, vstípeném do jeho zahrady [L 13,6n; sr. 12,48], modlitebníky v Duchu a v pravdě [J 4,23] věrnost při šafářích [1K 4,2 sr. Nu 6,8]. Bůh hledá, t. j. pečlivě sřeží

slávu [Kral. chválu] Synovu a soudí ty, kteří ji nechtějí vidět [J 8,50, sr. 1,14].

Bible mluví také o hledání člověka a vyjadřuje tím především jeho touhu po řešení životních otázek, jejichž základem je ovšem otázka po Bohu [Sk 15,17; 17,27; Ř 3,11; Žd 11,6]. »Hledati tvář Hospodinovu«, »hledati Hospodina« je na některých místech technickým výrazem pro modlitbu [Ž 22,27; 27, 8; 34,5; 63,2; 69,7.33; 119,2; Př 28,5 sr. Mt 7,7–11]. »Hledání« vyjadřuje touhu, usilování člověka. Pohané hledají pokrm, nápoj, oděv, křesťané mají hledati [Žilka: usilovati] království Boží a jeho spravedlnost [Mt 6,32n sr. L 13,24; Ko 3,1; Ř 2,7; Ga 2,17] tak usilovně, jako obchodník hledá velmi drahou perlu [Mt 13,45]. Jde o usilovné hledání, které nemá nic společného s pohodlným hledáním nějakého znamení, jež by ušetřilo všecku námahu [Dt 12,5.30; Mk 8,11].

Hlemejžd', hlemýžď'. 1. Hebr. slovo *šabb^hlul* vyskytuje se jen v Ž 58,9 »jako hlemejžd', který se tratí a mizí«. R. Dvořák překládá srozumitelněji »jako plž, jenž rozplizne se a tím samým za své běže«. Duhm »und wie die Schnecke, die im Schlemm zergeht«. 2. Hebrejské slovo *L^tá'á* vyskytuje se mezi zvířaty v Lv 11,30. Míní se patrně jedna ze sedmi druhů ještěrek, vyskytujících se zvláště na písčité půdě.

Hlína [Ex 1,14; Lv 14,42; Iz 41,25]. Na východě se užívalo k stavebním účelům těchto hutných hmot: – 1. živice [bitumen], již se užívalo hlavně v Babylóně [»země lepká«], kde je nedostatek hlíny i vápna [Gn 11,3]; – 2. obyčejné hlíny, navlhleho jílů bez vápna [Na 3,14]; – 3. velmi pevné malty z pisku, vápna a hlíny v poměru dobře odváženém [Iz 33,12; Ez 13,10]. Někdy se přidával olej, aby se dosáhlo neprodyšnosti. V Assyrii a v Egyptě byla k hlíně přidávána rozsekaná sláma; z této hmoty byly vyráběny vepovice. Ke zvýšení vaznosti se hlína mísila i se zvířecími chlupy.

Hloupý *Blázen. *Hlupec.

Hltavý u Sof 3,1 znamená spíš vzpurný nebo podle jiných špinavý než hltavý [Mt 7,15; Sk 20,29].

Hlubokost v přeneseném slova smyslu neproniknutelnost, skrytost a tajemnost Boží anebo »světa«. R. 11,33 mluví o hlubokosti Božího bohatství, moudrosti a poznání, jež se jeví v nevyzpytatelnosti jeho soudů a nevystopovatelnosti jeho cest [sr. 1K 2,10]. Zj 2,24 připisuje »hlubokosti satanově« uvolnění mravů některých tyatirských křesťanů [v. 20; sr. 2Tm 3,1–8]. Ale i »svět« má svou hlubokost, která je v Ř 8,39 vypočítávána mezi ostatními stvořeními jako smrt, život, andělé atd. Ef 3,18 si představuje nebeské dědictví vyvolených Božích jako mnohorozměrnou stavbu, jež má svou šířku, délku, hloubku a výšku [sr. Zj 21, 16], aby tak naznačila všeobšáhlost spásy.

Hlučení, hlučící, hluk. Těmito výrazy bývá označován obyčejně válečný ryk [Iz 17, 12n; 25,5; Sd 5,11; Jr 50,22] nebo hukot vody

[Iz 17,12n; Jr 51,55], jenž je obrazem lidí bouřících proti Bohu a jeho vyvoleným [Ž 46, 7; 74,23]. »Cisterna hlučící« [Ž 40,3] je obrazem zkázy a zničení [sr. Iz 30,28; Ž 69,3]. Někdy je i zpěv označován posměšně jako hluk [Iz 24,8; Ez 26,13; Am 5,23] právě tak jako pohřební nárek [Mt 9,23; Mk 5,38] najatých plaček [Jr 9,17], zpěvaček [2Pa 35,25] a zpěváků [Am 5,16]. Ve Sk 19,29,31 překládají Kral. řecké theatron [= divadlo] jednou plac, po druhé hluk, protože divadla v našem slova smyslu neznali.

Hluchý, 1. Ve vlastním slova smyslu h. [Ex 4,11; Ž 38,14; Mk 7,32; 9,25] byl předmětem zvláštní ochrany. Podle Lv 19,14 bylo zakázáno zlořečítí hluchému. Podle Mk 9,25 byl příčinou určitého druhu hluchoty nečistý duch.

2. V přeneseném slova smyslu se mluví o duchovní hluchotě [Iz 29,18; 35,5; 42,18n; 43,8; Jr 5,21; Mt 11,5]. Někdy sám Hospodin je příčinou této duchovní hluchoty [Iz 6,9n], jindy zatvrzelost člověka [Jr 6,10; Za 7,11; Př 28,9; Iz 42,20; Ez 3,27; Mt 13,13nn; J 8, 47]. O modlách je posměšně řečeno, že neslyší [Ž 115,6; 135,17; Zj 9,20]. Na tomto pozadí nabudou plného významu zprávy evangelii o Ježíšově uzdravování hluchých Mt 11,5; 15,30,31; Mk 7,32,37; 9,25 a j.

Hlučení.

Hlupec, hloupost [*Blázen!]. Kraličti slovem hloupý, hlupec překládají hebrejské slovo *p'eta'im* [Př 1,4,22; 7,7; 9,4; 14,15; 22, 3; Oz 7,11]. Jde tu snad někdy o prostáčka, důvěřivce, který se dá snadno svést a přemluvit [opak moudrého a rozumného], zpravidla však o lidi podobné posměvačům a *bláznům. V Př 9,18 vložili Kral. »hlupec«, ač v hebr. textu není.

Hmotný [Žd 12,18], doslova: hmatatelný. Myslí se tu na něco, čeho se lze dotýkat, co je očividné, jako byla hora Sinai, na níž byl vydán Zákon [Dt 4,11] na rozdíl od hory Siónu [Žd 12,22], jež je horou víry a není zahalena tmou. Jinak je pozoruhodné, že NZ neuznává tehdy už vžitých řeckých filosofických slov pro hmotu nebo hmotnost. NZ nesdílí totiž běžný řecký názor, že podstata zla tkví ve hmotě a že hmota je sama sebou něco méněcenného nebo dokonce protibožského. Už výpovědi o *těle–mase [sarx] mají jiný smysl, protože jsou orientovány na zvrácené vůli, nikoli na hmotné povaze člověka. X X

Hmyz byl v Palestině tak četný, že výraz »rozмноžit se jako hmyz« [Gn 48,16] znamenal mít nesčíslné potomků. Bible mluví na př. o včele [Dt 1,44; Ž 118,12; Iz 7,18] nebo mravencích [Př 30,35], o *kobyilkách, jichž bylo asi 40 druhů [Ex 10,4; Dt 28,38; Jl 1,4; Mt 3,4], o štírech [Lv 11,30; Dt 8,15; Př 23, 32 a j.], mouchách [Kaz 10,1; Iz 7,18], komárech [Mt 23,24], štěnicích [Ex 8,13nn], blechách [IS 24,15]. Bič [1,42] poznamenává, že »žízaly« [Ex 8,21–24] jsou spíše nějakí ovádi podle LXX nebo nějaký jiný hmyz podle rabinů. Okřídlený hmyz, který neměl

zadní nohy delší a proto neskákal, byl k požívání zakázán jako nečistý [Lv 11,20–25]. Je možné, že některá jména h. byla zakrytná a že jimi bylo označováno něco jiného.

Hněv Boží v bibli není náhodným a libovolným projevem Boží nálady a vášně, nýbrž reakcí Boží svatosti, spravedlnosti a lásky proti hříchu. Bůh je svatý a čistý; musí tedy reagovat na všelikou nesvatost. Bůh je spravedlivý zákonodárce, který bdí nad dodržováním svých ustanovení. A Bůh je láska, která odstraňuje vše, co této lásce překáží. Jeho h. je projevem jeho svatosti, spravedlnosti a lásky. H. B. není opakem lásky, nýbrž opakem slitování, milosrdenství, lítosti, odpuštění [sr. Mt 23,23, kde soud, milosrdenství a věrnost jsou vlastnostmi lásky; Iz 60,10; 63,6n; Dt 13,17; 2Pa 30,8; Ex 32,12; Ž 78,38; 85,3n]. Je to odvrácení tváře [= přítomnosti] Boží od člověka [sr. Ž 80,5,8], zbavení Boží blízkosti, přenechání člověka sobě samému [Dt 31,17; 2Kr 24,20; Jr 33,5], takže upadá v ruce nepřátel a zlých mocí [2Kr 13,3; sr. Mt 18,34–35].

1. Ve SZ–ě je příčinou hněvu Božího modlářství [Dt 6,14n; 7,4; 32,21], pohrdnutí zákonem Hospodinovým [Iz 5,24n; 42,24n], nedůvěra v Hospodina, jež se projevuje reptáním a stýskáním [Nu 11,1], neposlušnost [Joz 7,26; 2S 24,1], zlehčování Božího jména [Ex 20,7], poskvrňování soboty [Neh 13,18], nelaskavost k vdovám a sirotkům [Ex 22,23n], jedním slovem: hřích [Iz 13,9; Jb 19,29], na něž Bůh musí reagovat. Neboť Bůh je »horlivý« [Nah 1,2 = žárlivý na svou svatost; Dt 4,24; 6,15; Ez 5,13; 16,42; 23,25; Sof 1,18] a trestá i náhodnou neuctu vůči sobě [IS 6, 19–20; 2S 6,7].

Následky h. B.–o mají svůj kořen v tom, že Bůh nepřikrývá hřích, nechá jej volnému průběhu [Jr 18,23; Lv 26,28], takže se rychle dostavují náhla, nápadná neštěstí, válečné porážky, mor a hlad [Ž 78,17–64; 88,17; Lv 26, 28n; Dt 32,15–43; Iz 66,15; Ez 7,8; 25,14–17]. Zvláště zkrácení života a smrt byly pokládány za následek h. B. [Ž 90,7; 102,11n.24n].

H. B. je universální. Nepostihuje pouze vyvolený lid, ale i pohaný, a to nejen ty, kteří se nepřátelsky dotýkají Izraele [Sof 3,8; Iz 42, 13; 59,17; Ez 36,5n; 38,19; Za 1,14; 8,2 a j.], ale i ty, kteří s Izraelem neměli přímo co dělat [Nu 22,22; Iz 13,3; 63,3; Dt 29,22n; Jon 3,9], ale setrvali v odporu proti Bohu a nedbali jeho zákonů [sr. R 1,18]. Odpor proti svaté vůli Boží musí být do základů vyvrácen jak u Izraele [Ez 16,42; 24,13], tak u pohanů. Neboť Bůh je Pánem člověka i světa. Odvrácení anebo zastavení účinků h. B. je možné, neboť jeho hněv netrvá na věky [Ž 30,6; 103,8n; Iz 12,1; Jr 3,5,12; Mi 7,18; Jl 2,13; Jon 4,2]. Usmířiti h. B. lze pokáním, obnověním smlouvy [Lv 10,6; Nu 16,46; 2Pa 29,8,10], obrácením [Dt 6,15–18; 2Pa 30,8; 12,12; 29,10; Sof 2,2n], přimlouvu muže Bo-

[121] Hněv lidský–Hoden

žího [Ex 32,12n sr. Gn 18,16–33], potrestáním vinníků [Nu 25,4,11; Joz 7,26; Dt 13,17n], podrobením se Hospodinovým soudům [2S 24,17n; Mi 7,9]. Výrazem pokání byl izraelský kult, jehož úkolem bylo nejen udržovati lid Boží ve smlouvě, ale také předejít Boží hněv [Nu 18,5]. Důležitou úlohu při tom měla *oběť smíření. Když kult už přestal být výrazem pokání, proroci ovšem ukazovali na jeho neúčinnost [Mi 6,6–8]. Všichni však vyhlíželi mesiášskou dobu, kdy h. B. ustane [Ž 85,6–8; Iz 1,18–20; 10,25; 44,22n; 54,8]. Neboť milosrdenství Boží stojí výš než jeho hněv [Z 103,8–13]. Ale trvale zatvrděl neujdou konečnému hněvu [Iz 66,15n; Ez 6,12n].

2. NZ stojí pevně na půdě sz. O h. B. se mluví v synoptických výslovně jen v kázání Jana Křtitele [Mt 3,7 = L 3,7] a v předpovědi o zkáze Jerusalema [L 21,23; v paralelách Mt 24,21; Mk 13,19 se mluví o »ssoužení«]. Ježíš v synoptických sice o h. B. přímo nemluví, ale ovšem napomíná, abychom se báli Boha, »který může i duši i tělo zatratiti v pekelném ohni« [Mt 10,28]. Podle J 3,36 je hlavní příčinou h. B. nevěra v Ježíše Krista. Boží h. se dostavuje všude tam, kde není přijímáno evangelium a kde jsou lidé zatvrdlí k Boží pravdě [Mt 13,13–15].

Zvláštním problémem je otázka, zda NZ chápe hněv Boží převážně eschatologicky, t. j. zda se projeví při posledním soudu, či zda i zde je eschatologie aktualizována, zpřítomňována jako při jiných pojmech jako »království Boží, spravedlnost, soud« a p. Většina badatelů se kloní k názoru, že jde o přítomný i budoucí h. Ř 1,18 ukazuje, že vedle Boží spravedlnosti [v. 17] se zjevuje také Boží hněv proti každé bezbožnosti už nyní [sr. v. 24.26.28.32]. Zidé podle Pavla žijí pod Božím hněvem, protože žijí pod Zákonem [R 4,15]. Tak jako Zákon je veličinou současnou, tak i Boží h., který hříšníka vylučuje ze spásy [sr. Žd 3,11; 4,3] a činí z něho »syna hněvu« [Ef 2,2n]. Tento přítomný hněv však lze odvrátit vírou v Ježíše Krista. [1Te 5,9]. Neboť cílem přítomného Božího h. není zničení, ale slitování [R 11,32]. Jednou však přijde »hněv konečný« [1Te 2,16], »přicházející« [1Te 1,10], »den hněvu« [R 2,5; sr. Mt 3,7 par; Zj 6,17], který plně zjeví to, co už nyní je pod hněvem. Bude to uskutečnění fáze nyní už stávajícího hněvu Božího [J 3,36]. Od tohoto budoucího hněvu osvobodil věřícího Kristus [1Te 1,10] a tomuto hněvu mají křesťané přenechat soud nad svými nepřáteli [»ponechte průchod Božímu hněvu« Žilka R 12,19].

Na tento konečný hněv myslí Zj 6,17; 11,18, když jej symbolisuje vínem [Zj 14,10; 16,19; 19,15], takže lze mluvit o »koflíku« [miscel] hněvu [Zj 15,7; 16,1]. Jsou to sz obrazy [Jr 25,15–17.27n; Ž 60,5; 75,9]. Babylon napájel národy bezbožností »vínem hněvu smilství« a tak přivodil na ně hněv Boží [Zj 14,8; 18,3].

Hněv lidský jako silné vzrušení myslí, spo-

jené s odporem k člověku, je předmětem častých sz i nz výstrah a zákazů [Lv 19,17n; Ž 37,8; 76,11; Př 12,16; 15,1; 19,11; 27,4; 29,8; Kaz 1,18; 7,9; 11,10]. Mt 5,22 mluví o třech stupních hněvu a třech stupních trestu, symbolisovaných třemi stupni soudu [místní soud, soud před synedriem v Jerusalemě a poslední soud, soud Boží, mohoucí odsouditi k ohni pekelnému], sr. 1J 3,15. H. je výrazem porušení bratrství a v posledku nenávisti. Proto Ef 4,26n varuje »Hněvejte se, a nehřešte« [Žilka: »Hněváte-li se, nehřešte«, Baur: »Neprohřešte se při hněvu«, t. j. chraňte se i při silném vzrušení odporu hořkosti, zlomyslnosti, zlosti a p. a dbejte, aby co nejrychleji [»do západu slunce«] toto vzrušení pomínulo, abyste nedali příležitost ďáblu [sr. Ef 4,31n]. Podobně Ko 3,8n; 1Tm 2,8. Proto také »biskup nemá být hněvivý« [Tt 1,7]. Jk 1,19n snad myslí na falešnou »horlivost« při vyučování a náboženských rozmluvách a při posuzování a odsuzování bližních; Jakub připomíná, že tato hněvivá vášně nepřispěje k uskutečnění Boží spravedlnosti. O hněvu Ježíšově čteme v Mk 3,5, když se setkal s naprostým nepochopením Božího příkazu lásky. Zj 11,18 a 12,12 mluví o hněvivém odporu národů a draka proti Bohu a jeho církvi.

Hnutí vody [J 5,3n], »zkrumoucení« vody, snad eruptivního původu, bylo lidovou vírou vykládáno za působení andělské, jež dodávalo vodě léčivou moc. V nejlepších rukopisech nz chybí konec v. 3 a celý v. 4.

Hod [= vznešenost], syn Zofachův z pokolení Asserova [1Pa 7,37].

Hodavíáš [= chvalte Hospodina nebo děkujte Hospodinu?]. – 1. Syn Elioenaiův, potomek Davidův [1Pa 3,24]. – 2. Jeden z náčelníků kmene Manassesova, usídleného v. od Jordánu [1Pa 5,24]. – 3. Benjaminovec [1Pa 9,7]. – 4. Levita, z jehož rodiny se někteří vrátili ze zajetí babylonského [Ezd 2,40]. Ezd 3,9 je nazýván Juda; Neh 7,43 Hodeváš.

Hod beránka [Mk 14,1; Žd 11,28] *Fáze, *Beránek.

Hoden, hodný je term. techn. pozdního židovství pro zasluženost před Bohem i lidmi. Marnotratný syn vyznává, že není h. slouti synem [L 15,19.21 sr. J 1,27; Sk 15,25n; Žd 11,38; L 7,4.7]. Evangelium ovšem myšlenku záslužnictví vylučuje; h. evangelia je pouze ten, kdo je přijímá, a jen proto, že je přijímá [Mt 10,11.13.37n; 22,8; Sk 13,46; Zj 3,4]. Když Pavel napomíná, aby křesťané »chodili hodně Bohu« [Žilka: »Žili život důstojný Boha« 1Te 2,12 sr. Ef 4,1; F 1,27; Ko 1,10; 3J 3–6], shrnuje v jedno pohnutku a cíl křesťanského života: pohnutkou je omilostnění člověka Bohem, cílem je život, odpovídající této Boží milosti. Tak musíme rozumět i výstraze v 1K 11,27. V křesťanském pojmu »býti hoden« zaznívá vždycky nezasluženost této cti [L 20,35; Sk 5,41; 2Te 1,5], nemluví-li se o Ježíši Kristu [Žd 3,3; Zj 4,11; 5,12]. Nz lidé cítili svou nehodnost zvláště vůči Ježíši Kristu. Jan Křtitel vyznává Mt 3,11,

že není ani hoden ponášeti za Ježíšem jeho obuv [byla to služba otroků]. Vyzdvihuje tím svrchovaný nárok Ježíšův na člověka i jeho svrchovanou slávu. Stejně působí Ježíš na pohanského setníka [Mt 8,8n; L 7,6], jenž svým »nejsem hoden« vyjadřuje svou víru v mesiášství Ježíšovo [Mt 8,13]. Stejně to cítí Pavel, když vyznává, že není h. slouti apoštol [1K 15,9]. Chce tím říci, že v sobě nemá žádné předpoklady pro apoštolát a že sám ze sebe »není způsobný« pro hlásání evangelia [2K 2, 16; 3,5n; Ko 1,12; 1K 15,10].

»Býti h.« u L 21,36 znamená podle řeckého textu »býti silen«, »býti schopen«, aby ušli katastrofám a mohli se postavit před Syna člověka. O tuto Boží sílu mají prosit v každé době.

Hodeváš *Hodaviáš.

Hodia(s) [= Hospodin je vznešený anebo Chval Hospodina]. – 1. Muž, jehož jméno se vyskytuje mezi potomky Judovými [1Pa 4,19]. – 2. Levita, kterého ustanovil Ezdráš k předčítání Zákona lidu [Neh 8,7; 9,5]. Snad je to jeden ze tří H-ů, jmenovaných mezi těmi, kteří stvrdili smlouvu s Bohem [Neh 10,10. 13.18].

Hodina. V době předbabylonské Izraelci neznali h. v našem slova smyslu. Denní dobu dělili na oddíly, jež nazývali »svítání« [Gn 32, 24], »ráno« [po východu slunce asi do deváté hodiny], »veliké horko na den« [9–12 dopol. Gn 18,1], »poledne« [12–3], »podvečer« nebo »k větru dennimu«, když začal vanout osvěžující vínek [Gn 3,8] a »večer«, jenž byl dvojí: Jeden, nejspíše když bylo slunce mezi zenitem a západem, a druhý, když se klonilo k západu. V době mezi těmito dvěma »večery« [Kral. »k večerou«] se měla přinášet večerní oběť [Ex 29,41], měla být zapálena lampa ve svatyni [Ex 30,7n] a měl býti zabit beránek [Ex 12,6]. Jindy dělili den podle obětní doby [1K 18,29.36] nebo podle nočních stráží [Kral. »bdění«]: »počáteční bdění« [Pl 2,19 od 6–10 večer], »bdění prostřední« [Sd 7,19 od 10–2 v noci], »bdění jitřní« [Ex 14,24; 1S 11,11 od 2–6 ráno]. V době Ježíšově bylo přejato římské rozdělení na 4 bdění po 3 hodinách [Sk 2,15; 3,1; 10,9] od 6 večer do 6 ráno. LXX překládá

»čas« hebr. *'ét* nebo aram. *šá'ál* pojmem »hodina« [Dn 3,15; 4,16], ač se tu myslí pouze na »krátký čas«. Jestliže Kral. v 1Kr 19,2 užívají pojmu h., myslí se tím pouze »tento čas«. Kdy Izraelci začali počítat podle hodin, není jisté. Snad teprve v době babylonské a pobabylonské. V Babylóně dělili den na 12 dvouhodin patrně nestejně dlouhých podle toho, šlo-li o léto či o zimu [J 11,9]. Teprve mechanickými »hodinami« dosažena byla pravidelnost. Jelikož v době Ježíšově počítali denní hodiny od jitra, byla naše dvanáctá [polední] hodina jejich šestá, naše třetí odpoledne jejich devátá atd. [Mt 27,45n; Mk 15,33n; L 23,44].

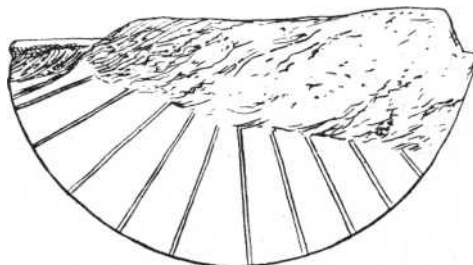
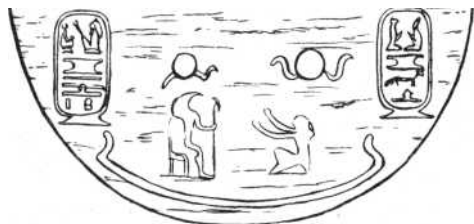
Bibl. »hodina« znamená často určitý, pravý, vhodný čas, ustanovený Bohem, kdy je nutno se podřídit nebo něco vykonat [Mt 26,45; L 22,53; J 2,4; 4,21.23; 7,30; 8,20; 13,1 sr. Mt 26,18; J 7,6; 16,21]. U Ježíše šlo o hodinu nebo čas, kdy měl zjevit své mesiášské poslání lidu. Zj 14,7 mluví o h. soudu, Zj 14,15 o h. žně, Zj 3,10 o h. pokušení. *Den. *Hodiny.

Hodiny sluneční máme ve Starém Zákoně už za krále Achase [asi 733–718 př. Kr. 2Kr 20,11; Iz 38,8]. Měly pravděpodobně podobu jehlance, postaveného na stupních, na něž vrhal stín, ráno nejdelší, v poledne nejkratší. Podle postupu stínu po stupních dalo se souditi na denní čas s dostatečnou přesností. Jiní se domnívají, že šlo spíš o tyčinku, jejíž stín udával čas. V Egyptě existovaly už za faraóna Mernepty. Také ve Fénicii nebyly vzácností. Staré prameny mluví také o hodinách vodních, jimiž zvolna protékala voda. Sumerové a Akkadané užívali též hodin písečných.

Hodně *Hoden.

Hodnověrný v 2Pa 31,15 překládají jiní »mocí úřadu« nebo »z úřední povinnosti«, kteří ovšem byli dosazeni v přesvědčení, že budou jednat věrně a poctivě [sr. 2Kr 12,15; 22,7; 1Pa 9,22; Př 28,20]. O hodnověrnosti, spolehlivosti hvězd mluví Ž 89,38 [sr. Gn 9, 13n], jež je obrazem pevnosti mesiášského království.

Hodný *Hoden.

Egyptské „cestovní“ sluneční hodiny. Z doby faraóna Mernepty I.

[214] Hody–Holoubátko

Hody [Gn 19,3; 21,8; 26,30; 29,22; 40,20; Sd 14,10; 12,17; 1S 25,36; 2S 3,20; 1Kr 3,15; Est 1,3; 5,4; Dn 5,1; L 5,29; 14,13] u starých Izraelců a u orientálních národů vůbec byly většinou podstatnou složkou kultu. Při nich se obnovoval a utužoval vzájemný vztah mezi Bohem a lidem. Kdo spolu jedl, patří k sobě a mají vzájemné povinnosti. Lid si připomínal smlouvu, kterou uzavřel ve svých otcích s Hospodinem, a zavazoval se dodržovati ji, zatím co Bůh, přijímající z ruky lidu oběť a zúčastňující se tím hodů, se své strany zaručoval svým vyvoleným pomoc a ochranu. Být vyloučen z obecnosti kultového znamenalo být zbaven Boží ochrany. Odtud taková úzkost o čistotu kultickou, odtud i radost z účasti na obřadech. Kdo byl očistěn a směl zasednout k hodovnímu stolu, ten se už nemusel třást před Svatým Izraelským, nýbrž mohl se veseliti z jeho blízkosti. Ráz hodů proto byl vždy veselý, bujarý a snadno vybočoval až v nevázanost. O třech výročních slavnostech [Lv 23,5–8; Ex 23,16; Lv 23,34–44] mívaly izraelské rodiny i domácí slavnost neboli hody – zvláště v diaspoře, kde účast na chrámových slavnostech nebyla možná – [Dt 12,12; 16,11], kde »veselí se před Hospodinem« = hodovati před Hospodinem. Hodovali muži i ženy společně [1S 1,9]. S hody bývaly nutně spojeny řádné i mimořádné oběti [Sd 16,23]. Hebrejský název pro hody, *mišté*, naznačuje, že to vlastně byly pitky, takže opilství nebylo ničím neobvyklým [sr. 1S 1,12n]. Že se to přitom neobešlo bez výstředností, je celkem přirozeno. Vlivem kananejského prostředí docházelo i k orgiím, takže ne nadarmo mluví proroci tak často o smilnění lidu. Tyto zjevy ovšem byly v rozporu s duchem čistého jahvismu [*Hospodin], ale až podnes dochovalo židovstvo památku na někdejší náboženské hody ve svátcích *purim, kdy každý účastník má být zpit do němoty.

B. Hody o narozeninách se připomínají pouze v Gn 40,20 [faraon]. Snad i při narozeninách Herodových šlo o hody [Mt 14,6]. Byly patrně rozšířenější, ale Písmo sv. se více *zabývá*, lidem vyvoleným jako celkem nežli jen jednotlivcem! Ježto byly h. pořádané obyčejně večer, zvrhly se často v neřest, na niž si stěžuje prorok [Iz 5,11–12; 28,8; Kaz 10,16]. Hlavní věci při hodech kromě pokrmu bylo víno [Iz 25,6], často strojené a s kofemín smíšené [Př 9,2; Pís 8,2], účastníci s oblibou užívali voňavek, věnců a jiné květinové ozdoby, slavnostních rouch atd. K tomu přistupovala hudba, zpěv a tanec. Hosté se bavili hádankami, žerty a veselostmi všeho druhu [Sd 14,12; Neh 8,10; Am 5,23; 6,5–6; L 15,25]. U tabule se sedělo [1S 16,11; 20,5] a hosté byli seřazováni podle hodností [Gn 43,33; 1S 9,22]. Pořádání ženských hodů [Est 1,9] v Izraeli obyčejem nebylo.

Josephus Flavius tvrdí, že Židé slavili v diaspoře o velkých svátcích ve svých synagogách obětní hody.

Na eschatologický ráz h. ukazuje Iz 25,6; 65,19 a ovšem L 22,16–18. N.

V NZ se navazuje na starozákonní, ano obecně starověké vysoké hodnocení významu stolní pospolitosti a zejména ovšem obětních a jiných náboženských hodů. To je pozadím toho, že Ježíš mluví o království Božím v obraze h.: Mt 22,1–14; L 14,16–24; Mt 8, 11–12. Není to pouhý symbolický obraz: království Boží bude úzkou osobní pospolitostí lidu Božího, jejímž nejpřiměřenějším výrazem je právě společné stolování. Ježíš o hodu království Božího nejen mluvil, nýbrž na něm také dával účast tím, že ve své mesiášské autoritě přijímal ke svému stolnímu obecnství ty, kteří se mu odevzdali a uposlechli jeho výzvy, i když to byli podle obecného přesvědčení zjevní hříšníci Mk 2,14–17. Tímto přijetím ke svému stolu Ježíš tedy udílel odpuštění hříchů, jak ukazuje L 15. Podobný význam má i syčení zástupů chlebem a rybami, o němž evangelia vypravují tak často. Vyvrcholením tohoto použití motivu společenstevního a náboženského hodu Ježíšem je jeho poslední večeře, která není nadarmo navázána na ústřední izraelský náboženský hod, totiž na jedení *beránka. X X

Hokyně [1Kr 3,16]. »Slovo židovské Zenah nejednotně vykládají; někdy krčmářka, hokyně, pradá, nevěstka« [Výklady biblí Kralické]. Většina překladů však má *nevěstka.

Holič, holiči, holení. Někteří starověcí národové [na př. Egyptané] pokládali vlasy, vousy a chlupy za kulticky nečisté. Egyptští kněží se holili po celém těle každý třetí den. Izraelští levité si však vlasy a vousy jen přistříhovali. Vyholovat hlavu nebylo dovoleno ani při největším zármutku [Lv 21,5; Dt 14,1] právě proto, že to připomínalo pohanské kultury [Ez 44,20]. Největší potupou bylo oholiti někomu půl brady [2S 10,4 sr. Sd 16,19; Ez 5,1].

Holička *Fík.

Holon [= písčité?]. – 1. Někaké město ve vysočině Judské, jež s okolními vesnicemi bylo přiděleno kněžím [Joz 15,51; 21,15; 1Pa 6,58]. – 2. Město moabské, snad Horon [Jr 48,21].

Holoubátko, holub, holubice se vyskytovali v Palestině při nejmenším ve čtyřech odrůdách. H. řívnák [*columba palumbus*] se objevoval v mohutných hejnech při jarním a podzimním tahu; *columba aenas* [hřívnák] sídlí hlavně východně od Jordánu a v jordánském údolí; h. popelavý je hojný ve vnitřní Palestině ve skalních rozsedinách [Jr 48,28; Pís 2,14; Iz 60,8]. Rychlost holubičího letu je předmětem touhy v Ž 55,7; krásný lesk h. je popisován v Ž 68,14; její lkající hlas v Iz 38,14; 59,11; Nah 2,7; její sprostná naivnost Mt 10, 16; její hloupost Oz 7,11; milá přívětivost Pís 1,15; 2,14.

Byla posvátným ptákem v celém předním Orientu, zasvěceným bohyni plodnosti. Symbolisovala později manželskou lásku a věrnost. Podle starověkého názoru neměla h. žluči, a proto se mohla stát nositelkou všech možných ctností. Izraelci chovali h. po domácku. V kulturním životě měla h. význačnou roli. Při na-

rození dítěte sloužila k oběti [Lv 12,8; L 2, 24]. Byla však obětována i při jiných příležitostech jako na př. při uzavírání smlouvy [Gn 15,9]. Zvláště nemajetní směli i při obětech za hřích obětovati dvě holoubátek [Lv 5,7]. K tomu účelu byly prodávány v době Ježíšově v chrámovém nádvoří [Mt 21,12; Mk 11,15; J 2,14].

H. je v NZ symbolem Ducha Božího [Mt 3,16; Mk 1,10; L 3,22; J 1,32].

Homam, syn Lotanův a vnuk Seirův [1Pa 1,39], nazývaný v Gn 36,22 Heman.

Hon [= zámožnost, síla, ne-li spíše: zvrácenost?], syn Feletův, kníže z pokolení Rubenova, jenž se zúčastnil povstání *Chóre, *Datana a *Abirona proti Mojžíšovi [Nu 16,1]. Jeho jméno se však už nevyskytuje ani ve zprávě o spiknutí ani potom.

Hon, řecky stadion, míra délková [L 24,13; J 6,19; Zj 14,20; 21,16], přibližně 185 m = 600 stop řeckých. Betanie na př. byla od Jerusalema vzdálena 15 honů = 2,8 km [J 11,18].

Honiti = pronásledovati [Gn 14,14; Ex 14,9; Jb 10,16; Pr 28,1; Mt 23,34; aj.].

Hor [= hora]. 1. Pískovcovitá 1329 m vysoká hora na východní straně údolí Araba jižně od Mrtvého moře. Jest nejvyšší horou na západní hranici země Idumejské, dnešní Džebel Nebi Harun [hora proroka Arona], což připomíná smrt Aronovu na této hoře [Nu 20,22–27; 33,37–39; Dt 32,50]. Ještě dnes se tam ukazuje hrobka, v níž podle tradice byl pochován Aron. Jiní mají za to, že H. nutno hledati 24 km sv od Kádes, Džebel Maderah, jež leží na hranicích území Idumejského a nikoli uprostřed jako Džebel Harun. Izraelci se totiž podle bibl. podání vyhnuli Idumejcům [Dt 2,8].

Hora byla přirozeným symbolem věčnosti [Dt 33,15; Ab 3,6], stálosti [Iz 54,10], nesebných, navujících cest života [Jr 13,16], nepřekonatelných překážek [Za 4,7; Mt 21, 21; 1K 13,2].

Nade vše pak byla význačným místem pro staroorientální kult. Tam bývala od pradávna kultišťe, jež i Izrael tak ochotně přejímal od Kananejců. Jako nevěrnice opouštěl Hospodina; »Chodívala na každou horu vysokou a tam smilnila« [Jr 3,6]. Byly však i hory, na nichž se konal řádný kult, sr. 1S 9,11nn [zde arcí má hebr. text výraz *bámá*, ježž Kral. Jinde překládají *výsost; zpravidla hora = *har*]. Na předním místě ovšem stála hora Sión, na věky nepohnutelná [Z 125,1], místo, k němuž se pohnou všichni pohané [Iz 2,2n; Mi 4,1n] – SZ ví též o »hoře bohů« [kral. *hora shromáždění, Iz 14,13]. Máme tu ohlas staroorientální mythologie [sr. Bič II. 110], jejímž ohlasem jsou i různé umělé »hory«, jež byly stavěny ve svatyních. Proti nim všem vyzdvihuje SZ horu Sión jako jedinou, z níž vzejde spása, [Abd 17]. B.

Hora shromáždění je h. bohů na nejsevernějším severu, »znázorňována dvěma vrcholky, mezi nimiž slunce procházelo v den letního slunovratu« [Bič I, 22 In]. O jedné

takové mythologické hoře se zmiňuje Iz 14, 13n; sr. Z 121,1 a 87,1 »hory svaté«.

Horam, král Gázer, jenž byl poražen a zabit v bitvě s Jozuou [Joz 10,33].

Horejšti, původní obyvatelé hory *Seir v krajině Edom, jižně od Mrtvého moře [Gn 14,6; 36,20.29.30] a snad i spojenci Eminských a Refaimských. Podle Hrozného jde o posemitštěné potomky Churrijců, kteří ve 3. a 2 tisíciletí sídlili na území východně od Tigridu přes Assyrii, Sýrii až do Malé Asie. [Také Hykové byli Churrijci se svými semitskými spojenci]. Záhy splynuli s Edomci, takže Gn 36,20.21.29 je počítá mezi potomky Ezauovy. V lidové etymologii hebrejské jméno H. [*chor* = jeskyně] znamenalo »obyvatele jeskyň«, ježto přý H. bydlili ve skalních jeskyních, jichž v pískovitých skalách v Petře je veliké množství. Jiní odvozovali jejich jméno od slovního kořene, znamenajícího »bílý« na rozdíl od rudých Edomců. *Hori.

Horem [= ohrazený, posvátný], hrazené město na území pokolení Neftalím v horní Galileji [Joz 19,38], snad nynější Džebel Haramun.

Hori, kmen pocházející z pokolení Lotanova [Gn 36,22].

Horký, vroucí v přeneseném slova smyslu o křesťanské životní energii, ježž původ je v Duchu svatém [R. 12,11; Sk 18,25]. Někteří vykladači se domnívali, že podnětem Zj 3,15n byly horké prameny, vyvěrající v Hierapolis, jež však u Laodicee byly už jen vlažné. Ale pisateli jde o zdůraznění vroucnosti, nepodmíněné oddanosti, jež neváhá i položit život pro Krista. Křesťané v Laodicei této vroucnosti pozbyli [sr. Zj 2,4n; 3,19]. Polovičitost je větší překážkou křesťanství než otevřené nepřátelství ke Kristu.

Horko je ve Zj 7,16; 16,9 obrazem Božího hněvu, před nimž jsou vykoupení uchráněni [sr. Zj 16,8n]. V pozadí ovšem stojí apokalyptická představa světového požáru, známá i v jiných náboženstvích [sr. 2Pt 3,10.12; Žd 6,8].

Horlivě. Kraličti L 22,44 tímto slovem překládají řecký výraz, který vyjadřuje vytrvalost modlitby Sk 12,5 nebo lásky 1Pt 1,22; 4,8. V epistolách však [Ga 4,18; Tt 2,14] překládají Kraličti tímto příslovcem řecké slovo, které vskutku označuje »šírající úsilí« [*Horlivost], t. j. intenzivní snahu [1K 12,31], dychtění [Jk 4,2], které se obrací hlavně k zachování Zákona a jiných ustanovení [Sk 21,20; 22,3; Ga 1,14; F 3,6]. Obrátili se tato »horlivost« k jiným osobám, může nabýt právě tak povahy lásky [2K 11,2; Ga 4,17–18] jako závisti [R. 13,13; 1K 13,4; 2K 12,20; Jk 3,14.16], ano nenávisti [Sk 7,9; 1K 3,3]. X X

Horlivost, t. j. šírající úsilí, spojené v SZ–ě obvykle s Božím jednáním. Tato h. se může vztahovat na Boží soudy a je výrazem Boží svatosti právě tak jako *hněv Boží [Ez 39,25; 16,38.42; 36,6; 38,19; Sof 1,18;

[216] Horma–Hořčice

3,8], ale také na spasitelnou Boží činnost [Iz 63,15]. Není vždy jisto, zda je tato h. chápána stejně eschatologicky jako Sof 1,18; 3,8. H. Boží [Ex 20,5; 34,14; Joz 24,19; Za 8,2] bývá někdy srovnávána s žárlivostí manžela, uraženého nevěrou manželčinou [Ev 16,38; 23,25]. Jejím kořenem však je vždy svatost Boží [Ev 39,25.28; J1 2,27]. Hebr. výraz *kin'á* [horlivost, Kral.] má však opravdu co činit s žárlivostí erotickou. Tak je to míněno v Pis 8,6, kde králický překlad »horlivost« je nutno chápat jako lásku bezvýhradnou, žárlivou. Hospodinův poměr k Izraeli pak je ličen ve SZ, jak známo, jako poměr muže k ženě. Nevěra ženy [= Izraele] může dráždit ke krajní žárlivosti. On je ochoten pro ni udělat všechno a vlastně už udělal, žádá proto věrnost. Jen odtud pochopíme slova Desatera o Bohu silném, horlivém. Nepřehlédněme dvojí zaostření – k trestu i k milosti. Ve své svatosti Bůh nesnese nevěru lidu, ale také sám neopouští těch, kteříž ho milují a ostříhají přikázání jeho [Ex 20,5n].

Pojmů h., horlivý, horlivě se užívá také o člověku, který se zasazuje o čest a slávu Boží i jeho svatně [Ž 69,10 chápány mesiášsky v J 2,17; Nu 25,11.13; 1Kr 19,10; Tt 2,14]. V 2K 9,2 chválí Pavel h. korintského sboru při sbírce, která podnítila makedonské křesťany k následování. Je příznačné, že Pavel tu nazývá sbírku *eulogia* [= požehnaný čin, chvála], jinde *leiturgia* [= bohoslužba]. I zde má tedy h. vztah k Bohu a k jeho církvi. Jinde spojuje Pavel h. s poměrem křesťanů k sobě [2K 7,7]. Někdy ovšem h. pro Boha může být zvrácená a věst na sestě [Ř 10,2, kde Kral. »h. Boží« znamená h. o Boha; Ga 1,14; F 3,6; Sk 21,20; 22,3], jak ukazují dějiny zelótismu [*Zelótes]. Kral. překládají často původní slovo [*zēlos*], jež znamená h. výrazem »závist« [Sk 5,17; 13,45; 17,5; Ř 13,13; 2K 12,20; Jk 3,14.16] ano i nenávisť [1K 3,3], jindy však naproti tomu milování [2K 11,2]. »Horliti« pak překládají »snažiti se« [1K 12,31; 14,39], »horlivě žádati« [1K 14,1], »dychtiti« [Jk 4,2], záviděti [1K 13,4], zažžen být závistí [Jk 17,5], v nenávisti míti [Sk 7,9], ale také milovati [2K 11,2; Ga 4,17–18]. Tato dvojklanost výsledného významu je dokladem toho, že základním významem slova je silné, intenzivní hnutí myslí, které ve vztahu ke svému předmětu může nabýti jak kladného, tak záporného významu.

»Modla horlení« [Ev 8,5], kterou spatřil prorok ve vnitřním nádvoří jeruzalémského chrámu, byla socha nějakého pohanského božstva, jež vyvolala Boží hněv, horlení.

Horma [= proklaté místo], nejjihnější město na hranicích Judstva mezi Chesil a Sicelech [Joz 15,30–31] nedaleko Kádes, kde byli Izraelité poraženi, když po smrti desíti zvědů přece jen usilovali o vniknutí do země zaslíbené [Nu 14,45; Dt 1,44]. Proto snad původní jméno Sefat bylo proměněno v Horma,

t. j. proklaté [Sd 1,17]. Později bylo dobyto [Nu 21,3] a přiděleno nejprve pokolení Juda, později Simeon [Joz 15,30; 19,4], které je znovu vybudovalo [1Pa 4,30]. Když David vyplenil Sicelech, poslal část kořisti obyvatelům H. [1S 30,30].

Horšiti (se), někoho vrhnouti do zkázy, státi se příčinou protibožského chování a tudíž zkázy [Mt 5,29; 17,27; 18,6.8n; Mk 9,43.45.47; 1K 8,13]. Jindy toto slovo znamená totéž co urážeti se [Mt 13,57; 15,12; 24,10; Ř 14,21] nad něčím, co je pokládáno za rouhání [Mk 6,3; L 7,23]. Někdy h. se znamená »odpadnouti, odstoupiti« [od pravdy], od Krista [Mt 13,21 sr. L 8,13; J 16,1; Mt 26,31.33; 11,6]. *Pohoršeni.

Hory bibličné [hledej následující hesla na příslušných místech tohoto slovníku] : Abarim [Dt 32,49].

Ararat [Gn 8,4].

Bála [Joz 15,11].

Balhermon [Sd 3,3].

Āzán [Ž 68,16].

Ēbal [Hébal Dt 11,29; 27,4.13; Joz 8,30.33].

Efraim [2Pa 19,4].

Fárán [Dt 33,2].

Fasga [Dt 3,17.27; 4,49].

Fegor [Nu 23,28].

Galádská [Gn 31,21; 23,25].

Garizim [Dt 11,29; 27,12; Joz 8,33].

Gás [Sd 2,9].

Gelboe [1S 31,1; 2S 1,21].

Hermon [Dt 3,8].

Hor [Nu 33,38; 34,7–8].

Karmél [1Kr 18,19–20; 2Kr 2,25].

Libán [Dt 1,7; 11,24; Sd 3,3].

Mitsar [Ž 42,7].

Moria [2Pa 3,1].

Nébo [Dt 34,1].

Olivetská [2S 15,30; L 22,39].

Oréb [Ex 3,1; 33,6; Dt 1,6; 4,10.15].

Perazim [Iz 28,21].

Salmon [Sd 9,48].

Samaří [1Kr 16,24].

Seir [Ev 35,3].

Semaraim [2Pa 13,4].

Sinai [Ev 19,11.18.20; 24,16; 31,18; 34,2.4.29.32].

Sion [Dt 4,48].

Someron [1Kr 16,24].

Tábor [Sd 4,6.12.14].

Zif [1S 23,14].

*Hora.

Hořčice. O ní je třikrát zmínka v Novém Zákoně, a to vždy se vztahem k malosti jejího seménka, zrna: Mk 4,31.32 [sr. Mt 13,31.32; L 13,19], Mt 17,20; L 17,6. Soudí se, že věta »malý jako zrnko hořčičné« byla židovským příslovím právě tak jako u nás zrnko máku [»nerozuměti čemu ani za mák; hvězd jako máku; takové ani makové]. Jde o *sinapis nigra*, černou hořčici, jež v Palestině roste divoce anebo pěstována v zahradách, zvláště v úrodnější půdě jordánského údolí. Dosahuje někdy výše až 4 m, takže se mezi hořčici může snadno ukrýt jezdec na koni.

Hoře, hořekovati. *Naříkati. *Naříkání.

Hořeti, o srdci, které je naplněno něčím obvykle radostným [L 24,32] nebo něčím bolestným a mučivým [Z 39,4 sr. Jr 20,9]. I antická literatura užívá tohoto obrazu. – *Spálení.

Hosaiáš [= Hospodin zachraňuje]. – 1. Otec Jazaniáše a Azariáše, velitelů vojsk [Jr 42,1; 43,2]. – 2. Kníže judský, jež kráčel hned za houfem zpěváků při slavnosti posvěcení druhého chrámu [Neh 12,32].

Hosama [? = Hospodin slyšel], jeden z potomků krále Jekoniáše z rodu Davidova [1Pa 3,18].

Hosanna [pořečtěně hebr. zvolání = Zachovávej, zachovej již, sr. Z 86,2, vysvobod' Jr 31,7], radostný pokřik lidu izraelského při procesi o slavnosti stánků [Z 118,25n], spojený s máváním palmovými nebo vrbovými ratolestmi zvláště sedmého dne slavnosti. Byla to největší z lidových slavností židovských. Volání vztahovalo se na Boha, který měl dáti šťastný prospěch. Nejspíše kněz zpíval 118. žalm a lid v určitých oddílech vpadával voláním h.

Při posledním vjezdu Ježíšově do Jerusalema volal lid a pak děti h. [Mt 21,9.15; Mk 11,9; J 12,13]. Přidávky »synu Davidovu« [Mt 21,9.15] a »na výsostech« [Mt 21,9; Mk 11,10] vznikly neporozuměním slovu h., které bylo chybně překládáno jako »sláva«, »zdar«. Takto znetvořené se dostalo h. i do prvokřesťanské liturgie, kde znamenalo asi totéž co Hallelujah.

Hospoda, hebr. *málón*, znamená prostě místo k přenocování. H–y v našem smyslu toho slova na východě známy nebyly, neboť pohostinství patřilo k náboženským povinnostem [Ex 2,20; Sd 19,15–21; 2Kr 4,8; Sk 28,7; Žd 13,2]. Stanice pro přenocování byly voleny obvykle poblíž vody a pastvin. Pravděpodobně šlo o čtvercovitou ohradu se studní uprostřed a přístřešky po stranách pro lidi i dobytek. Nebylo zde žádné vybavení. O stravu se musel starat každý sám. Taková byla asi hospoda Mojžíšova [Ex 4,24] aneb synů Jakobových [Gn 42,27]. Teprve později byly zřízeny bohatými lidmi při karavanních cestách s větší frekvencí útulky pro karavany [Jr 9,2], podobně snad našim hospodám [L 10,34n]. Takovou h. byla Geruth Chimham = h. Chimhamova u Betlema [Jr 41,17].

Kral. »míti hospodu« = býti hostem [Sk 10,6].

Hospodář, hlava rodiny a domu [Lv 14,35; Iz 1,3; Mt 10,25; 13,27.52; 20,1.11; 21,33; 24,43; L 13,25; 14,21; Mk 14,14], manžel, představený, hostitel, hebr. *ba'al*, jež označuje vnitřní, důvěrný vztah k rodinnému celku [Sd 19,22n], nikoli izolovaného despotu. Mluví-li hebr. o otrocích, užívá k označení »pána« výrazu *'ádón*, nikoli *ba'al*. Jednání Boží je často přirovnáno k jednání h. V klasické řečtině byly planety označovány jako hospodáři v domech zvěrokruhu, čímž se chtěla zdůraznit jejich moc.

Hospodin, ve stč. podle A. Frinty »líbezný

pán« [stejný kořen jako »hospodář«], hebr. Jahve. [JHVH]. Kraličtí užíli za nepřeložitelný hebr. výraz velmi vhodné archaického slova českého, jež zřetelně vyjadřuje svrchované nároky, Boha jako Pána a přitom jej velmi výmluvně odlišuje ode všech lidských »pánů«, stavěje jej do nepřístupitelné izolovanosti. Co toto jméno původně znamenalo, není dosud bezpečně zjištěno. Zdá se, že Ex 3,14 je spíš odmítnutím touhy po pochopení jména Božího než vysvětlením. I zde tedy je vyjádřena nezbadatelnost Boží [sr. Gn 32,29]. Pokusy o definici ztroskotávají [Ez 20,5.7.19; 6,7.13; Iz 41,4]. Starší badatelé se domnívají, že jméno souvisí s arabským slovesem znamenajícím »metati blesky«, jiní se drží bibl. etymologie v Ex 3,14 »Jsem, kterýž jsem«, ale překládají »ten, který povolává k existenci« [= Stvořitel] nebo »ten, který se ohlašuje, zjevuje« [sr. 1Kr 18,24], »který zůstává stále týž«, tedy: živý Bůh. Sellin Ex 3,14 překládal »Jsem tu«, t. j. nemusíš mne hledat na určitém místě, jsem všude. Hrozný se domnívá, že jméno H. je původou protoindického a znamená „Poutníka« [solární božstvo], Jáhú, Jaué. Přes Gn 4,26; 9,26; 12,1.8 se zdá, že Jahve nebyl oficiálně uctíván v Izraeli před Mojžíšem [Ex 6,3; Oz 12,9; 13,4], kterému se zjevil v zemi Madiánské. Možná, že právě v zemi Madiánské se Mojžíš setkal s uctíváním božstva Jahve. Nakonec se stalo jen vlastním jménem, kterému Izrael už nerozuměl, pakliže mu vůbec kdy rozuměl filologicky. Ucta k tomuto jménu, zvláště v době po babylonském zajetí, byla taková, že nebylo vyslovováno [Dt 28,58; Am 6,10 sr. Sof 1,7; Ab 2,20]. Vůči pohanům se mluvalo spíš o Bohu nebo a země [Ezd 5,11n; Neh 1,4]. Místo Jahve se četlo *'ádónáj* = Pán nebo *'lóhím* = Bůh. Falešným čtením některého z těchto dvou slov spolu se souhláskami jména Hospodinova, JHVH, došlo se k nikdy neexistovávšimu tvaru Jehova.

Důležitější než původ a význam jména Jahve je jeho theologický obsah. SZ především zdůrazňuje, že J. je naprosto jiný než božstva ostatních národů, připoutaná k půdě. V náboženství Mojžíšově se H. zjevoval v hromu a blesku a na oblacích vyjížděl ze svého sídla na poušti, aby bojoval za svůj lid [Sd 5, 4n; Dt 33,2; Ab 3,2–4; Oz 13,15; Iz 30,27n]. H. je Bohem »*horlivým«, který vedle sebe nesnese jiná božstva [Ex 20,3.5; 1Kr 18,21. 36; Oz 13,4] a žádá od svých služebníků naprostou poslušnost, jež se projevuje zvl. též na poli mravním [1S 15,22; Jr 7,23; sr. Ex 20,12–17; Oz 6,6; 12,6; Am 5,24; 6,12]. Ne že by nežádal kultu [Ex 3,12; 4,23], ale kult už není lidským počinem k získání přízně Boží. Ustupuje do pozadí před mravními požadavky, což je v dějinách starověkých náboženství zjev jedinečný [Mí 6,8 *Mojžíš]. H. je chápán v SZ jako absolutní Pán nad světem i lidmi, nad životem i smrtí. Žádá si člověka celého, nespokojí se prázdny obřady. Dobře

[218] Hospodin zástupů–Host

to vystihuje skutečnost, že místo Jahve se četlo v judaismu ^a*dónáj* a v LXX *Kyrios*, což obě značí svrchovaného Pána.

H. se zjevil Mojžíšovi jako Bůh *smlouvy [Ex 19,1–9], která ukládá povinnost vděčnosti [Ex 20,2; 34,15n] a věrnosti. »Vzývat jméno H.« znamená přiznávat se k tomuto Bohu, jenž se projevil jak ve vysvobození z Egypta, tak na Orebě nebo Sinaji. »Znáti Hospodina« znamená okoušeti jeho lásku [1Kr 8,43; Ž 9,10; Iz 52,6; Jr 16,21; Ex 6,2–8]. Přiznání k H. bývá vyjádřeno tvořením osobních jmen s jeho jménem po způsobu našich Boh-danů, Bohu-milů a pod. [Jehošua = Jozue; Jochebed Ex 6,20]. Přiznáním k H. jsou i »boje Hospodinovy« [Nu 21,14; 1S 18,17 sr. Nu 10,35].

Byly ovšem doby, kdy sz Izrael, ovlivněný představami svého okolí, uznával vedle H. také existenci jiných božstev [Ex 20,3n; Dt 5,7n; Ž 82,1; Joz 24,14]. V cizině nelze sloužit H. [Ž 137,4; 1S 26,19], protože tato území jsou pod správou jiných božstev [2Kr 5,18; Sd 11,24], a proto jsou nečistá [Am 7,17; Oz 9,3n]. Státní božstva cizích mocností byla uctívána vedle H. [2Kr 21,3; Ez 8,10n; Jr 2,28; 7,18]. Zvláště po rozdělení říše Izraelské se dostavoval znovu a znovu úpadek víry v H. [Oz 7,14; 11,2; Iz 1,4; Jr 6,10; Sof 1,12].

Ale proroci a žalmisté udržovali stále mojžíšovskou linii. Sláva a svatost H. jim byla čím dál tím jasnější [Iz 6,1–7; Ez 1]; stejně jako věčnost [Ž 90] a všudypřítomnost [Ž 139] a neuniknutelnost před ním [Am 9,2n; Jb 7,16–19].

SZ–u však nikdy nešlo o theoretické uznávání existence Boží; šlo mu o výlučnou poslušnost H–ovi [praktický monotheismus], o uznání naprosté svrchovanosti Boží. Tento praktický monotheismus [na rozdíl od spekulativního] vyznává i z izraelského vyznání víry Dt 6,4, jehož účelem je uvést v činnost vůli vyznavačů: »Hospodin Bůh náš, Hospodin jako jediný«.

Ponenáhu však roste víra, že mimo nositele jména Jahve není vůbec žádného božstva [Iz 43,10; sr. 41,4n; 44,8; 45,6n.22; 46,9; Dt 4,35]. H. je Bohem zástupů [*S^bbá'ót*], t. j. Pánem všech nebeských a pozemských sil, nebeského vojska, démonů [Am 6,14], Pánem světa [Ž 46,8; 48,9; 89,9; Iz 13,4; Jr 33,11] a dějin [Am 1,3 – 2,3.6–16; 9,7]. Původně snad H. zástupů označoval Boha jako vůdce vojenských sil Izraelových [1S 17,45 sr. 1S 4,3.6–8], později snad neviditelných vojsk nebeských [1Kr 22,19; 2Kr 6,17; Iz 31,4; Mt 26,53; L 2,13; Žd 1,14]. Podle Köhlera jde o Pána hvězd [proti pohanské představě, že hvězdy jsou božstva s vlastní vůlí], jež jsou jeho stvořením. H. je Pánem kosmu [sr. 1Kr 8,27; Ž 19,5; 104,19–24; Am 8,9]. Proto je užíváno tohoto výrazu hlavně v době babylonské [Jr 15,16; 33,11; Za 6,15; Mal 2,7]. N.

NZ se drží LXX, která hebr. JHVH překládá *Kyrios* *Pán. Sr. Pán nebe i země

[Mt 11,25; L 10,21; Sk 17,24], Pán žně [Mt 9,38], Pán panujících [1Tm 6,15], Pán zpytatel všech srdcí [Sk 1,24]. Ovšem, i Ježíš Kristus je *Pán. Užití téhož řeckého slova *Kyrios* pro Hospodina, Boha izraelského, i pro Ježíše Krista už samo o sobě vyjadřovalo, že Kristus patří na stranu Boží. Dvakrát je citováno sz označení Hospodina zástupů v řeckém přepisu Sabaóth, R 9,29, kde se mluví o Pánu zástupů, a Jk 5,4, kde se pisatel dovolává Pána zástupů proti těm, kdo zadržují mzdu dělníků. Myslí se tu na všemohoucnost a soudní svrchovanost Boží. Na několika místech, v nichž se zřetelně navazuje na sz pojmosloví, užívají Kral. i v NZ českého H.: L 1,46; Sk 4,24; Ju 4. X X

Hospodin zástupů *Hospodin.

Hospodyně [1Tm 5,14] *Hospodář.

Host, cizinec, příchozí. Cizinci měli ve starověku dvojí na pohled protichůdné postavení. Na jedné straně byli představiteli neznámého a pravděpodobně nepřátelského světa, byli »nepřátelé« a snad i nositelé nebezpečných nadpřirozených sil. Na druhé straně však stáli pod zvláštní ochranou božstev, a byli-li určitými ustálenými formami přijati do svazku pohostinství, těšili se mimořádné, přímo privilegované péči a ochraně se strany svých hostitelů [Jb 31,32]. To se jevilo i v Izraeli, a udrželo se to na východě až podnes na př. mezi arabskými beduiny, proslulými svou pohostinností. – Pohostinnost byla předpisována i ustanoveními Zákona, jak je zřejmé z Lv 19,33.34. Cizinec se nesměl nechat dlouho doprošovat o přijetí. Spíše to mělo být pokládáno za milost, když k němu zavítal [Gn 19,3; Sd 19,5n.20]. Rychle měl býti předložen nejlepší pokrm a při jídle sám hostitel mlčky posluhoval, aniž se sám zúčastnil hostiny. Hostící hospodář doprovodil nakonec své hosty na hodný kus cesty [Gn 18,16]. Lot raději obětoval své dcery, než by byl vydal cizince, které přijal do domu [Gn 19,8; sr. Sd 19]. Porušení pohostinství bylo pokládáno za hanebnou nepravost, zasluhující přísné pomsty [Gn 19,4n; Sd 19,22–24; 2S 12,4n]. V době nz se farizeové uráželi nad tím, že Ježíš přijímal pohostinství publikánů [L 5,27–32; 19,7]; to proto, že nabídnutí i přijetí pohostinství zakládalo zvlášť těsný vzájemný vztah mezi lidmi, a publikáni byli považováni za vyvržené z Izraele. Ježíš však právě k nim přicházel jako lékař [Mt 2,17] a přítel [Mt 11,19], což projevovalo i tím, že přijímal jejich pohostinství.

Prvotní křesťané nezůstali co do pohostinnosti za Izraelem. Milosrdný Samaritán byl zde vzorem. Nepřijetí příchozího bylo pokládáno za provinění proti Kristu [Mt 25,43]. Apoštolově horlivě nabádali k pohostinnosti [R 12,13; Žd 13,2]; na biskupu se žádá, aby byl příkladem křesťanské pohostinnosti [1Tm 3,2]. Příležitost k pohostinnosti bylo v prvotní církvi velmi mnoho zvláště v době, kdy křesťanští kazatelé nesli evangelium od města k městu a kdy pronásledování zbavilo mnohé nejen zaměstnání, ale i výživy a domova. Po-

hanství žaslo nad prvokřesťanskou pohostinností. Vyskytly se pověsti, že »se křesťané poznávají podle tajných znamení a že se milují dřív, než se znají« [Minutius Felix]. Ovšem, že se našli i takoví lidé, kteří zneužívali křesťanské pohostinnosti, takže starokřesťanský spis zvaný Učení 12 apoštolů [Didaché] v 11. kap. přináší rozličné pokyny, jak takovému zneužívání čelit. XX

*Pohostinu, pohostinný.

Hotov, hotovost, hotový, srovn. též *Připraviti, Připravený. V LXX se příslušného řeckého slova občas užívá při překladu výroků o Hospodinu »utvrzujícím« či »připravujícím« nebesa [Př 3,19; 8,27] a »upevňujícím« hory [Ž 65,7], čili o stvořitelském díle Božím [pod i Ž 103,19; 119,73; 147,8 a j.]. Též slova se mohlo užít i o »připravení« čili utvoření Izraele [2S 7,24; Ž 89,5], o utvrzení království Saulova či Davidova [1S 13,13; 2S 5,12] i o připravení »oběti« posledního soudu [Sof 1,7]. Podobně je tomu i v NZ: spasení je hotovo, je v nebesích tvůrčí a spasitelskou mocí připraveno, což zaručuje jistotu, že bude v posledním času plně odhaleno [1Pt 1,5]. Podobně mluví Simeon o spasení, které Bůh připravil před obličejem všech lidí [L 2,30–31], a apoštol Pavel o nevidaných a netušených věcech, jež připravil Bůh těm, kteří ho milují [1K 2,9]. A už Ježíš v podobnostech zvstuje hostinu království Božího, která je připravena [Mt 22,4,8; L 14,17; sr. Mt 25,34,41]. – Této hotovosti Božího stvořitelského a spasitelného i soudného díla, které není ve své skutečnosti závislé na vůli a dílu člověka, má však odpovídati hotovost i na straně lidské: člověk může a má připravené dílo Boží poznat, zařadit se do jeho cest, žít svůj život v odhodlané víře a poslušnosti. V tomto smyslu už žalmista mluví o hotovosti svého srdce k oslavování Hospodina [Ž 57,8]. V NZ se mluví o připravenosti neboli hotovosti pro nastávající příchod království Božího [podobnosti o 10 pannách, zvl. Mt 25,10; sr. Mt 24,44; L 12,40]. Tato připravenost na příchod Kristův v kteroukoli chvíli je základním znakem víry podle NZ; příbuzný k pojmu hotovosti v tomto smyslu je pojem *bdění a *bdělosti, obraz *přepásání beder [L 12,35; Ef 6,14; 1Pt 1,13] i obraz *zloděje v noci [Mt 24,43; L 12,39; 1Te 5,2,4; 2Pt 3,10]. Důsledkem a projevem této připravenosti víry je i hotovost k vydání svědectví evangelium tváří v tvář všem protiventstvím [1Pt 3,15; Ef 6,15], jakož i hotovost ke každému dobrému skutku [2Tm 2,21; Tt 3,1]. V 2K 9,2,5 apoštol tímto slovem označuje horlivou ochotu sboru korintského vykonati sbírku pro chudé bratry jerusalemské: i to byl jeden z praktických projevů one základní hotovosti, odpovídati vírou a poslušností na hotovost spasení Božího v Ježíši Kristu. XX

Hotír, syn Hémánův, jeden ze zpěváků a »proroků« [vidoucích] Davidových [1Pa 25, 4].

Houba [Spongiaria Porifera], »kmen nejjednodušší organizovaných živočichů více-

buněčných. Jsou to zvířata většinou mořská, pevně přisedlá, žijící buď jednotlivě nebo tvořící kulovité nebo stromovitě větvené trsy. V nejjednodušším případě jest tělo vakovité s četnými póry na povrchu, které vedou do střední dutiny zaživací, jejíž vyústění jest na straně protilehlé konci, jimž houba přisedá« [Masarykův slovník]. V době novozákonní byla Židům známa jako předmět obchodu kolem moře Středozemního, na jehož dnu se hojně vyskytuje [Mt 27,48; Mk 15,36; J 19,29].

Houf. Mt 26,53 je překladem řeckého legión, což zase bylo slovo převzaté z latiny, označující samostatnou vyšší jednotku římského vojska, asi 6000 mužů s pomocnými sbory. V uvedeném místě je ovšem tohoto slova užito v neodborném smyslu na označení velkého zástupu. Jinde zase je h. překladem slova označujícího kohortu [Sk 27,1; zástup Sk 10,1 je jiným překladem téhož řeckého slova]. Kohorta byla desátou částí legie a skládala se ze 6 centurií čili setnin. V Mk 6,39 je h. překladem zcela jiného řeckého slova [symposion], které znamená stolní pospolitost.

Houně. 1. Ze srsti kozich [Ex 26,7] k přístění stánku na povrchu. Někteří vykladači vidí v tomto ustanovení narážku na Lv 16,5. 7–10 a na příkrviti, jež způsobil Kristus svou výkupnou smrtí [sr. Gn 3,21; Zj 19,8]. – 2. Příkrývka, kterou Jáhel příkryla Zizaru [Sd 4,18].

Housenka [Jl 1,4; 2,25; Am 4,9] hebr. *gázám*, které se však zpravidla pojímá jako označení druhu kobylky. Možná, že tu jde o nějaké zákrytné jméno, označující nepřitele [apokalyptického, sr. Jl 1,4; 2,25 aj.].

Houžev [Sd 16,7; Iz 48,4; Pl 1,14], zkroucený silný, ale ohebný prut nebo kořen, kterým se svazují na př. vory.

Hovadný v Kralické bibli překládá v Z slovo, které původně označuje zvířecí tupost a potom obecněji pošestlost nejen rozumovou, nýbrž také mravní [Ž 49,11; 92,7; 94,8].

*Blázen. V NZ však Kraličti tímž slovem překládají řecké slovo značně jiného významu [Jk 3,15; Ju 19]: je to slovo »duševní« [psychický], které Kraličti jinde překládají »tělesný« [1K 2,14; 15,44,46]. Souvisí to s biblickým pojetím, podle něhož »duše« není vyšší složkou lidské bytosti, obdařenou přirozenou nesmrtností, nýbrž je silou oživující pozemskou bytost jak lidskou, tak zvířecí, a tedy překladem Božího Ducha. Přídavné jméno »duševní« proto může nabýti významu »pozemský«, »tělesný«, ano dokonce i »zvířecí« čili »hovadný«, jako právě v obou uvedených verších [1Pt 3,15; Ju 19]. XX

Hrad. Tímto výrazem překládají Kral. hebr. *msúda* [1S 22,4n; 2S 5,9; Jb 39,28; 2S 5,7; 1Pa 11,5] a *senách* [Sd 9,46,49] a míní tím pevnost [2S 23,14; 1Pa 11,16] nebo bezpečné místo [1S 24,23]. Obrazně se mluví o Bohu jako o h., když se chce zdůraznit jeho ochrana [2S 22,2; Ž 18,3; 91,2; 144,2]. Pev-

[220] Hrad Sion–Hrnčič

ností je Bůh nazýván v Ž 31,4; 71,3. *Mello. *Věž.

Hrad Sión, hrad Davidův [2S 5,7nn], jež někteří badatelé hledají jistě právem na vých. pahrbku jerusalemské pevnosti, jiní však mylně na západním. Šlo pravděpodobně o tvrz, původně jebuzitskou, či o její součást, kterou David nazval «městem Davidovým» [1Pa 11,5]. Po přenesení truhly Boží se toto místo stalo posvátným [2S 6,10–12]. Jerusalem.

Hradby byly od pradávnych dob ochrannou sídlišť a měst. Byl to obvyčejně vysoký hliněný násep, který byl s obou stran zesílen kameny. Ve starém Jerichu se dochovaly zbytky cihlových h. na základech z neotesaných kvádrů. Mladší jerišské opevnění je budováno z kvádrů až 2 m dlouhých. Z vnější strany pak byla navržena šikmá přezdívká do výše 5 m. Podobné h. byly nalezeny v Gázeru a v Sichemu. H. bývaly křivolaké, aby útočníci mohli býti napadeni i z boku [2Pa 26,15], a opatřeny věžemi [2Pa 14,7]. Jerusalem měl dokonce dvoji h. [2Pa 32,5], stejně jako Jericho podle vykopávek. Síla h. bývala až 8 m, aby nemohly být nepřítelem prokopány. H. byly chráněny valem [Iz 26,1] a menšími bevňstmkami. Úziáš [2Pa 26,9], Jótam [2Pa 27,3], Ezechiáš [2Pa 32,5], Manasses [2Pa 33,14] věnovali velkou péči opevnění Jerusalema [podrobnosti o h. najdeš Bič I, 75n. 238n a j.]. N.

Ef 2,14 se mluví o tom, že Kristus svou smrtí [krví] zbořil hradbu děličí na různu [čili »zedř, která byla přehradou« Žilka], a tím »učinil oboje jedno«. Smysl tohoto výroku je patrný z paralely Ko 1,20: Kristus svým křížem způsobil, aby bylo s Bohem smířeno tvorstvo dřívě s ním znepřátelené. Jde zde tedy o smíření mezi Bohem a člověkem, o zrušení všeho, co dělí hršíšného člověka od Boha. Podmínkou tohoto smíření bylo vyprázdnění zákona přikázání, t. j. zrušení Zákona, který vymáhal ztrestání a zničení vinníka [srov. smazání a přibití na kříž zápisu, který nám byl odporný Ko 2,14, a celý výklad Ga o vysvobození od Zákona]; patrně máme ztotožnit onu hradbu děličí na různu právě se Zákonem. Nejde tu však jen o obecné smíření mezi Bohem a člověkem: celá souvislost od v. 11. ukazuje, že apoštol má na mysli i sjednocení Židů a pohanů v církvi Kristově; zrušení Zákona odstranilo i tu hradbu, která kdysi oboje oddělovala. V pozadí tohoto obrazu je snad i vzpomínka na zedř, která v chrámu jerusalemském oddělovala nádvoří pohanů od nádvoří Židů a za kterou žádný pohan nesměl pod třeštem smrti projít. Nyní, v Kristu, mají oboji, Židé i pohané, stejný přístup k Bohu. S.

Hráti ve smyslu žertovati, laškovati [Gn 19,14; Sd 16,25; Jb 40,15; Ž 104,26], ale také mlkovati [Gn 26,8], v lehkost uváděti [Gn 39,14.17]. Ex 32,6 [sr. 1K 10,7] jde patrně

o sexuální doprovod přírodní modloslužby, na niž si Pavel vzpomněl, když viděl nebezpečí, jež křesťanům v Korintu hrozilo se strany neřestného uctívání bohyně Afrodity Pandemoe. *Hudba.

Hrazení *Hradby.

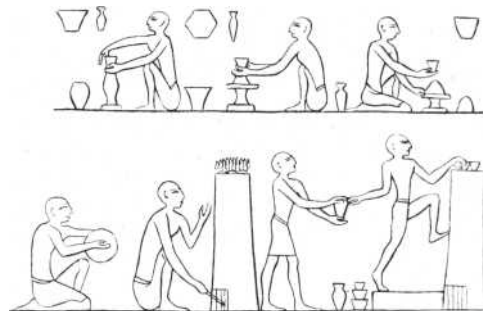
Hrdlička [Gn 15,9; Lv 5,7; Ž 74,19], *holub, holoubátka. V Palestině žijí asi tři druhy hrdliček, z nichž nejobyčejnější [Turtur auritus] je ptákem tažným, objevujícím se hlavně v dubnu [Jr 8,7]. Že byla h. oblíbeným pokrmem, je viděti i z toho, jak důležitou úlohu měla v obětních řádech [Lv 12,6n; 15, 14n; Nu 6,10n].

Hrdlo je v Ž 5,10 srovnáváno s otevřeným hrobem, jež je symbolem smrti a zničení. Přes úlisná slova chrlil smrt a zkázu. Podle R 3,13 prozrazuje to, co vychází z hrdla, vnitřní zkaženost člověka [sr. Mk 7,18–23].

Hrdlovati se, chopiti za hrdlo, škrtniti [Mt 18,28].

Hrnčič. Hrnčičství je jedno z nejstarších řemesel východních národů. Jest to patrně z nalezených nádob i různých střepin, z nichž mnohé byly opatřeny dokonce i glazurou. Izraelci se přiučili tomuto řemeslu patrně od Egyptanů, pakliže si jeho známost nepřinesli už jejich otcové s sebou do Egypta; provozovali je na poušti i v zaslíbené zemi, jak objevené nástěnné malby a mnohé biblické zmínky dosvědčují [1Pa 4,23; Iz 41,25; 45,9; Jr 18,6; atd.]. Nádobý byly formovány z plastické hlíny, jež byla šlapáním zvláčněna, buď na hrnčičském otáčivém kruhu volně od ruky nebo do sádrových a jiných forem. Pak byly tyto nádoby zvolna sušeny a konečně i páleny a opatřovány glazurou. V Jerusalemě byl královský závod hrnčičský [1Pa 4,23], po němž a po odhozených střepinách snad dostalo své jméno t. z v. pole hrnčičovo [Mt 27,7]. Byl to pozemek, který koupili kněží jerusalemská za 30 stříbrných, odhozených od Jidáše, k pohřbívání pouťníků. V pozadí Mt 2 7,7 jsou ovšem i vzpomínky na řadu s výroků, zejména Za 11,13; Jr 18,1–6; 19,1. *Akeldama.

Hrnčiči vyráběli hliněné nádoby různých

Egyptští hrnčiči. Nahoře formují nádoby na kruzích, dole je vypalují v pecích. Podle nástěnné hrobní malby.

tvářů. V 2Kr 4,2 čteme o hliněné báni bez ucha [hebr. *'ásúk*]; v Ez 4,9 a Lv 6,18 o hliněné nádobě na pečení a vaření [náš rendlík]; v 1S 2,14 o pánvi, kotlíku a hrnci [hebr. *dúd*] menších rozměrů. Nádobý postavené před syny domu Rechabova [Jr 35,5] byly asi malé džbánky nebo poháry. K různým tvarům i názvům sr. Bič I. 176n. Štoudve v Káni Galilejské byly patrně z kamene nebo z tvrdé hlíny. Proroci a po nich Pavel užívají obrazu hrnčiče a hrnce k označení svrchované všemohoucnosti Boží [Jr 18,6; Pl 4,2; Iz 45,9; Ř 9,20]. O hrnčičství viz Bič I, heslo Keramika [19]nn].

Hrniec u Jr 1,13n [v jiných překladech: kotel] znamená podle L. Köhlera vlastně tavicí pec, na jejíž »přední straně« je otvor k vylévání roztavené hmoty. Je to obraz neštěstí, které postihne Judu ze severu, t. j. z babylonské světové říše.

Hrob. Židovská pohřebiště vynikala stejně jako židovské hroby zvláštní jednoduchostí právě tak jako ostatní jejich náboženská zřízení. [K důkladnějšímu poučení o formách hrobů viz Bič I. 255nn; II. 244 a j.] Hroby byly obyčejně vtesány do skály [Iz 22,16, pokud to nebyly přírodní jeskyně.]. Měly hlavně tři tvary:

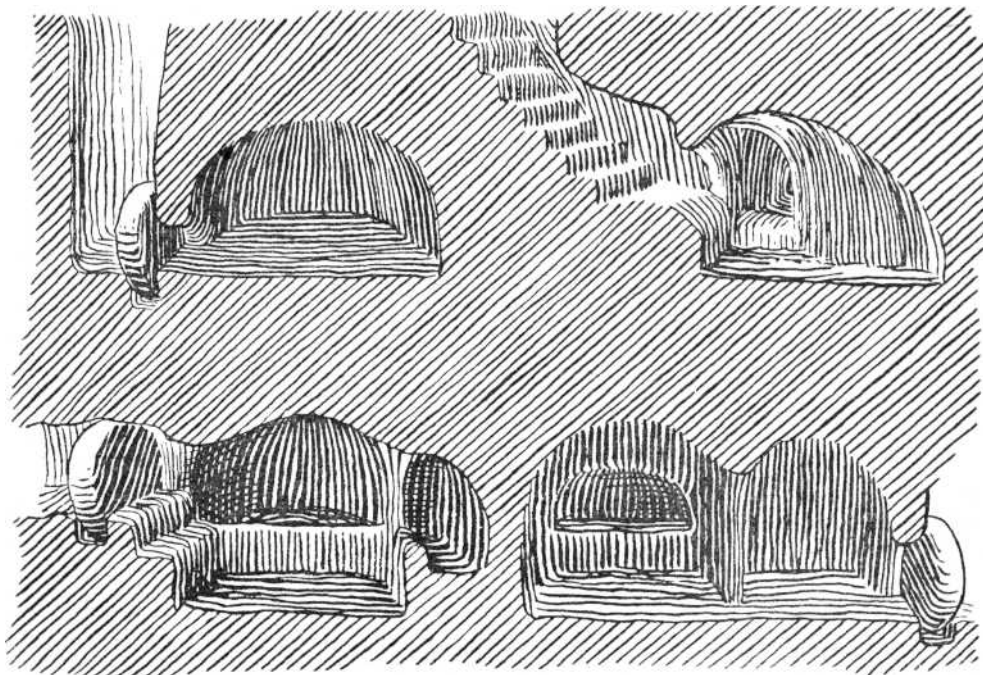
a. Tvar neckovitý, nejčastěji se vyskytující. Ve stěně hrobní jeskyňky byl výklenek a v něm do hloubky ve skále neckovitý hrob.

b) Často v téže jeskyňce se shledáme s jiným tvarem hrobu: ve výklenku je to jednoduchá plocha, lavice, která má někdy trochu vyvýšený okraj a pod hlavou zvýšený šikmý výstupek jako polštář.

c) Tvar zasouvací, kde kolmo do stěn hrobní jeskyňky byly vyhloubeny úzké chodbovitě dutiny pro zasouvání mrtvol. V každé ze tří stěn bylo možno vyhloubiti tři až čtyři hroby, dohromady 9, někdy i 12 hrobů. Hroby bývaly i ve dvou řadách nad sebou.

Při všech třech tvarech mívala hrobní jeskyňka dobře dva metry ve čtverci i do výšky. Vstupní otvor býval malý, asi 85 cm široký a vysoký, uzavřený těžkou kamennou plotnou nebo balvanem, do drážky zapadajícím [J 11,39].

Při hrobech královských, jež pochopitelně bývaly daleko rozsáhlejší, bývaly takové kamenné na válečcích, aby jimi bylo snadněji pohybováno. Celé oddělení těchto hrobů bylo na pahorku poblíž jerusalemského chrámu [Neh 3,16; Ez 43,7–9]. Významné jsou údaje 2Kr 21,18.26 o pohřbech královských »v zahradě domu jejich«, zatím co jindy čteme o hrobu králově v městě Davidově [2Pa 16,14] a u malomocného Uziáše o pohřbu »na poli hrobů královských« [2Pa 26,23]. Uspokojivé vysvětlení rozdílů v pohřbech dosud nebylo

Průřez starověkými hroby. 1. Gezerský šachtový z doby Hyksů. 2. Egyptský dvoukomorový, asi 1000 př. Kr. 3. Samařský lavicový. Z doby římské. 4. Jerusalemský z doby římské. Pravděpodobný tvar hrobu Ježíšova. U č. 1, 3 a 4 zasouvací kameny. Podle Gallinga a Ricciottiho.

[222] Hrom, hromobití

dáno, ale ve všech případech je pozoruhodné, že mrtví zůstávají ve svém majetku nebo majetku svých otců, tvořící tak jednotu s mrtvými i živými příslušníky rodu – a navíc dlí i po smrti v blízkosti chrámu! [Je snad v líčení pohřbu Ježíšova obsažena vzpomínka na uvedená místa SZ?].

Máme-li správně pochopit zmínky o hrobech a pohřbívání, musíme si uvědomit dvoji. Především to, že starý Izraelec viděl naplnění svého životního poslání zde na zemi, a proto toužil po životě dlouhém a klidném. Posmrtný život byl jen stínovým pokračováním toho, co dělal zde na zemi. Proto král bude mít i na onom světě odznaky své důstojnosti a knížata znamení své moci [Ez 32,29nn], válečník nebude odloučen od svého meče [v.27] a proroka pozná každý po jeho plášti [1S 28,14]. Navíc pak se člověk vrací k otcům. Rodové pojítka nemohlo být rozrušeno ani smrtí. Ovšem nebylo by jistě správné klást důraz jen na svazky pokrevní. Více šlo o pouta duchovní, jakož rodina byla především svazkem duchovním. Odtud přání už otců, aby jejich kosti byly uloženy do společného hrobu jejich předků [na př. Gn 49,29nn; 50,25]. – Na druhé straně hrob či podsvětí [oboje spolu souvisí a mnohdy splývá] znamenal přímo místo odloučení od Hospodina. Zlé bylo, když byl někdo vyrván ze života v rozkvětu let, dříve nežli mohl splnit všechny úkoly. Smrt byla trestem za hřích [Z 9,18; Pť 7,27; 5,5n] a zoufalý byl úděl toho, koho Bůh opustil. Odtud rozumíme volání žalmistovu, aby jej Hospodin vyrval z pekla nebo jámy [= hrobu; Z 88, Jon 2 a častěji]. Není to jen strach ze smrti, nýbrž hrůza před opuštěností od Nejvyššího. Život je jen v Bohu a s Bohem, bez něho je smrt, a to věčná. Té se žalmista bojí. Z toho se též vysvětlí, že pojmy hrob [keber], případně jáma [bór] a peklo [š'ól] splývají někdy téměř synonymně. Smrt časná není hrozná. Spravedlivý odchází klidně [Jb 42,17], u víře, že Vykupitel jeho se postaví nad jeho prachem v den nejposlednější [Jb 19,25]. Ale vidíme z toho, že záleželo na pohřbu, aby byl řádně proveden, tudíž i na hrobu, aby byl v pořádku. X

Proto byla hrobům věnována velká péče. Nebýt řádně pohřben bylo vyvrcholením záhuby a potupy [Z 79,3, sr. Zj 11,9]. Hroby spravedlivých [Mt 23,29], proroků [L 11,47], králů [Sk 2,29] byly naproti tomu pietně udržovány, i když jistě často tradice o pohřebních místech proslulých osob byly nespolehlivé.

V NZ se o této péči věnované hrobům mluví kriticky. Ježíš ji kontrastuje s vražednou nenávistí, kterou těmto prorokům a spravedlivým za jejich života projevovali současníci, jejichž potomci a následovníky jsou farizeové a zákoníci nyní jejich hroby zdobící [Mt 23, 39; L 11,47]. Jejich péče o hroby je tedy pokrytecká při nejmenším ve smyslu sebeklamu. Je zajímavé, že zmínky o hrobech je v téže

souvislosti ještě jinak užito k znázornění pokrytectví: farizeové, navenek spravedliví, ale uvnitř plní nepravosti, jsou přirovnáváni k hrobům, za jejichž pěkně nabíleným [Mt 23,27] nebo naopak od okolí nerozeznatelným [L 11,44] povrchem se skrývají mrtvé kosti a všeliká nečistota. V pozadí je tu obecná židovská představa, že hrob jako místo smrti je protikladem pravého života, místem protibožským, a proto rituálně nečistým. Ježíš ovšem na podobné představy, které jinde s jině arci stránky podrobuje kritice [Mk 7,18–23], neklade důraz, nýbrž jich používá jen k znázornění protikladu zdání a skutečnosti v životě farizeů. Představa o rituální nečistotě hrobů je i v pozadí zprávy, že gadarenští posedlí bydli v hrobech [Mk 5,2n; Mt 8,28; L 8,17]: tím se právě jasně ukázalo, že jsou propadlí mocnostem tmy a nečistoty. Také R 3,13 je citátem ze Ž 5,10 hrob uveden na označení nepravosti a zkázy.

V úzkém spojení s ústřední zvěstí NZ je hrob Ježíšův. Jeho pohřbení [1K 15,4, sr. Šk 13,29] je nejjasnějším výrazem toho, že zemřel skutečnou lidskou, pozemskou smrtí. Proto všechna evangelia dosti obsírně vypravují o jeho pohřbu, při čemž někdy uvádějí rysy naznačující, že tímto vrcholem ponižení prošel pravý Král Izraele [pohřeb v zahradě, přípravy k nákladnému balzamování; viz výše v oddíle o hrobu v SZ]. Skutečnost Ježíšova vítězství nad smrtí, jeho vzkříšení a povýšení se podle všech evangelií projevila tím, že jeho hrob byl v posobotním jitru nalezen prázdný. Není to důkazem pro nevěřící [viz Mt 28, 11–15], ale pro víru, ořpenou o svědectví povolanych svědků [Sk 10,41], znamením skutečnosti vzkříšení. Prázdný hrob je zároveň naplněním se jistoty, že Svätý Hospodinův nebude ponechán v »pekle«, t. j. konkrétně v jámě hrobové [Z 16,10, cit. Sk 2,31], a že v den milostivého navštívení Hospodinova budou otevřeny hroby [Ez 37,12–13; sr. Oz 13,14]. Toto vítězství Kristovo bylo podle J 11,17nn předjato otevřením hrobu Lazarova a podle Mt 27,52n otevřením hrobů mnohých zesnulých svätých v den smrti Ježíšovy, a bude podle J 5,28 dovršeno obecným otevřením hrobů hlasem Syna člověka v hodině jeho budoucího příchodu.

Za Konstantina Velikého počátkem IV. stol. byl odkryt domnělý hrob Ježíšův a nad vykopávkami postaven t. z. chrám Božího hrobu, který byl během času všelijak doplňován a pozměňován. Tato stavba posud stojí, v podstatě v té podobě, kterou jí dali ve středověku křížáci. XX

Hrom, hromobití, hřímání byly u různých pohanských národů vykládány mytologicky buď jako šíp nebo ohnivý kyj bohů. V představě Izraelců byl hrom pokládán za hlas Hospodinův [Jb 28,26; 37,1.4; Ž 81,8; 104,7; Iz 30,30–31]. Byl to symbol Boží moci [Ž 29,3–9; Žj 4,5] a projev přísného soudu [1S 2,10; 2S 22,14]. Tu a tam se vyskytuje i názor, že blesky jsou šípy a střelami Hospo-

dina zástupů [Ab 3,4; Ž 18,15; Za 9,14; Ž 144,6]. Podle 1S 12,17 bylo hřímání zřejmý projev Boží nelibosti vůči Izraelovi.

Hrom a hřímání lze v Palestině v době od polovice dubna do polovice září zřídka kdy slyšeti. V krajinách předního Východu byly hrom a hřímání znamením blížícího se deště, na němž byla závislá úroda.

»Hlas hromový« je označení silného, dobře slyšitelného hlasu [J 12,29; Zj 6,1; 10,3n; 14,2; 19,6]. Zvláště zjevování Boží je provázeno h. [Ex 19,18n; Zj 4,5; 8,5; 11,19; 16,18].

»Synové hromoví«. Tak označil Ježíš Jakuba a Jana Zebedeovce [Mk 3,17]. Smysl tohoto označení je nejistý a sporný. Je jen domněnkou, že měl označovat jejich přirozenou vznětlivost [sr. L 9,54], jež proměněna Duchem svatým mohla se stát evangelisační silou v práci pro království Boží.

Hrozen *Vino. Co se týče hroznů z údolí Eškol [Nu 13,24], sluší poznamenati, že ještě dnes lze v těchto místech vypěstovati hrozný 5–6 kg těžké.

Hroziti se *Děsiti se.

Hrozný, t. j. vzbuzující bázeň a hrůzu, zvl. o Bohu [Ž 89,8], který pro svůj lid vykonal hrozně věci, aby jej vysvobodil [2S 7,23; Ž 106,22; Ex 34,10; Ž 66,3.5; 139,14]. Ale Bůh sám o sobě je h. [Ž 47,3; Dt 7,21; Neh 1,5; 4,14; 9,32]; právě proto převyšuje všechna ostatní božstva. Je ovšem příznačné, že toto označení Boha je vždycky spojeno s jinými označeními, jež všechna mají vyvolat bázeň a úctu [Dt 10,21] právě tak, jako jeho milost a odpuštění [Ž 130,4]. Právě proto, že Bůh je silný, veliký, mocný a hrozný, nepřijímá osob ani úplatků [Dt 10,17] a je ochráncem chudých a nuzných [Dt 10,18nn]. Povinností člověka k takovému Bohu je bázeň, jež se projevuje v chození po jeho cestách, v lásce k němu a ve službě celým srdcem [Dt 10,12n; 28,58; Kaz 12,13]. Pak ovšem »hrůza Páně« [2K 5,11] není už hrozbou, ale povzbuzením k poslušnosti.

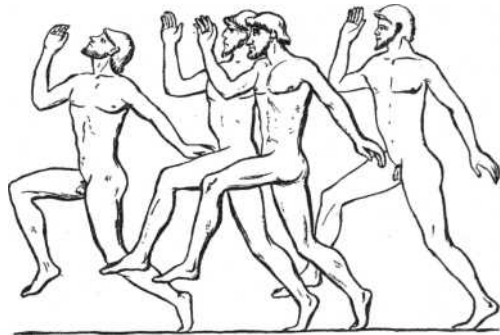
Hrubý, t. j. hutný, pevný. O duchovním pokrmu pro dospělé, dokonalé, kteří už nepotřebují mléka, začátečních základů Božího slova [Žd 5,12–14], protože už mají svá čidla vyškolená, aby dovedla rozeznávat dobro a zlo.

Hrudí sem i tam obracení [Ex 29,27; Lv 7,34; 10,14] je dnes téměř nesrozumitelný pojem, nevíme-li, že »sem i tam obracení« je genitiv; mělo by se spíše říci »hrudí, s nímž se prováděl obřad obracení sem i tam«. Tento obřad byl nerozlučně spojen s obětí pokojnou [*Obět]. Záležel v tom, že pravé plece a hrudí, jež z oběti patřilo kněžím, bylo sem i tam obraceno směrem k oltáři; bylo jimi vodorovně pohybováno, jako by už měly být vhozeny do obětního plamene na znamení toho, že tato část patří Hospodinu, že však Hospodin ji vrací zpět kněžím. Toto pohybování obětí se dalo při t. zv. oběti horlivosti [Nu 5,25], při obětování prvního snopku [Lv 23,11] a chleba prvotin [Lv 23,20], při oběti očišťování [Lv

14,12] atd. Při zasvěcování kněží záležela »sem i tam obracení« patrně v přivádění a odvádění kandidátů k oltáři a od oltáře [Nu 8,11.13].

Hrůza *Hrozný.

Hry, na něž navazují epištoly Pavlovy, byly pěstovány hlavně v Recku. Šlo v nich o závodění vozů, koní, o metání disku a oštěpu, o běh, box i zápasy. Závodníci se velmi pečlivě připravovali a jejich sebekázeň byla přísně kontrolována. Vítěz byl korunován věncem a požíval nesmírné vážnosti mezi spoluobčany. V 1K 9,24–27 naráží Pavel na cvičení závodníků, na závodní běh, na zápasy a odměnu vítězů. Jiné narážky máme v Ga 2,2; 5,7; F 2,16; 3,14; 2Tm 2,5; sr. Žd 12,1–2, kde svědkové víry jsou přirovnáváni shromáždění diváků v hledišti při závodech běžců, kteří odkládají vše, co by jim mohlo překážeti v běhu. Běží trpělivě a vytrvale a hledí jen k tomu, jenž sedí u cíle, aby udělil vítěznou cenu. Antiochus Epifanes a Herodes Veliký zavedli podobné hry v Judstvu.

Závod v běhu. Kresba na starořecké váze.

Na dětské hry [Za 8,5] navazuje Ježíš Mt 11,17. Šlo tu o napodobování dospělých, při čemž jedna skupina dětí seděla a pískala na krátké píšťalky a druhá skupina [snad děvčata] doprovázela hru zpěvem a podle melodie napodobovala buď pohyby nebo průvod svatební nebo obřizkovou slavnosti.

Hřích je jedním z nejdůležitějších bibl. pojmů, jehož obsah se prohluboval podle toho, jak rostlo povědomí svrchovanosti, svatosti a lásky Boží a závanosti smlouvy s Bohem. Vždycky však byl hřích výrazem neposlušnosti vůči Bohu a tudíž něčím nenormálním, urážkou a porušením Boží normy [Ž 51,6].

Starý Zákon.

1. Terminologie. Český čtenář bible těžko postřehne jemné odstíny, jež tkví za obraznými a tudíž názornými hebr. výrazy pro h. H. je nejčastěji překladem hebr. slova *chattá* užívaného jak v profánním, tak v práv-

[224] Hřích

nickém významu a značícího sejítí s pravé cesty [určené zákonem nebo Bohem], chybiti se [prakem Sd 20,16], slápnouti vedle [Př 19, 2n], minouti se cíle, nenajítí [Př 8,35n], být nevěrný [2Kr 18,14], nesplnití slib [Gn 43,9; 44,32], závazek [Lv 5,7]. Ten, který se dopouští těchto činů, je nazýván Kral. hříšníkem [Gn 13,13; Nu 32,14; 1S 15,18; Iz 13,9; 33,14; Am 9,10; Ž 1,1,5], ač na př. v Ž 25,8 v hebr. textu je výslovně »vyučuje ty, kteří sešli s cesty, cestě své«. Sejítí s cesty ovšem lze také z omylu [Kral. poblouzení, nedopatření Lv 4,2,27; Nu 15,22–29; Joz 20,3 sr. Nu 35,11].

Pro úmyslné sejítí s cesty má hebr. jiný výraz, *’ávón*, který označuje něco zkřiveného, tedy pokazené nitro, smýšlení, jež není v souladu s vůlí Boží; je to h. svěvolný [= rukou vztaženou, Nu 15,30–31], nepravost [Iz 65,7; Mi 7,19; Ž 65,4; 69,28; Ez 7,19; Oz 4,8; 12,8], provinění [Ezd 9,6; Lv 22,16].

Jiným sz výrazem pro h. je přestoupení [normy příkazu], jednání proti povinnosti, nepravost, převrácenost, *reša’* [1Pa 9,1; 2Pa 36,14; Lv 5,15,19; 6,2; Ez 14,13; 15,8; 18,24; 39,23; Dn 9,7; Neh 1,8 sr. 2Pa 26,16; 28,19,22; 30,7]. Zrcadlo tohoto jednání nastavuje Lv 26, 21–41, kde je též obsaženo několik dalších názvů pro různé stupně a druhy h. [v. 14–40].

Nejhlubšího pojmu pro h. užívají proroci a prorocká literatura [*přesa’*]. Je to označení vzpoury, odmítnutí, zpronevěření, zrady, odpadnutí, odstoupení, nevěrnosti vůči Bohu [Ex 34,7; Iz 1,2; 59,13; 66,24; Jr 2,8,29; 3,13; Ez 2,3; 20,38; Oz 7,13; 8,1; Mi 1,5 sr. 2Kr 8,20,28; 2Pa 21,8,10, kde se mluví o vzpouře proti pozemským vládcům týmž výrazem jako o vzpouře proti Bohu], pocházející z pýchy [Iz 5,19; Sof 1,12; Ž 73,11]. Odtud není daleko k nenávisti [sr. Ř 1,30; Ex 20,5; Dt 5,9] Všecky tři výrazy [hřích, nepravost, přestoupení] jsou obsaženy v Ž 32,5, v obráceném pořádku v Ex 34,7. Hřích je krátce nedostatek bázně před Bohem, lásky k Bohu a zapomenutí na Boha [Iz 1,2nn; Jr 2,19,31; 7,28; 15,6; 17,23; 25, 8n; 29,19nn; 32,33; Oz 8,14; 11,3].

Je-li pozornost obrácena nikoli k vlastnímu hříšnému aktu, nýbrž k následku, který hřích s sebou nese, k vnitřnímu stavu, který vznikl po hříšném činu, mluví se o vině, provinění, *’ásám*, z něhož vyrůstá každé další jednání [Gn 26,10; 2Pa 28,13; Ezd 9,7,13; 10,19; Jr 51,5]. Vinou se stává člověk kulticky nečistý [Lv 5,2]. Kral. někde překládají i tento výraz »hřích« [2Pa 24,18; Ž 68,22], jindy »výstupek« [Ž 69,6], jindy »ohavnost« [Am 8,14], »pokléška« [1Pa 21,3].

Vedle těchto výrazů má hebr. ještě mnoho jiných, ale už tyto čtyři základní ukazují, jak mnohotvárně myslił SZ o h.

2. Podstata a následky h–u. Jádrem h–u je porušení smlouvy v nejširším slova smyslu. Lidská pospolitost stojí totiž na určitých Božích zákonech. Kdo porušuje smlouvu bratrskou, hřeší proti bratru a uvaluje na sebe

jeho krev [Gn 42,22; 50,17; Am 1,9,11]. Totéž platí o smlouvě manželské [Gn 39,9; Dt 22,24], o smlouvě s dělníky [Dt 24,15] nebo ustanovení o sedmém roce [Dt 15,7–9], o smlouvě příbuzenské [Gn 31,36; 1S 19,4; 20,1; 24,12; 26,21], o nedostatku poslušnosti u podrízených [Gn 40,1; 41,9]. H–em je porušení míru mezi národy [Sd 11,27], neplnění vasalských povinností [2Kr 18,14 sr. 2Kr 3, 5,7; 8,20,22, kde sloveso »hřešití« je překládáno »zprotiviti se«, »odstoupití«, neplnění slibů [1Kr 1,21]. Hříšníkem je každý, kdo jedná nespravedlivě vůči Božím lidu [Ex 9,27].

Ponevadž pak Bůh sám je ochráncem smluv, je každé porušení smlouvy hříchem proti Bohu [Gn 39,9; Am 1,9; 2S 12,13]. Proto Bůh »navštěvuje« nepravosti [Ex 20,5; 34,7; Nu 14,18; Iz 13,11; 26,21], »rozpomíná se« na nepravost [Iz 64,9; Jr 14,10; Oz 8,13; 9,9; Ž 25,7], trestá ji [Jr 25,12; Am 3,2] a »vyhledává« [Jb 10,6 sr. 14,16; 1Kr 17,18]. H. totiž narušuje pospolitost, a to nejen mezi lidmi navzájem, nýbrž – a to je horší – mezi lidem na jedné a Bohem na druhé straně, a tím přináší kletbu na celou společnost. Proto mají být hříšníci vyloučeni a dokonce trestáni i smrtí [Ex 21,15,17; Lv 20,9; Dt 21,18–21], protože se prohřešili proti Svatému Izraelskému! Srovnej též Lv 20,10nn; Nu 15,30. Achán musel být odstraněn i s rodinou a jejich majetkem [Joz 7]. Lid Boží tvoří nerozlučnou pospolitost a h. jednoho je h–em všech. Proto je Ezechiel vyzýván, aby nesl nepravost Izraelovu [Ez 4,4nn], a Izrael nese nepravosti otců [Ez 16; 20,30,34–36; sr. Ž 106,6; Jr 14, 20]. Člověk může na sebe vzít provinění druhých [Pl 5,7; Ez 28,38; Nu 30,16; Iz 53,11]. Tak lze vysvětlit i kultické předpisy, jejichž přestoupení je pokládáno za hřích [Lv 17,10–14; 20,2,6; Ez 12,15,19; Nu 9,13; Ex 31, 14; Nu 15,32–36 a j.]. Neboť porušování těchto předpisů podkopává sílu lidu Božího, jenž má s Bohem smlouvu [Ex 19,1–6], jejímž základem je Desatero [Ex 20]. Rozumí se, že pod pojem h. spadá přijímání cizích kultů [1Kr 12,28–30; 14,16; 15,34], protože porušovalo smlouvu. Těžkým hříchem bylo kouzelnictví, protože očekávalo pomoc od něčeho jiného než od Boha [2Kr 9,22; Na 3,4; sr. Dt 18,10; Ez 22,18; Lv 20,27], který se smlouvou zavázal k opatrování svého lidu, a přímo obcházel jeho vůli.

H. však nejen narušuje pospolitost, ať už s Bohem [Iz 59,2] nebo s člověkem, nýbrž působí zhoubně i na srdce hříšníka. Člověk je ve své jednotě rozložen [Ž 12,3 »dvojitě srdce«], je jako rozbouraně moře [Iz 57,20n; sr. Iz 48,22]. Obšrný popis tohoto stavu hříšníka podává Jb 18,5–21; 20,4–29. »Bezbožní ve tmě umlknou« [1S 2,9], »cesta hříšníků zahyne« [Ž 1,6; 112,10]. Hříšník musí nést svůj hřích [Nu 14,34; Dt 15,9; 23,22; 24,15; 1Kr 8,32; Ž 7,17; Ez 33,10]. Prospívání hříšníků je proto jen dočasně [Jr 12,1–3; Ž 37; 49; 73; Ez 18,2–4,20; Jr 31,29–30]. Nakonec se stane

*»bláznem« [Ž 14,2], člověkem *»hovaným« [Ž 92,7], »nesmyslným« [Jb 11,12; sr. Jr 4, 22; 5,21].

3. Původ a všeobecnost hříchu. Gn 3 podává ve SZ ojedinělý výklad o původu a kořeni každého h. Ať už rozumíme jednotlivostem jakkoli, vypravování je soustředěno na dvě formule: »býti jako Bůh« a »vědětí dobré a zlé«. Člověk, naslouchající svůdci [had je personifikací této démonické síly], upadá v pokušení zasahovat do Božích řádů [zde Boží zákaz, doprovázený výstrahou o následcích neposlušnosti] a sám se svého stanoviska rozhodovat o tom, co je dobré a zlé. Člověk se chce vymknout z oblasti Boží autority. Tak se stávají Adam a Eva prototypem každého člověka ve snaze setřást se sebe stvořenostní charakter, kritizovat řády Boží a být jen sobě odpovědný. Pisatel Gn 3 zdůrazňuje náboženské přesvědčení, že být člověkem znamená být hříšníkem. Neřeší však otázku, proč Bůh dopustil, že se člověk smí rozhodovat buď pro nebo proti, nýbrž prostě vykládá skutečnost obecnosti hříchu z první neposlušnosti prvních lidí. H. přistoupil k člověku z vnějška; jakmile však mu člověk podlehl, není návratu. H. se stal struhujícím proudem, zachvacujícím pokolení za pokolením [Gn 6,5; 8,21].

Je příznačné, že toto vypravování stojí ojediněle v SZ, který nikde ani slůvkem na ně nenavazuje. Teprve poexilní židovská literatura snad pod vlivem řeckého a perského myšlení a NZ odvozuje hříšnost člověka z pádu prvních rodičů. Při tom had nabyl vyslovené démonické charakteru. Jinak ovšem SZ obecnou hříšnost člověka prostě předpokládá [1Kr 8,46; Př 20,9; Ž 130,3 sr. 14,3; 53,2-4; 143,2]. Zvláště Job zdůrazňuje, že čistý se nemůže zrodit z nečistého [14,4], že ani andělé nejsou bez nedostatku v očích Božích [4,17-21 sr. 15,14-16]. O hříších ideálních postav vyvoleného lidu se mluví docela otevřeně [Gn 26,7; 27,8-23; Ex 2,11; Nu 20,10-12; 2S 11, 2n; 12,1nn; Oz 12,4nn; Iz 43,27]. Přes některé náznaky, že hříšnost souvisí se stvořením člověka, s jeho původem z prachu [Gn 6,5; 8,21; Jb 4,17-21; Ž 58,4; 78,38-39; 103,14], přece převládá názor, že hříšnost sídlí nikoli v těle, ale v *srdci člověka [IS 16,7; Ž 17,3; 139,23n], jež se zatvrdilo nebo bylo zatvrzeno vůči Bohu [Ž 81,13; Iz 6,10; Jr 3,17; 4,4; Oz 11,2]. Jedinou pomocí je proměna nebo výměna srdce [Dt 10,16; 30,6; 1S 10,9; Ž 51,12; Ez 11,19; 18,31; 36,26]. Podle 2S 24,1 je původcem h. vlastně Bůh [v Kral. textu je sice vsunut *satan*, ale odlišný tisk (kursivou) ukazuje, že v hebr. textu není; teprve 1Pa 21,1 má v hebr. textu satana]. Souvisí to s myšlenkou, že Bůh zatvrzuje srdce těch, kteří propadli jeho soudu [Ex 4,21; 7,3; 14, 4,8; Sd 9, 23; IS 16,14; 18,10; 19,9 sr. Jk 1, 13,17!].

Přes sz učení, že srdce člověka je zlé od mladosti, mluví SZ také o lidech »spravedlivých«, nikoli však pro vlastní zásluhy, nýbrž milostí Boží. Byli to především jedinci z dávno-

Hřích [225]

věku [Gn 5,21nn; 6,9; 7,1; Ez 14,14.20.23; Jb 1,1.8; 2,3]; dále pak ti, kteří zachovávají Boží přikázání [Ez 3,20nn; 33,12n; Iz 57,1; Ž 1,2.6; 34,22; 37,12.25; 69,29; 92,13; 118, 15,20]. V judaismu silně vystupňovaný důraz na Zákon a mravní optimismus nakonec vedl k fariseismu. Nepřehlédneme též, že SZ mluví také o Spravedlivém, jemuž Bůh sám propůjčí svou spravedlnost [Ž 72,1n; Iz 11,1-5; 53,9. 11; Jr 23,5n]. *Spravedlivý.

Nový Zákon

1. Terminologie nz navazuje na SZ, zvl. v jeho řeckém překladu LXX. I zde jde o celou stupnici pojmů od zblouditi v myšlení i činech, proviníti se v zlém úmyslu až k vědomému odpadnutí od Boha. Při tom rozeznává NZ jednotlivé hříšné činy [J 8,24; 9,34; Sk 2,38; 3,19; 7,60; 1Tm 5,22.24; Žd 1,3; 2,17; Zj 1,5; Jk 2,9 aj.], hříšnost jako protibohské zaměření lidské podstaty [míti h. J 9, 41; 15,22.24; 19,11; zemřítí v h. 8,21; naroditi se v h. J 9,34; býti v h. 1K 15,17; poznání h. R 3,20; tělo h. R 8,3; Kristus byl učiněn h. 2K 5,21] a h. jako osobní démonická moc [R 3,9; 5,12; 6,16.20; 7,14], jehož působitěm je tělo [R. 6,12]. Je těžko rozhodnout, kdy tu jde o básnický obraz a kdy o reální bytost [J 8,34].

2. Synoptická evangelia a Skutky jsou soustředěny na zvěst o Mesiáši, království Božím a o odpuštění hříchů [Mt 1,21]. Tyto tři pojmy spolu úzce souvisí. Jan Křtitel začíná výzvou k pokání [Mt 3,6] a hlásá možnost odpuštění [L 1,77]. Ježíš neúprosně vystupuje proti názorům zákoníků na h. [Mt 23,4-28; Mk 7,9n] a dává pravý smysl Zákonu na Sinai [Mt 5,21-48; 19,16-21; 22, 36-40]. V souhlase s proroky ukazuje, že h. nemá sídlo v těle, ale v srdci člověka [L 11,38-44; Mt 15,8-20]. Jsou-li kořeny špatné, je celý strom špatný [Mt 7,18n; 12,33]. Mezi h-y farizeů počítá i touhu po tom, aby bylo vzbuzeno zdání pobožnosti [Mt 23,5-7; Mk 12,38n; L 20,45n; Mt 6,1-16 sr. 5,20] a zvláštní pozornost věnuje h. »opominuti« [Mt 25,1-30.45]. H. je mu vzdálení z Otcova domu [L 15,11-32], přerušení obecnství s Bohem.

A právě pro tyto vzdálené od Otce přišel Kristus [Mt 9,13] a zvěstoval jim Boha jako Otce, který je hledá a očekává na jejich návrat. Jako Syn Boží, který přinesl království Boží, přemáhá h. tím, že uvádí hříšníky do obecnství s sebou [Mt 9,10n; L 15,1n; 19,7 sr. Mt 11,19; L 7,34], stoluje s nimi, odpouští jim, a tak ruší přehradu mezi Bohem a hříšníky a uvádí je do obecnství s Otcem právě proto, že je uvádí do pospolitosti s sebou [Mt 9,2; L 7,47nn]. Neboť toto obecnství vyvolává pokání [L 5,8; 7,37nn; 19,1nn]. Je to div divů, který předpovídal Iz 44,22n, vysvětlitelný jen tím, že v Kristu se vlomilo království Boží do tohoto světa, byla uzavřena nová smlouva [Jr 31,31-34; Mt 26,28; Iz 53,5n.12].

[226] Hřích

Ježišovým příchodem, smrtí a zmrtvýchvstáním byl přemožen hřích a tím položen základ k novému Božímu světu. Kdo to poznal skrze Ducha svatého a přece se tomu prakticky vzepřel, dopouští se h-u proti Duchu svatému, který nemůže být odpuštěn [Mt 12,31n; Mk 3,29]. Apoštolově se lišili od Ježíše tím, že vyzývali k přijetí odpuštění h., které Ježíš svým obecnstvím s hříšníky bezprostředně dával [Sk 2,38; 3,19; 5,31; 10,43; 13,38; 22,16; 26,18].

3. Janovská literatura, a) Podle epištol Janových je h. přestoupením Zákona [1J 3,4]. Obsahem Zákona je láska, jež má být odleskem lásky Boží k lidem [1J 4,7-21]. Každé porušení této lásky [i opominutí přímlyvné modlitby za hřešící bratry] je nepravostí [1J 5,16n], kterou se člověk zaprodává ďáblu [1J 3,8 sr. J 8,34.44] a tím přerušuje obecnství s Bohem.

Ježíš přišel proto, aby tuto zapradanost ďáblu zrušil, »aby hříchů naše sňal« [1J 3,5-8 sr. J 1,29]. Stalo se to jeho obětí na kříži [1J 1,7; 2,2; 4,10], jež má univerzální charakter [»za hříchů všeho světa«]. »Zůstávání v něm« [v církvi?] je jediným zabezpečením proti hříchu [1J 3,6; sr. J 15,4nn] a zárukou plodného života spravedlnosti [1J 3,10-24]. Zvláštěností Janových epištol je přesvědčení, že ten, kdo zůstává v Kristu, »nemůže hřešiti, nebo z Boha narozen jest« [1J 3,9; 5,18; 3J 11] a »ten zlozník se ho nedotýká«. Prakticky ovšem se člověk přistihuje ustavičně při h-u, ale není to »h. k smrti« [1J 5,16n], protože máme přimluve v Otce v Ježíši Kristu [1J 2,1n] a ve svých bratřích [1J 5,16n]. Jen to činí napětí mezi »skutečností hříchu a nemožností hřešit« snesitelným.

b) Janovo evangelium se podrobněji zabývá »hříchem k smrti«, i když tohoto výrazu neuzívá. Je to h. proti Duchu sv., jak jej popisují první tři evangelia [Mk 3,29; Mt 12,31n; L 12,10]. Ježíš totiž stavi člověka před rozhodnutí. Kdo se rozhodne proti němu, uráží svatého spravedlivého a milujícího Otce [J 1,11; 8,42; 15,24; 16,8n; sr. 1J 5,9.10], který v Kristu seslal jediný lék proti h-u [J 1,29; 8,34nn]. Tak se Kristus sám stává nejsilnějším usvědčovatelem z hříchu [J 15,22.24].

c) Zj vyhlíží dobu, v níž bude všeobecná moc h-u nad světem, z níž jsou věřící vyňati smrtí Kristovou [Zj 1,5-6], zničena spolu se smrtí. Než se tak stane, mají se křesťané vystříhat jakéhokoli společenství s touto ďábelskou mocí [Zj 18,4n].

4. Pavel ve svých listech rozvíjí a výslovně promýšlí myšlenkové základy křesťanské zvěsti, které jsou v ostatních spisech nz jen nesoustavně naznačovány. Zamýšlí se takto i nad původem, příčinou, rozsahem a dosahem h-u. Má na mysli hříšnost člověka, z níž jednotlivé h-y vyplývají. Vychází z vlastní zkušenosti, kterou učinil v osobním setkání s Kristem jako »člověk pod Zákonem bez úhony« [F 3,6; sr.

Ga 1,14]. Tu poznal svou hříšnost, jež plynula z falešné »horlivosti« pro Zákon Boží. Chtěl něco znamenat vůči Bohu a stal se ruhačem, ukrutníkem a protivníkem církve Boží [1K 15,9; Ga 1,23; 1Tm 1,13]. H. je mu aktivním nepřátelstvím proti Bohu a jeho vůli; touha po uplatnění sebe vůči Bohu, hledání vlastní cesty spásy a tak kladení nároků na Boha.

Původ h-u vidí Pavel v h-u [nikoli těle] Adamově [Ř 5,12], jenž otevřel dveře hříšnosti, z níž plyne každý jednotlivý h. H. však není osudem, nýbrž odpovědným činem člověka. S h-em Adamovým vstoupila do světa i smrt; neboť h. - tato démonická, objektivní moc [Ř 7,15-20] - nedovede svým otrokům vyplácet jinou mzdu než smrt [Ř 6,23]. Tak vyřkl Bůh svůj soud nad h-em. Ze všeobecnosti smrti vyvozuje Pavel všeobecnost hříšnosti [Ř 5,12.18n] jako stavu lidstva [Ř 3,9. 23; Ga 3,22]. H. má při tom dva spojení: *tělo a *Zákon. Ne že by tělo samo o sobě bylo příčinou hříchu, ale celá naše tělesnost po h-u *Adamově je zaprodána h-u, zkažena h-em [Ř 7,14], živnou půdou pro h. Zákon pak zjevuje tuto zapradanost h. [Ř 3,20; 7, 7-10] a latentní, dřímající h. činí aktuálním ve vzpouře proti nároku Božímu [Ř 5,20]. Jinými slovy: Zákon činí z h-u vinu [subjektivní hřích]. Pohané jsou v tom rovni Židům [Ř 2,17n], protože mají zákon Boží vepsaný na svých srdcích [Ř 1,20-23; 2,15]. V Ř 7 popisuje Pavel situaci nejen Žida, ale každého člověka, jak mu byla otevřena při setkání s Kristem.

Kristus, sám bez hříchu [2K 5,21], přišel »v podobě hříšného těla«, aby odsoudil a tím zničil hřích v těle [Ř 8,3]. Vzal na sebe kletbu lidské hříšnosti a tak smířil člověka s Bohem [1K 15,3; Ga 1,4]. Jeho kříž z zmrtvýchvstání je vítězným znamením nad h-em a tím i nad smrtí a démony [Ř 5,21]. A poněvadž lidstvo podle Pavla není souhrn jednotlivců, nýbrž organický celek, mají smrt z zmrtvýchvstání Kristovo význam kosmický [Ř 5,15-19]. Věrou v tohoto Krista se stává člověk novým stvořením, dosahuje ospravedlnění, t. j. odpuštění h. [Ef 1,7], protože s Kristem zemřel h-u [Ř 6, 6n.14.18.20.22] a Zákonu v jeho funkci žalobce a má otevřenou možnost nového života [Ř 6,11.13.19; sr. 8,3n; 2K 5,21] z víry [Ř 14,23], jež se projevuje láskou k bratřím [1K 8,12]. Člověk v Kristu má možnost žít Duchem svatým [Ř 8,11], což znamená v posledku i vítězství nad smrtí [Ř 8,18; 1K 15,26]. Křesťan, pokud je v těle, musí neustále zápasit [1K 9, 27], aby došel konečného vítězství v království nebeskem [Ef 6,11-17; 2K 6,7; 10,4n; Ř 13, 12; 1Tm 1,18].

5. Ostatní nz spisy. Epištola Jakubova má v názoru na h. pečet' židovské zbožnosti. Kofenem h-u je žádost [Jk 1,14n], jež sice sama o sobě nemusí být špatná, špatnou se však stává, když jí člověk podlehne proti svému lepšímu přesvědčení. Jk potírá domněnku, že by Bůh byl původcem h-u, protože člověku je dána možnost volby mezi duchovně

prospěšným a špatným zužitkováním pokušení. Člověk se může rozhodnout buď pro »korunu života« nebo smrt [1,12.15]. Ježíšův příchod znamenal proměnění zákona Mojžíšova v »dokonalý zákon svobody« [1,25; 2,12], v »královský zákon« lásky [2,8]. Přestoupením zákona lásky jsou zvl. h–y sociální [2,9; 5,1–6]. Jk zdůrazňuje jednotu zákona: Kdo přestoupí jedno přikázání, hřeší proti všem [2,10]. Závěrečné kapitoly povzbuzují k vzájemnému vyznávání hříchů a přimluvným modlitbám, což je jen důsledkem přikázání lásky [5,15nn]. Výzva k přimluvné modlitbě sboru za nemocné je snad podepřena přesvědčením o spojitosti nemocí s h–em. Celou epistolou ovládá názor, že h. kteréhokoliv člena sboru přivádí celý sbor do blízkosti smrti.

1Pt se drží v mezích obrazu služebníka Božího z Iz 53,4.5.7.9, když zvěstuje trpícího Krista jako osvoboditele od h–u [2,22–24; 3,18] a nabádá k ochotnému snášení utrpení pro Krista, aby byl zjevný náš »pokoj od h–u« [Žilka 4, 1n].

Žd mluví o tom, že »nová smlouva« zbavila věřící »[s]vědomí h–u« [10,2] prostřednictvím sebeobětování Ježíše Krista [9,12.14], jež jednou provždy otevřelo »cestu novou a živou« [10,20]. Zvláštní úsilí je věnováno důkazu, že »stará smlouva« nebyla s to způsobiti snění [Kral. odnětí] h. [10,11 sr. 9,9]. Obětí Kristovou se vlomil do tohoto věku nový věk [8,12; 10,17], který ovšem věřícím ukládá a zároveň jim umožňuje, aby kladli až do krve odpor v zápase proti h–u [12,1.4]. Kdo dobrovolně hřeší [10,26], nebude mít možnosti pokání [6,6], protože obětí Kristovu vydal v posměch. Epistola má tu pravděpodobně na mysli odpadnutí od Krista a zapření jeho jména, nikoli jakýkoli poklesek. Je to jakási obdoba h–u proti Duchu sv. v synoptických.

Přehlédneme-li obsah NZ s hlediska pojmu h–u, shledáváme, že h. je ve své podstatě vzpoura člověka proti Božím nárokům, že je zjevem bytostně zachvacujícím celé lidstvo a že jedinou cestou z něho je Kristus, přemožitel h–u, protože v něm se vlomil do tohoto »věku« nový svět, charakterisovaný Božím odpuštěním.

Hříšník. Tento výraz v NZ je vesměs překlád hebr. *rášá'*, jež Kral. překládají obyčejně bezbožník. Ve SZ, zvl. v Zalmech, je míněn opak spravedlivých, zbožných. H. je ten, jenž se nedrží Božího Zákona [Ž 1; 50,16n], nedbá na Boha [Ž 10,4; 36,2], spoléhá na sebe a na své bohatství [Ž 52,9; 119,72], zkrátka: nemá pravý poměr k Zákonu, a tím se staví proti Bohu a spojuje se s protibožskými silami, jimž nakonec úplně podlehně. Ve SZ mohl být h–em [= bezbožníkem] Izraelec stejně jako pohan, ale v pozdním židovství se soustřeďuje toto označení čím dál tím více na pohany, kteří odmítli Zákon Boží, a tudíž nemohou zachovávat předpisy o očišťování; jsou před Bohem nečistí nejen proto, že slouží modlám, ale hlavně proto, že se neřídí Zákonem. Proto je Židu nemožné mít s nimi obecenství na př.

při jídle. H. se stalo výrazem nejhlubšího opovržení a téměř nadávkou.

V NZ je h. slovo, jimž je v pojetí farizejském a v běžné mluvě označován jednak člověk, jenž žije vědomě v rozporu se Zákonem buď svou nemravností anebo povoláním [Mt 9,10; L 7,37.39; 19,7 sr. 1Tm 1,9; Jk 4,8; 5,20], jednak ten, kdo se nepodrobuje farizejským předpisům a farizejskému výkladu Zákona [i Ježíš v očích farizeů byl h. Mt 12, 1nn; 15,2; Mk 7,5; L 11,37nn; J 9,16.24n. 31], jednak pohan [Mt 26,45; Mk 14,41 sr. Sk 2,23; Ga 2,15; L 6,32]. Ve vlastním nz užití je jako h. označován člověk, který propadl hříchů a je tudíž odloučen od Boha a od Krista [Ř 5,8.19; Ga 2,16nn; 1Tm 1,15 sr. L 15,7.10; 18,13; Žd 7,26], tedy nevěřící v Krista. Také lidé, kteří se provinili nějakým určitým hříchem, byli označováni jako h–i [L 13,2]. Celkem možno říci, že h. je opakem spravedlivého. Vše záleží ovšem na tom, jaký obsah je dáván pojmu spravedlivý.

Ježíš považoval za úkol svého poslání povolati čili pozvati h., rozumí se: do království Božího. Tak to totiž stojí v Mk 2,17 a Mt 9,13 podle nejstarších rukopisů; dodatek »ku pokání«, připojený L 5,32 a v mladších rukopisech Mk a Mt, poněkud obměňuje a otupuje neslýchanou bezpodmínečnost a údernost milosti, kterou Ježíš přinesl. Proto Ježíš s h–y k pohoršení spravedlivých »jedl a pil« [Mt 9, 10n; 11,19; Mk 2,15; L 5,30; 15,2] a tak jim otvíral obecenství s Bohem [Mt 22,10nn; sr. 1,21], probouzel v nich poznání hříchů [L 5, 8; 19,8] a jistotu odpuštění. Nepřímou ovšem volal do nového poměru k Bohu i »spravedlivé«, jejichž »spravedlnost« sice nepopíral, ale neuznával ji za dostatečnou před Bohem [Mt 5,20], protože byla sobecká, sebejistá [L 18, 11n] a tedy pyšná [Mt 6,1n; 23,5nn; L 14,7nn; 20,46] a nemilosrdná [Mt 23,14.23; 25,41nn]. Je to spravedlnost, která odpovídá pouze lidskému měřítku, ale neobstojí před Bohem [L 18,14]. Právě Mt 23 je přes 9,13 výzvou k »spravedlivým«, aby činili pokání. H. je Ježíšovi ten, kdo potřebuje slitování Božího, a to jsou všichni [Mt 22,9n] bez rozdílu.

Je příznačné, že výraz h. chybí ve Sk a u Jana [9,16.24.25.31] je pouze v ústech farizeů o Ježíšovi. Snad proto, že tento výraz byl příliš zatížen farizejským povyšováním nad druhými. Rozdíl mezi služebníky hříchů [R 6,17] a mezi těmi, kteří byli vysvobozeni od hříchů [R 6,18], je ovšem i v NZ velmi skutečný a důležitý. Jenže tento rozdíl není založen v lidské samospravedlnosti, nýbrž v Božím činu v Kristu Ježíši. Jen milost Boží v Kristu Ježíši, přijatá věřícím srdcem, činí z h–a člověka ospravedlněného před Božím soudem [R 5,1; 6,17n; 7,25; 8,1]. X X

Hřivna. U Mt 18,24; 25,15 je toto slovo překladem řeckého talentu, talent, což byla váha asi 36 kg stříbra. Rovnála se v tehdejší peněžní jednotce asi 6000 řeckých drachem

[228] Huba–Hudba

nebo 9000 římských denárů. Denár bývá denní mzdou dělníka. 10.000 hřiven byla tedy fantastická suma proti 100 »penězům« [denárům], jež bylo možno odnésti v kapse, kdežto 10.000 talentů bylo 360.000 kg = 360 tun. U L 19,13 je slovem hřivna přeloženo řecké mna čili mina, což byla šedesátina talentu, asi 100 drachem čili 150 denárů. Je zřejmé, že evangelistům při tomto podobenství nezáleželo na absolutní, nýbrž jen na poměrné hodnotě jednotek, jichž tu užívali.

Huba *Houba.

Hudba; hudební nástroje byly v Izraeli trojího druhu: strunové, dechové a bicí.

1. Nástroje se strunami zhotovenými ze spletených rostlinných vláken nebo dlouhé trávy, později z hedvábí a kovu, byly hlavně tyto:

a) Kinnor [Kral. harfa 1S 16,23; citara Ž 137,2], nástroj, který podle Gn 4,21 vynalezl Jubal, syn Lamechův, skládal se z malé resonanční skříně a dřevěných postranic [viz obrázek] a několika [obyčejně desíti] strun. Také Lában znal tento nástroj snadno přenosný [Gn 31,27; Iz 23,16]. Užívalo se ho hlavně při chrámové hudbě. Na struny se bilo zvláštním plektem [hůlčičkou]. Podle 1S 10,5 [sr. Ž 43, 4; 49,5] užívali h. proroci k posvátným účelům. Chrámová hudba byla nemyslitelná bez h. [1Pa 25,1,3]. Ale i při světských radovánkách se hojně užívalo h. [Jb 21,12; Iz 23,15n]. LXX překládá hebr. výraz slovem *kithara*, od čehož je naše citara, ale dnes se všeobecně *kinnór* vykládá jako lyra.

Semitský hudebník hraje na kinnor. Část nástěnné hrobní malby z Beni Hasan.

b) Nabla, nebel [Kral. loutna 1S 10,5; Iz 5,12], nástroj snad s 12 strunami, na něž se hrálo prsty, o něco větší než kinnor, avšak jen tak velký, aby se na ni mohlo hrát při chůzi [1S 10,5; 2S 6,5]. Dnes se překládá nejčastěji – harfa. Na ně si dávali hrátí hlavně boháči [Am 6,5; Iz 5,12; 14,11] při domácích slavnostech. LXX překládá příslušný hebr. výraz také *kithara*, *psalterion* nebo *organon*.

Oba nástroje [kinnor i nabla] sloužily k doprovodu radostných zpěvů [Gn 31,27]. Proto na př. v zajetí nebylo možné hrát na harfu [Ž 137,2].

c) Husle, husličky [*sabb'ká'* – Dn 3,5.7.10. 15; *šálíšim* 1S 18,16; *men* Ž 150,4] jsou nějakými strunovými nástroji neznámého tvaru a velikosti. Snad to byly tříhranné nástroje o čtyřech strunách.

d) Neginot, nejisto, zda strunový nástroj, či jen všeobecně označení pro strunovou hudbu [Ž 67,1 a j.].

e) Gítejský nástroj (?) [Ž 8; 81; 84], rovněž nejisto, zda nějaký strunový nástroj, který prý podle židovské tradice přinesl David z Gát, anebo píseň k vinobraní, podle jejíhož nápěvu měl být žalm zpíván, anebo snad pochodová píseň gítejské tělesné stráže Davidovy [2S 15,18].

2. Nástroje dechové.

a) Píšťalka provázela slavnostní průvody na hory a s hor [1S 10,5; 1Kr 1,40; Iz 30,29]. Mimo to bylo užíváno píšťalek i na znamení truchlení [Jr 48,36; Mt 9,23]. Připomínají naše flétny, šalmaje a j. – b) Vedle píšťalky bylo mnoho jiných dechových nástrojů [dudy, rohy a j.], jež dnes je už těžko popsat, protože kromě náznaků ve slově není žádných jiných pomůcek k bližšímu určení. Ž 150,4 mluví o varhanách, patně nástroj s několika píšťalami. Jiné nástroje dechové sloužily k signalisování [roh beraní Joz 6,5], trouba [Jr 4,5], buď ke shromáždění lidu, nebo k boji nebo k míru [2S 20,22] nebo jinak [Sof 1,16]. V době poexilní se troubilo i v chrámě na zvláštní trouby [Neh 12,35; 2Pa 5,12–13; 29,26]. Levitové svolávali lid k bohoslužbám rovnými stříbými trubami [Nu 10,8].

3. Nástroje bicí byly jednak bubny [Sd 11,34; Ex 15,20], jednak »cimbály«, ve skutečnosti činely [1Pa 15,19] buď talířovité nebo kuželovité. V 2S 6,5 se snad myslí na nějaká chřestidla [sistrum].

Hudby se užívalo všeobecně k vyjádření radosti [Jb 21,12; 30,31; Gn 31,27; Jr 25,10; L 15,25]. Při zármutku se obyčejně nehrálo [Pl 5,14; Am 8,3.10]. I kultická hudba měla radostný ráz [Ex 32,6.18; Sd 9,27; 21,21; Am 5,23]. Pouze píšťalka sloužila i při pohřbech. Hudba byla považována za krotidlo zlých duchů [1S 16,23] nebo sloužila k vyvolávání prorockého nadšení [2Kr 3,15; 1S 10, 5.10; 19,23; 2S 6,5.15n].

V době poexilní stala se hudba výhradně jen kultickým zařízením: sr. Ž 68,26. Později ženské sbory úplně zmizely. Liturgický zpěv a hudba staly se věcí levitů [Neh 12,27; 1Pa

Skupina hudebníků z reliefsu Asurbanipalova paláce v Ninive. Dvojitá píšťala, cymbály a bubinek.

15,19–21; 16,5]. Hudba ovšem nebyla harmonická, neboť ještě dnes východní národy posuzují hudbu jinak než my.

Zpěváci v chrámu tvořili zvláštní cechy [synové Azafovi Ezd 2,41; 1Pa 15,19–22; 16,5; 25,1]. Můžeme rozeznávat: 1. zpěváky, kteří s některými hudebníky udávali takt; 2. hudebníky na loutnu ke zpěvu vysokému [1Pa 15,20; Ž 46,1 *Alamot]; 3. hudebníky na harfy a nástroje strunové ke zpěvu nízkému [Ž 6,1; 12,1; 1Pa 15,20n]; 4. kněžské trubače na trouby [1Pa 15,24]. *Zpěv.

Hufam, potomek Benjaminův, zakladatel čeledi [Nu 26,39], v Gn 46,21 nazývaný Chuppim [sr. 1Pa 7,12.15], snad totožný s Churanem z 1Pa 8,5.

Hukuk [= vtesaný], město na hranicích území pokolení Neftalím [Joz 19,34], snad dnešní Jakuk, asi 10 km sz od Tell Hum.

Hul [= kruh, okruh či písek?], podle Gn 10,23 syn Aramův [podle 1Pa 1,17 syn Semův]; jméno aramejského kmene nebo kraje.

Assyrská kapela: buben, loutna, harfa, cymbály. Relief z Ninive.

Někteří mysleli dokonce na jezero Chule v sev. Palestině.

Hůl, hůlka byly vedle prstenu znakem důstojnosti nebo úřadu muže [Gn 38,18.25]; není divu, že bývaly bohatě vyřezávány. Východní pastýř mival dvě hole: jednu slabší, kterou se opíral a sháněl ovce, po případě jí vytahoval ovci, zapadlou do rokle [berla Lv 27,32; Ž 23,4; Ez 20,37]; druhou v podobě kyje, kterým bránil ovce proti šelmám. Zdá se, že Mk 6,8 myslí na první, kdežto Mt 10,10 na druhý druh h. Bojovníci bývali ozbrojeni holemi [1S 14,27.43] právě tak jako dozorcí nad otroky [Kral. »násilník« Iz 9,4] a vládci [Jr 48,17]. I kouzelníci nosili hůlky [Ex 7,9.12] a užívali jich k věštění [Oz 4,12]. SZ mluví o holi Boží [Ex 4,20; 17,9; sr. 2Kr 4,31]. Žd 11,21 [sr. Gn 47,31] se mluví o tom, že se umi-

Hoření konec (zlomek) egyptské kouzelnické hole. Ve slonové kosti jsou vyřezány (zprava): žabi bohyně Hekt (nezřetelná), symbol života, kultický sloup Ded, šakali božstvo tmy Anubis.

rající Jakob »poklonil na vrch své hůlky«. Některé badatelé se domnívají, že tu jde o špatné čtení hebr. textu [sr. 1Kr 1,47]. Jiní mají za to, že jde o terafim [posvátný obraz], umístěný na vrcholku hole. Jiní překládají: »poklonil se, opřev se o vrcholek hole«. H. Aronova [Žd 9,4] = prut Aronův [Nu 17,8]. Výraz »pod hůl pastýře« [Lv 27,32] je vzat ze zvyku počítat holi ovce, vypouštěné z chléva na pastvu, a oddělovat každou desátou Bohu [sr. Ez 20,37].

Tresty ranami h. byly i v Izraeli obvyklé; počet ran však nesměl přesahovat 40 [Dt 25,3; 2K 11,24].

Hůl chleba [Lv 26,26; Ez 4,16; 5,16; 14,13; Ž 105,16; Iz 3,1], již se dosud užívá na východě, zvl. v Arabii. Je to obvyčejně několik tyček, upevněných v plochem vrbovém koší tak, aby bylo lze na ně sméstnat co největší počet prstencovitých bochníků, jimiž jsou hole prostrčeny. Možná, že původní formou byla opravdu jediná hůl, na níž dva lidé nesli navlečené prstencovité bochníky.

Humno, mlat, kolem něhož se soustřeďoval život Izraelců v době žni, ale také proto, že v přírodním náboženství mivalo kultický význam. Zde byly božstvu přinášeny oběti a slaveny náboženské slavnosti žňové [Sd 6,11; 2S 24,16n; 1Pa 21,15]. Ozeáš vytýká Izraeli, že smilní »po všech obilnicích« [= humnech 9,1]. Kultickou náplň naznačují také

[230] Hur–Hvězda, hvězdář

místa v 1Kr 22,10 [humno = Kral. plac] a Rt 3,6,10,14.

Hur [= bělost, skvělost]. 1. Muž, který s Aronem podpíral ruce Mojžíšovy, když Izraelští bojovali s Amalechem u Rafidim [Ex 17, 10,12]. Když později Mojžíš měl vstoupit na horu Sinai, odevzdal správu lidu Aronovi a Hurovi [Ex 24,14]. Podle židovské tradice byl H. mužem Marie a totožný s
2. Hurem, dědem Bazaleele [Ex 31,2; 35, 30; 38,22] z pokolení Judova, hlavním umělcem při budování stánku. V seznamu potomků Judových v 1Pa 2,19,20 se jeví H. jako člen velké rodiny *Faresovy; byl synem Kalefá, syna Ezronova a jeho druhé manželky Efraty, a otcem tří synů, kteří založili města Kariatjaharim, Betlem a Batgadar [1Pa 2,50n].

3. H., čtvrtý z pěti králů madianských, kteří byli zabití s Balámem, synem Beonovým [Nu 31,8]. Zmínka o něm je také u Joz 13,21n, kde se jmenuje »vývodou madianským«.

Hūra, shůry v náboženském smyslu k označení toho, co pochází ze svatého, věčného Boha, na rozdíl od toho, co pochází z hříšného, pomíjitelého světa [J 8,23; sr. Ga 4,26; F 3,14; Ko 3,1n; J 13,1].

Huri, otec »spehéř« Safata z pokolení Simeonova [Nu 13,6].

Hus. 1. Syn Aramův [Gn 10,23; 1Pa 1, 17], vnuk Semův skrze Náchora [Gn 22,21]. *Uz. – 2. Syn Dizanův a vnuk Seirův [Gn 36,28].

Husám [= spěch?], nástupce edomského krále Jobaba, pocházející ze země Temanské [Gn 36,34; 1Pa 1,45n].

Husle, husličky *Hudba.

Husot [= město ulic], moabské město pravděpodobně mezi řekou *Arnon a Bamotbál [Nu 22,39; sr. v. 36 a 41], kam až dovedl *Balák *Baláma hned po jeho příchodu do země Moabské. Přesná poloha místa je neznámá.

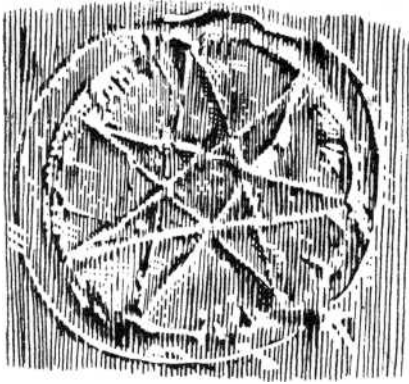
Hutsab, Na 2,7 chápou Kral. jako jméno královny ninivetské. Jméno může ovšem být – podle jiných – také básnickým označením Ninive anebo prý může znamenati úrodnou krajinu v okolí Sáb, zavlažovanou přítokem Tigridu, Sábem. Toto jsou však jen nepodložené domněnky. Nesnáze překladatelské vznikly nepochopením textu. Nejde o popis válečných operací, nýbrž zřejmě o detail z líčení rituálního zápasu, kterým se v rámci kultické slavnosti předvádí soud Hospodinův nad nepřítelem, nazvaným v Na 2,8 jménem assyrského hlavního města Ninive. Je pozoruhodné, že LXX, která tak ráda historisuje, v domnělém jménu Hutsab vidí slovesný tvar. Lze tu vskutku předpokládati t. zv. *hof'al* obdobný tvaru *hukán* ve v. 5. Tam se mluví arci ne o přípravě skrýše [tak i Kral.], nýbrž o »postavení Ochránce« [k tomuto významu výrazu *sókék* srov. Ez 28,14!], patrně sochy, modly. O ní se praví ve v. 7., že »bude vyzvednuta« [= *hussaby* nikoli Hutsab!] a půjde do zajetí.

To, več nepřítel doufal, bude mu odňato; jen Hospodin je Bohem a žádná modla ani její ctitelé před ním neobstojí. Slova prorocká je nutno chápati jako předzvěst událostí eschatologických, nikoli historických, třeba byla v kultu aktualizována. B.

Hvězda, hvězdář. Hvězdy byly pokládány ve starověku za mocné nebeské bytosti, které zasahují do osudů člověka. Tak na př. Jb 3,8 čteme o velkém nebeském draku [Kral. velryb], který neměl být probuzen [Jb 26, 13 Kral. had; Iz 27,1 Leviatan], o upoutaném nebeském obru, který se vzbouřil proti Bohu [Jb 7,12]. Jindy stojí hvězdy ve službách Hospodinových, na př. když bojovaly proti Zizarovi [Sd 5,20]. Prozpěvovaly spolu se »syny Božími« při stvoření světa [Jb 38,7]. H. jsou Božím stvořením [Gn 1,16; Ž 8,4]; přijímají a vykonávají Boží rozkazy a zvěstují Boží slávu [Iz 40,26; 45,12; Z 19,2; 148,3; sr. 1K 15,40n]. Ve Zj 1,20; 3,1 se praví, že sedm hvězd jsou andělé sedmi sborů. Myslílo se tu buď na sedm planet nebo na sedm světél sedmiramenného svícnu. Snad i ve SZ–ě se myslí na andělské bytosti, mluví-li se v citovaných místech o hvězdách.

Tím spíše pak rozumíme zákaz klanění se hvězdám [Dt 4,19] a modloslužbě, kterou popisuje Jr 7,18 jako sloužení »tvoru nebeskému [sr. 2Kr 17,16; 21,5; 23,5]. Jinak se na věc díval nevzdělaný lid. Zajatci judští v Egyptě [v Patros] se dokonce domnívají, že na ně přišlo všechno neštěstí jen proto, že přestali sloužit tomuto tvoru [Jr 44,15–23]. Obětovávalo se kadidlo, víno nebo koláče. Vykladači se domnívají, že jde o Venuši. Am 5,26 mluví o hvězděném božstvu Kijunovi [sr. Sk 7,43], assyrsky Kaiwan – Saturn.

SZ se ostře staví proti jakékoli formě astrologie, stavěje ji na jeden stupeň s kouzelnictvím a věštěním [Jr 10,2 a j.]. Přesto však praxe vypadala jinak a nejednou ve SZ čteme o hvězdopracích [astrologiích], kteří z postavení hvězd oznamovali budoucí události [Iz 47,13] a objev nějaké nové zvláštní hvězdy považovali za znamení nějaké zvláštní události. Astrologické umění bylo pěstováno zvláště v Babylonii [mágové chaldejští, mudrci od východu]. Nebeskou oblohu měli rozděleni ve zvláštní obrazce, zvěrokruh, v němž se pohybují planety. Tak zvaná betlémská hvězda, která přivedla chaldejské hvězdopravce ke kolébce Ježíšově, vyvolala mnoho dohadů mezi theology i hvězdáři. Někteří pokládají tuto hvězdu za nějaký záračný objev, jiní za kometu, jiní myslí na zvláštní konjunkci [zhvězdění] Jupitera a Saturna [podle astrologů je Saturn hvězda židovská] nebo Jupitera a Venuši, jež se oku pozorovatelovu jeví jako jediná, jednoduchá, ale nesmírně jasná hvězda. Stalo se tak dvakrát, a to od 1.–12. dubna r. 5 př. Kr. a od 22. listopadu až 24. ledna r. 5 př. Kr. Jiní vyvracejí tuto domněnku tvrzením, že astrologové tak zkušeni by nebyli pokládali dvě hvězdy za jedinou. A tak zbudou jen dohady. To, že »mudrci od východu« šli zrovna

Astrologický heptagram. Sedm planet označeno zdola vpravo nahoru: Slunce, Venuše, Merkur, Měsíc, Saturn, Jupiter, Mars. Podle klínové tabulky z Nippuru (1).

do Palestiny a Jerusalema, vykládají mnozí dohadem, že prý v Babyloně, kde už v této době přebývalo mnoho Židů, bylo známo prorocství Balámovo o hvězdě z Jákoba [Nu 24, 17]. Toto prorocství se ovšem vztahovalo na Mesiáše. Nejnovější badatelé v pojmech »ukázala se« a »na východě« vidí odborné babylonské výrazy astronomické, jež prý znamenají, že se h. po prvé ukázala přesně při východu slunce. Také výraz »stála« prý znamená v akkadštině dobu asi 4 dnů, kdy se prostému oku zdá, že hvězda nemění na obloze svou polohu. Smyslem vypravování je v každém případě zvěst, že Ježíš Kristus je Pánem i hvězd a že i tito představitelé východních hvězdoporců to poznali a uznali.

Z jednotlivých souhvězdí jsou ve SZ jmenována tato: Orion [Am 5,8; Jb 9,9; 38,31; Iz 13,10], Velký vůz [= hvězdy polední] pravděpodobně Jb 9,9; 38,32 *Arktur; Kuřátka [Am 5,8]; Saturn [Lucifer Iz 14,12] a j.

Druhý příchod Kristův podle L 21, 25 bude spojen se znamením »na slunci, na měsíci i na hvězdách« [Mk 13,25; Zj 6,13 sr. Iz 34,4]. Podle Zj 8,12 [sr. 13,10; Ez 32,7; Jl 2,10; 3,15] se zatmí část hvězd [Zj 12,4; sr. Dn 8,10]. Podle Zj 9,1 je hvězda snad obrazem padlého anděla.

H. jitřní ve Zj 2,28, kterou obdrží vítěz, je badateli vykládána buď jako Duch sv. nebo nejsilnější hvězdný anděl, který byl stvořen přede všemi ostatními tvory, nebo je to prostý obraz toho, že nastává doba spásy. Podle Zj 22,16 je Ježíš nazýván »hvězdou jitřní«. Snad i tu se myslí na existenci Kristovu od věčnosti, před každým stvořením.

Hyacint, drahý kámen, tvořící základ zdi nového Jerusalema [Zj 21,20]. Je to křemičitan cirkoničitý [ZrSiO₄], průzračná odrůda cirkonu, barvy červenohnědé, lesku démantového; jsouc pálena, stává se čirou a světélkuje; někdy se zaměňuje s démantem. H. se vyskytuje v naplaveninách na Ceylonu ve čtverečných sloupcích. Pojem »hyacintový« [Zj 9,17] značí, že pancíře měly barvu temně purpurovou.

Hymeneus [Hymen = božstvo manželství], jehož jméno se vyskytuje pouze dvakrát v Písmě sv., a to v 1Tm 1,20 v souvislosti s Alexandrem a ve 2Tm 2,17 a 18 v souvislosti s *Filétem. Byli to učitelé, kteří popírali tělesné zmrtvýchvstání, tvrdíce, že »se již stalo vzkříšení«. Smyslem tohoto tvrzení bylo přesvědčení, že zasloučení již nyní dosáhli plnosti spasení, že nepotřebují již ničeho očekávat od budoucího dovršení. Bylo to nějaké učení gnostické, jehož základem byl příkrý dualismus, t. j. učení o tom, že původ zla je ve hmotě, která nepatří k naší podstatě. V 1Tm 1,20 praví pisatel, že tyto pobloudivce »vydal satanu«. Znamená to buď prostou exkomunikaci [vyloučení] z církve s odepřením jakéhokoli obecnství nebo nějaký záračný trest nebo snad i smrt [sr. 1K 5,5; Sk 5,5.10; 13,11].

Hynouti, zahynouti, dojití zkázy, ztracení, t. j. opaku toho, co znamená spása, život [1K 1,18; 8,11; 2K 2,15; 4,3.9; Ř 2,12; 2Te 2,10; J 3,16; 10,28; 17,12; 2Pt 3,9]. Příčinou této zkázy může být člověk [Ř 14,15], démonický zhoubce duší [J 10,10], Boží pověřenec [Mk 1,24] nebo Bůh sám [1K 1,18–19; sr. Mt 10,28; Jk 4,12; Mk 12,9, kde Kral. řecký výraz překládají: ztratití]. Všecky tyto nz výrazy navazují na SZ [Gn 6,7; Ž 1,6; 9,6.7; 68,3; 73,27; Iz 41,11; 60,12]. Nejde v nich jen o tělesnou smrt, ale o ztrátu spásy a věčného života.